

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษา ชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่

THE COMMUNITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

CASE STUDY: MAE-KAPEUN, CHIANG MAI

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

2554

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้นั้น คณะผู้วิจัยโครงการฯ ได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือจากหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

- มหาวิทยาลัยรังสิต ที่มอบทุนอุดหนุนวิจัยครั้งนี้
- สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต ที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้
- ชุมชนแม่ก๊ะเปียง ที่ให้ความสนับสนุนด้านข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการสำรวจพื้นที่ รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อสานต่อองค์ความรู้ท้องถิ่นให้คงอยู่
- ทีมงานร่วมวิจัยในโครงการ 4+1 สำนักirkบ้านเกิด ชุมชนแม่ก๊ะเปียง จังหวัดเชียงใหม่ ทุกคนที่ทุ่มเทเพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์

คณะผู้วิจัยโครงการฯ ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวข้อวิจัย การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ

บทคัดย่อ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาของพื้นที่แม่กะเปียงในด้านกายภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม จากเมื่อวานวันนี้กับวันพรุ่งนี้ โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งระดับพื้นฐานและเชิงนโยบาย นอกจากนี้การศึกษานี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโตของประชากรในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อจัดวางเพื่อรองรับความต้องการในโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ

แม่กะเปียงตั้งอยู่ที่บนยอดเขาและหุบเขาสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 1,500 เมตร มีอากาศเย็นตลอดทั้งปี เป็นที่นิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างต่อเนื่อง มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม มีการปลูกพืชเมืองหนาว และพืชสวน มีสันเขาเหมาะสำหรับการเกษตร ชุมชนเป็นชาวกะเหรี่ยงที่ดำรงวิถีและวัฒนธรรม ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทและธรรมชาติโดยรอบชุมชน แม้ว่าเส้นทางคมนาคมจะขรุขระและถนนมีความลาดชันแต่ก็ไม่นับอุปสรรคของนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเยี่ยมชม

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เพิ่มมากขึ้นจะกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนในประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนกลายเป็นความกังวลหลัก ความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นเหตุผลหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดชุมชนยั่งยืนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาและมักจะขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม แนวทางพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อความยั่งยืนต้องใช้วิธีการใหม่ในการวางแผนทางสถาปัตยกรรมการออกแบบและพัฒนา ดังนั้นในการออกแบบชุมชนสถาปัตยกรรมจำเป็นที่จะต้องมีการคำนึงถึงสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : แม่กะเปียง, ชุมชน, แผนผังแม่บท, การจัดแบ่งการใช้ที่ดิน, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Title The Community Sustainable development
Case Study : Mea Kapeang, Chiang Mai
By Asst.Prof.Dr. Narupol Chaiyot

ABSTRACT

This project is aimed to study a development of Mea Kapeang area in physical, economic and social aspect from yesterdays, today to tomorrow. By gathering both primary and secondary data In addition, this study is also aimed to study and analyze the growth trend of the population in such area in order to layout plan to sufficiently accommodate the need in infrastructure, public utilities and public services.

Mea Kapeang is located at the mountainous cluster of peaks and valleys sits at 1500m above sea level, with a cool climate year-round. It has become steadily more popular, especially with Thai tourists. Now it has a reputation for some of the most rugged scenery and steepest roads in the North, and it occupies one of the Kingdom's most remote corners - in a bulge along the Northern border, there is a ridge suitable for agriculture and these colorful hill tribe folk bent double over their vegetable gardens, or in their small orchids.

Participation of commuters becomes increasing important to community development in Thailand. According to the National Economic and Social Development Plan, the impact on community-development becomes a primary concern. Humans themselves as well as the existence of communities, are primary reasons for sustainable development.

Sustaining the community has therefore become an essential element of development and usually depends on the economic, social and cultural benefits to the community and its environment. A holistic approach to sustainability requires a new approach in architectural design, planning and development. Thus, in designing communities, architecture has to take into account social, cultural, economic and environmental aspects.

Keywords : Mae Kapeang, Master Plan, Zoning, Sustainable Development

คำนำ

การวิจัยของรายงานฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการวางแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมคงบริบทของวิถีชนบทเหมาะสมกับการเป็นชุมชนพักอาศัยควบคู่กับการเป็นชุมชนพึ่งพาตัวเองได้ จึงได้จัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นกรอบการพัฒนาให้กับพื้นที่ต่อไปในอนาคต

รายงานการวิจัยโครงการแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอแผนพัฒนาพื้นที่โดยจัดทำผังแม่บทโดยแบ่งเป็นย่านการใช้ที่ดิน ซึ่งพิจารณาจากศักยภาพและแนวโน้มการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต นอกจากนี้ยังได้จัดทำโครงการนำร่องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวางแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ จะเป็นต้นแบบการพัฒนาให้กับหลายชุมชน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำรงความเป็นวิถีท้องถิ่น และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้อยู่คู่กับสังคมชนบทท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ
หัวหน้าโครงการ

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนที่	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภูมิ	ฏ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1	1-1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1-3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	1-4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	1-4
1.6 สถานที่ทำการทดลอง	1-5
1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย	1-7
1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	1-7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	2-1
2.1 การพัฒนาชุมชน	2-4
2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	2-6
2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	2-9
2.1.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน	2-10
2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	2-13
2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา	2-13
2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม	2-15

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า	
2.3	วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	2-18
2.4	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	2-20
2.4.1	บริบท	2-20
2.4.2	วิสัยทัศน์	2-20
2.4.3	ศักยภาพ	2-21
2.4.4	สวัสดิการชุมชน	2-21
2.4.5	อัตลักษณ์ชุมชน	2-21
2.4.6	เครือข่าย	2-21
2.4.7	ทุนชุมชน	2-22
2.4.8	ทุนทางสังคม	2-22
2.4.9	ทุนทางวัฒนธรรม	2-22
2.4.10	ทุนเฉพาะบุคคล	2-23
2.4.11	สัญญาประชาคม	2-23
2.5	การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา	2-23
2.5.1	กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต	2-23
2.5.2	กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน	2-24
2.5.3	แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต	2-25
2.6	ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง	2-25
2.6.1	แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัย	2-25
2.6.2	เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ	2-26
บทที่ 3	ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	3-1
3.1	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	3-1
3.2	ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	3-5
3.3	ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่)	3-7
3.4	ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่	3-8
3.5	การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน	3-8

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน	3-8
3.6 นโยบายการพัฒนาชุมชน	3-10
3.7 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน	3-11
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป	4-1
4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดเชียงใหม่	4-1
4.1.1 ขนาดพื้นที่	4-1
4.1.2 อาณาเขตการปกครอง	4-2
4.1.3 ทิศตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศ	4-2
4.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ	4-2
4.1.5 การปกครองและการเมือง	4-3
4.1.6 ประชากร	4-3
4.1.7 สภาพเศรษฐกิจ	4-4
4.1.8 การท่องเที่ยว	4-4
4.1.9 การเกษตร	4-5
4.1.10 การอุตสาหกรรม	4-5
4.1.11 การพาณิชย์กรรม	4-5
4.1.12 แรงงาน	4-5
4.1.13 สภาพทางสังคม	4-5
4.1.14 การคมนาคม	4-6
4.1.15 การสาธารณสุขโรค	4-7
4.1.16 ทรัพยากรป่าไม้	4-7
4.2 ลักษณะทั่วไปของอำเภอแมริม	4-7
4.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์	4-8
4.2.2 ลักษณะทางภูมิประเทศ	4-9
4.3 ลักษณะทั่วไปของแม่กะเปียง	4-9
4.3.1 ประวัติความเป็นมา	4-9
4.3.2 ที่ตั้งและลักษณะประชากร	4-10

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4.3.3 ลักษณะภูมิประเทศ	4-10
4.3.4 ลักษณะภูมิอากาศ	4-11
4.3.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	4-11
4.3.6 แหล่งน้ำ	4-12
4.3.7 ป่าไม้	4-12
4.3.8 วัฒนธรรมประเพณี	4-12
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแม่กะเปียง	5-1
5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร	5-2
5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของชุมชน	5-4
5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ	5-5
5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม	5-6
5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	5-7
5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	5-9
5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม – เศรษฐกิจ	5-10
5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน	5-12
5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	5-17
5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	5-18
5.11 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	5-18
5.11.1 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบผสมผสาน	5-19
5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์	5-20
5.12.1 ลักษณะของอาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง	5-21
5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	5-21
5.14 ปัญหาของชุมชน	5-22
5.14.1 ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา	5-22
5.14.2 มลพิษทางน้ำ	5-23
5.14.3 ขยะ	5-23
5.14.4 มลพิษทางอากาศ เสียงดังและความสั่นสะเทือน	5-23

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5.14.5 การรูกกล้าที่ป่าไม้	5-23
5.14.6 การจรรยาและขนส่ง	5-23
5.14.7 ยาเสพติด	5-23
5.14.8 ปัญหาหนี้สิน	5-23
บทที่ 6 การอนุรักษ์ชุมชนแม่กะเปียง	6-1
6.1 สารสำคัญของแผนพัฒนาชุมชน	6-1
6.2 แผนพัฒนาชุมชนแม่กะเปียง	6-1
6.2.1 การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น	6-3
6.2.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	6-4
6.2.3 การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์	6-5
6.3 ข้อเสนอแนะทางในการวางแผน (Guidelines for Planning)	6-5
6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนแม่กะเปียง	6-9
6.4.1 ความมุ่งหมาย	6-10
6.4.2 วัตถุประสงค์	6-10
6.4.3 เป้าหมาย	6-10
6.4.4 แนวทางการจัดการทรัพยากร	6-10
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	7-1
7.1 ผลการวิจัย	7-1
7.2 ข้อเสนอแนะ	7-3
บรรณานุกรม	
ประวัติส่วนตัวและผลงานผู้วิจัย	

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	1-6
แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา	1-6
แผนที่ 4.1 แสดงอาณาเขตที่ติดต่อกับอำเภอแมวมรม	4-8

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)	1-9
ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย	2-27
ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICP	2-27
ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน	2-28

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน	1-10
แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ	1-11

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 4.1 ลักษณะภูมิประเทศ	4-11
ภาพประกอบที่ 5.1 ภาพถ่ายทางอากาศ ชุมชนแม่กะเปียง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่	5-1
ภาพประกอบที่ 5.2 ผังบริเวณชุมชนบ้านแม่กะเปียง	5-2
ภาพประกอบที่ 5.3 ผังชุมชนแม่กะเปียง	5-3
ภาพประกอบที่ 5.4 โบสถ์คริสต์และที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน	5-3
ภาพประกอบที่ 5.5 การแต่งกายแบบกะเหรี่ยงที่โดดเด่นของชุมชน	5-4
ภาพประกอบที่ 5.6 ทักษะภาพที่รายรอบ และความยิ่งใหญ่ของขุนเขา	5-4
ภาพประกอบที่ 5.7 นาขั้นบันได	5-5
ภาพประกอบที่ 5.8 ภาพลักษณะธรรมชาติของชุมชน	5-5
ภาพประกอบที่ 5.9 สภาพทางกายภาพของชุมชน	5-6
ภาพประกอบที่ 5.10 บ้านเรือนพักอาศัย	5-6
ภาพประกอบที่ 5.11 เสื้อผ้าชาวกะเหรี่ยง	5-7
ภาพประกอบที่ 5.12 เรือนชาวกะเหรี่ยง	5-8
ภาพประกอบที่ 5.13 บ้านหลังคามุงจาก	5-8
ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชน	5-9
ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	5-10
ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน	5-13
ภาพประกอบที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินชุมชน	5-13
ภาพประกอบที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน	5-14
ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน	5-15
ภาพประกอบที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินชุมชน	5-15
ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน	5-16
ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี	5-17
ภาพประกอบที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	5-17
ภาพประกอบที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	5-18
ภาพประกอบที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	5-19
ภาพประกอบที่ 5.26 บริเวณด้านข้างใช้ไฟฟ้าไม่ไผ่ขัดแตะ	5-20

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบที่ 5.27 รูปแบบเรือนเครื่องผูก	5-21
ภาพประกอบที่ 5.28 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคต	5-21
ภาพประกอบที่ 5.29 พื้นที่ที่มีกิจกรรมริมน้ำชุมชน	5-22
ภาพประกอบที่ 5.30 พื้นที่โล่งริมน้ำตกของชุมชน	5-22
ภาพประกอบที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนแม่กะเปียง	6-3
ภาพประกอบที่ 6.2 เวกลักษณะที่มีคุณค่าของชุมชน	6-4
ภาพประกอบที่ 6.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	6-4
ภาพประกอบที่ 6.4 ผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์	6-5
ภาพประกอบที่ 6.5 ผังบริเวณชุมชน	6-6
ภาพประกอบที่ 6.7 การจัดรูปที่ดิน	6-8
ภาพประกอบที่ 6.8 ผังระบบคมนาคมชุมชน	6-8
ภาพประกอบที่ 6.9 ผังบริเวณตำแหน่งกิจกรรมชุมชน	6-8
ภาพประกอบที่ 6.10 รูปแบบบ้านที่ออกแบบให้สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชุมชน	6-9
ภาพประกอบที่ 6.11 พื้นที่ส่วนบริการ	6-9
ภาพประกอบที่ 6.12 สถานกิจกรรมชุมชน การแสดง และแหล่งพักผ่อน	6-9

บทที่ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เนื่องจากพื้นที่บริเวณหมู่บ้านแม่กะเปียง เป็นเทือกเขาสูงมีประชากรเป็นชาวไทยภูเขา ประกอบด้วยสองชนเผ่าคือ ชนเผ่าปากะญอ(กะเหรี่ยง) และชนเผ่าม้ง เป็นรูปแบบการใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่าง ๆ จากป่าเป็นเวลานานแล้ว โดยมีระบบการจำแนกการใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่าง ๆ มีอาณาเขตและกฎเกณฑ์การใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านอันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทางกายภาพและทางสังคม-วัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน

รูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยป่าหรือที่ดินรอบ ๆ ป่า เพื่อการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภคโดยอาศัยป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งที่มาของอาหาร สมุนไพร วัสดุเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องมือการผลิตเชื้อเพลิง และประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ภายในชุมชนรูปแบบการใช้ทรัพยากรนี้ส่งผลให้ชุมชนมีเสถียรภาพ ถาวรภาพและก่อให้เกิดความเป็นธรรม ทำให้ชุมชนนั้น ๆ สามารถสืบทอดความเป็นชุมชนมาได้จนทุกวันนี้ พร้อมกันนั้นก็มียุทธศาสตร์ที่จะดำรงความเป็นชุมชนต่อไปได้

ป่าชุมชนสามารถอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ได้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงว่า เมื่อชีวิตของชุมชนขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของป่า ไม่ว่าจะในฐานะที่ป่านั้นเป็นแหล่งน้ำที่ดี ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกที่ดี อาหาร และวัสดุปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพของชุมชนก็ดี หลายอย่างหรือทุกอย่างรวมกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่าโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจภายนอก ไปบังคับ

ในประเทศหรือสังคมที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และไม่มีกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพยากรของส่วนรวมอย่างเป็นธรรม รัฐมักเป็นเครื่องมือของการแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าจะต้องแปลกใจหากพบว่า รัฐจำนวนไม่น้อยในประเทศด้วยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา นอกจากจะไม่สามารถรักษาป่าเอาไว้ได้แล้ว ยังปล่อยให้กลุ่มคนผู้มีอำนาจทางการเมือง การปกครองและเศรษฐกิจ ยึดฉวยเอาประโยชน์จากป่าไม้และทรัพยากรอื่น ๆ ของส่วนรวมเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมาโดยตลอด

นโยบายด้านการพัฒนาชุมชนเพื่อต้องการให้ชุมชน มีความสวยงามน่าอยู่ สอดคล้องกับผังเมือง วิถีชีวิต และการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม มีระบบสาธารณูปการและสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐานเพียงพอ สอดคล้องกับศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างประหยัด และคุ้มค่า พัฒนาลานกีฬาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาการค้า การบริการและการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพเพื่อ สร้างงานและกระจายรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมให้เทศบาลตำบลทำอย่างเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สนับสนุนการสร้างงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศ โดยการนำวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นมาสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วมในการพัฒนาเทศบาล ส่งเสริม ฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบบริหารจัดการของเทศบาลตำบลทำอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการมาภิบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและพร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบจากประชาชนและสังคมโดยรวม

สอดคล้องกับนโยบายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและให้มีการ บูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล/อำเภอ เพื่อรวบรวมสภาพปัญหา ความต้องการของตำบล/อำเภอ มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกครอบงำโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียป่า มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เกิดภาวะมลพิษทางน้ำและอากาศ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือการเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์

การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อเป็นการส่งเสริมชุมชนชนบทให้คงอยู่และสานต่อความเป็นชุมชนชนบทอย่างยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่าง มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้จัดทำชุดโครงการวิจัย การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการทำวิจัยองค์รวม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันข้อมูล และการเปรียบเทียบผลการวิจัยร่วมกันของทีมงานในชุดโครงการวิจัย ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ชุมชนวัดจำปา กรุงเทพมหานคร ชุมชนแม่กำปอง และชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ชุมชนท่าหลวง จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) สร้างความเข้าใจในบริบทชุมชนชนบทจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งประเมิน ความเป็นไปได้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม และวางผังชุมชน (site planning and architectural design)
- 2) การบูรณาการศาสตร์แบบองค์รวมในการสร้างสมดุล ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมภายใต้กรอบการศึกษา ด้านการออกแบบชุมชน การวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม (integrating multiple disciplines)
- 3) กำหนดขอบเขต การดำเนินงาน และเป้าหมายร่วมกัน ระหว่าง นักศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์และคนในชุมชน ทั้งในแง่ประเด็นการศึกษา และกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกระบวนการวิจัย (Joint-project goal identification)
- 4) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการบริหารจัดการการดำเนินการโครงการ (Digital communication and collaborative works)
- 5) การหาข้อตกลงและข้อสรุปร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนเป้าหมาย ต่อภารกิจ การดำเนินโครงการให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Project Implementation)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เป็นโครงการต้นแบบในการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR
- 2) สร้างสถานภาพความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ในรูปแบบเครือข่ายพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างเครือข่ายออนไลน์ (social network)
- 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ทักษะในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์วิกฤตและขยายโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากประสบการณ์จริง (Critical and creative thinking skills)
- 4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ และประยุกต์องค์ความรู้ในการให้บริการวิชาการแก่สาธารณะ (Academic service)
- 5) เกิดองค์ความรู้ใหม่จากภูมิปัญญาชุมชน และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชนบทไทย ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต (Knowledge Management and sustaining Vernacular Architecture)

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ความหมายการพัฒนาชนบทของการวิจัยนี้คือ การออกแบบ วางผังชุมชนชนบทเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบทให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการริเริ่มการมีส่วนร่วม และการตัดสินใจ ด้วยคนในชุมชนเอง รวมถึงการประเมินความพึงพอใจโครงการภายใต้การดำเนินการของทีมงานวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน สสำรวจ สัมภาษณ์ วิเคราะห์ ออกแบบ และ นำเสนอ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกขั้นตอน ภายใต้กรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 1) บริบทชุมชน หรือสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อาคาร สถานที่สำคัญต่าง ๆ สภาพชุมชน กิจกรรมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความสนใจของชุมชน
- 2) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ ความสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินโครงการ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น หากพบว่า

มีแหล่งน้ำ อุดมสมบูรณ์ อาจเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือหากแหล่งน้ำเน่าเสีย อาจเหมาะกับการดำเนินโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น

3) ภาพรวม การขับเคลื่อนและพัฒนาของสังคม / ท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัด / ยุทธศาสตร์ประเทศ เครือข่าย ภาคประชาชน กำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยหนุนเสริม ท้องถิ่นและสังคม อันเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัย กับภาพรวมของท้องถิ่นและสังคม

4) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาชุมชน สัญลักษณ์ชุมชน อาชีพ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ความขัดแย้งในชุมชน มีทัศนคติ / แนวคิด / พฤติกรรมการทำงาน ร่วมกับในชุมชน

5) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการแบ่งโซน พักอาศัย เกษตรกรรม สวนสาธารณะ ป่าไม้ รวมถึง ระบบคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพในการขยายตัวของส่วนพักอาศัย การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้สอดคล้องกับ บริบทชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ

6) ออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และวางผังชุมชนให้ สอดคล้องกับ หลักสิทธิชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนารูปแบบที่ยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

1.6 สถานที่ทำการทดลอง

บ้านแม่กะเปียง หมู่ที่ 8 ของตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ประกอบด้วยสองชนเผ่าคือ ชนเผ่าปากกะญอ(กะเหรี่ยง) และชนเผ่าม้ง พื้นที่หมู่บ้าน 112 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 384 ไร่ และลักษณะภูมิประเทศทั้งหมดมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,000 - 1,200 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเนินเขาและภูเขาสูงมีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกของตัวหมู่บ้านส่งผลให้หมู่บ้านมีสภาพอากาศเย็นตลอดทั้งปี

อาณาเขตตำบลสะลวง

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลห้วยทราย และตำบลแม่แรม
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลชี้เหล็ก
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอสะเมิง

แผนที่ 1.1 ครอบคลุมพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://sites.google.com/site/sdstudio41/>

บ้านแม่กะเปียงตั้งอยู่ที่ ต.สะलग อ.แมริม จ.เชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 30.7 กม. และอยู่ห่างจากอนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของ ตำบลสะलग หมู่บ้านเมืองกะเปียง ประมาณ 2 กม. และห่างจากวัดพระพุทธรูปท่าสี่รอย 7 กิโลเมตร การเดินทางไปยังแม่กะเปียง ทำได้โดยการใช้รถประจำทาง จากอำเภอและมุ่งหน้าไปยังอำเภอแมริม จากอำเภอแมริมนั่งรถประจำทางไปยังวัดพระพุทธรูปท่าสี่รอย ระหว่างทางให้ลงที่หมู่บ้านเมืองกะเปียงเพื่อแยกเข้าไปยังหมู่บ้านอีกประมาณ 2 กิโลเมตร

แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://sites.google.com/site/sdstudio41/>

ลักษณะของภูมิประเทศ

บ้านแม่ก๊ะเปียง เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็กตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน มีพื้นที่ทั้งหมด 3,187 ไร่ แบ่งเป็นที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย 112 ไร่ ที่ดินทำการเกษตร 438 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา พื้นที่ประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะใช้ในการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา และการปลูกถั่ว พืชผักเช่น กะหล่ำ และไม้สวน โดยที่เป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวน มีลำธารแม่ก๊ะเปียงและน้ำตกไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ จึงทำให้มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ เช่น ตะพาบน้ำ งู กระจอก ลิ่น ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารเพื่อยังชีพ

ลักษณะทางภูมิอากาศ

สภาพอากาศในฤดูหนาวอุณหภูมิจะค่อนข้างต่ำ เฉลี่ย 10 – 20 องศาเซียเซียส ในฤดูร้อนจะไม่ร้อนจัดเนื่องจากมีป่าไม้และแหล่งน้ำ ฤดูฝน จะมีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างมาก

1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อการบันทึก และสรุปประเด็น ในการพูดคุยให้สามารถสื่อถึงชุมชนได้ชัดเจน ได้แก่ กระดาษปรู๊ฟ ปากกาเมจิก กระดาษกาว ฯลฯ รวมทั้งเอกสาร ที่จะเผยแพร่ให้ชุมชน รวมทั้งเอกสารที่จะเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแนวคิดงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่นเช่น วารสารงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่น บทความเกี่ยวกับงานพัฒนาทั้งนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ ในทุกขั้นตอน ซึ่งได้แก่ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบ การนำเสนอโครงการ และประเมินผล รวมถึงกระบวนการเผยแพร่สู่สาธารณะ ในรูปแบบ เว็บไซต์ และบล็อก

1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

จะต้องมีการประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนก่อนลงไปพัฒนาโครงการว่าจะลงไปเพื่อทำอะไรในแต่ละครั้ง ถ้าเป็นครั้งแรกอาจเป็นอาจเป็นการตรวจสอบชุมชนจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เนื่องจากการพัฒนาโครงการไม่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเพียงครั้งเดียวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาโครงการครั้งก่อน ๆ จากนั้นแบ่งบทบาทว่าใครเป็นผู้ตั้งคำถาม จัดกระบวนการ หรือผู้จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพ ผู้บันทึกกำหนดทีมวิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

1) หัวหน้าโครงการ

กำกับดูแลภาพรวมโครงการ ประสานงานกับแกนนำ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นัดหมาย การจัดเวทีเพื่อดำเนินโครงการ

2) หัวหน้าฝ่ายแผน และการพัฒนา

กำกับดูแลแผนงาน การเงิน งบประมาณโครงการ การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

3) หัวหน้าฝ่ายบุคคล

กำกับดูแลบทบาทหน้าที่ทีมงาน ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของทีมงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมงาน

4) หัวหน้าฝ่ายข้อมูลและระบบสารสนเทศ

กำกับดูแลระบบการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูล และการนำมาใช้ ข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

กำกับดูแลเว็บไซต์โครงการเพื่อให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการประเมินผล การตอบรับ และวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในการเผยแพร่

6) หัวหน้าฝ่ายควบคุมคุณภาพ

กำกับดูแลกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการควบคุมคุณภาพ ประสิทธิภาพการวิจัย และการประเมินผลการวิจัย

กำหนดพื้นที่เป้าหมายและศึกษาศักยภาพพื้นที่ โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่าย สังคมออนไลน์ต่าง ๆ และกลุ่มคนในชุมชน ผ่านนักศึกษาและผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย สํารวจพื้นที่เป้าหมาย มีการประชุม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนในการลงไปชุมชนในแต่ละครั้ง ทำการศึกษาข้อมูลจากการสังเกตการณ์ สํารวจ สอบถาม ปรีक्षा คีक्षाสภาพทั่วไป เพื่อประเมินความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในการออกแบบ วิเคราะห์ปัญหา / พัฒนาโครงการ ร่วมกับชุมชนจัดกระบวนการ จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพบทบาท จัดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้น / สร้างปรากฏการณ์ใหม่ ของชุมชนบนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล สังเคราะห์ข้อมูล แนวทางการใช้ที่ดิน ตามทิศทางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดในการออกแบบ และ นำเสนอผลงานออกแบบต่อผู้นำและสมาชิกชุมชน

ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

กิจกรรม/เดือน	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6
1. กำหนดพื้นที่เป้าหมาย						
2. สำรวจพื้นที่เป้าหมาย						
3. ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับชาติ/เมืองและชุมชน						
4. วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง						
5. กำหนดการใช้ที่ดิน						
6. ออกแบบวางผัง						
7. นำเสนอโครงการต่อชุมชน						
8. ประเมินความพึงพอใจ						
9. ทำรายงานสรุป						

ประเมินผลความพึงพอใจโครงการ แนวคิดในการออกแบบและประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากโครงการ การประเมินความพึงพอใจโครงการจากคนในชุมชน ประชาชนทั่วไปและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบวางผัง ผู้นำชุมชน หลังจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนเสร็จสิ้น ทีมงานจะต้องมีการพูดคุย ถึงผลการดำเนินงาน การสังเกต และการวางแผน การดำเนินงานครั้งต่อไป ตลอดจนสรุปการดำเนินงาน ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการวิจัย มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

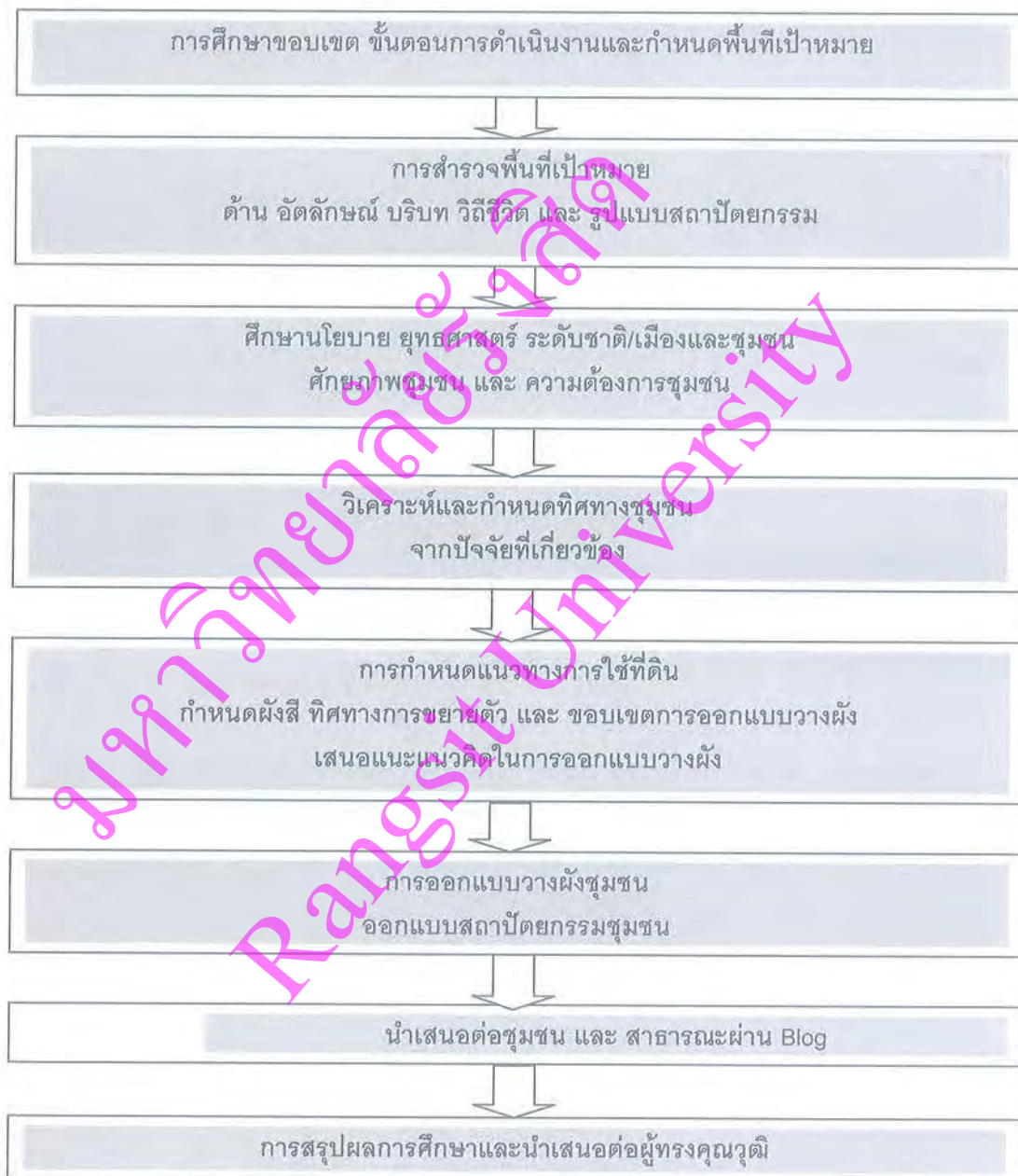
ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะใช้

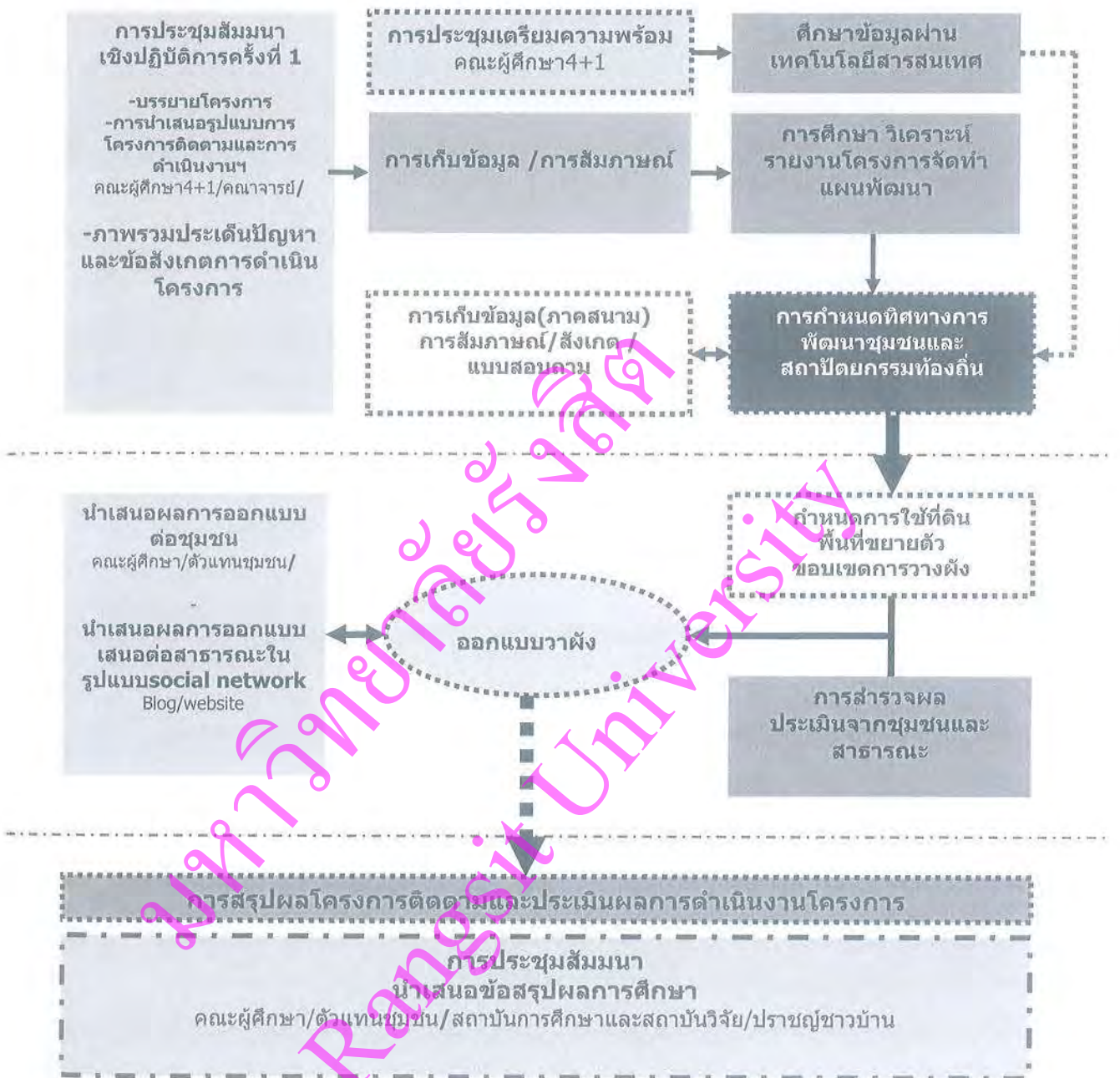
ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมุมมอง แง่คิด โดยอาศัยภูมิปัญญา และ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ดำเนินสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจรูปแบบสถาปัตยกรรม และการออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็น การประเมินผลสรุปรวมยอด

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน

แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ต้นทศวรรษที่ 1970 นักวิชาการป่าไม้ของโลกบางส่วน เริ่มมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ป่าไม้ของโลก โดยเฉพาะป่าเขตร้อน (Tropical forest) กำลังถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็วและป่าเหล่านั้นส่วนใหญ่อยู่ในเขตประเทศด้อยพัฒนา และกำลังพัฒนา ซึ่งมักจะเป็นประเทศที่มีโครงสร้างทางการเมืองเป็นเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการ กล่าวคือ อำนาจในการจัดการทรัพยากรของประเทศเหล่านั้นซึ่งในกรณีนี้คือ ป่าไม้ ตกอยู่ในมือกลุ่มผู้ปกครองจำนวนน้อย การใช้ป่าจึงเป็นไปในแนวทางที่ก่อให้เกิดผลเสียใหญ่ๆ 2 ด้าน คือ

1. ป่าถูกมองว่าเป็นเพียงแหล่งผลิตไม้ซึ่งสมควรถูกตัดเพื่อขายหารายได้เข้าประเทศ หากปล่อยให้ไม้โดยไม้ตัดมาใช้ก็จะเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจ ด้วยทัศนะดังกล่าว นโยบายและวิธีการจัดการป่าของรัฐในประเทศเหล่านั้น จึงส่งผลกระทบต่อป่าไม้เพื่อส่งออกเป็นรายได้หลักของประเทศ พื้นที่ป่าจึงหมดไปอย่างรวดเร็ว

2. ผลพวงของการจัดการป่า มิได้ตกแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะผู้คนในชนบทที่อยู่ใกล้ป่าหรือในป่า ส่วนใหญ่แล้วรัฐจะถือว่ามีป่า ครอบคลุมไม้และทรัพยากรอื่นๆ จากป่าเป็นของรัฐ ประชาชนแต่ต้องไม่ได้ คนเหล่านั้นจึงมักตกอยู่ในสภาพของผู้บุกรุกป่าบ้าง ผู้ลักลอบตัดฟันไม้บ้าง ทั้ง ๆ ที่ชีวิตของพวกเขาต้องพึ่งพาอาศัยป่ามาโดยตลอด แต่ก็ต้องตกอยู่ในสภาพของผู้กระทำผิดกฎหมายของรัฐ

อาจสรุปได้ว่า การจัดการป่าในแนวทางที่รัฐเป็นเจ้าของป่า ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศของแต่ละประเทศและของโลก และยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์จากทรัพยากรของส่วนรวมอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้จึงมีการเสนอให้เปลี่ยนแปลงปรัชญาในการจัดการป่าเสียใหม่ โดยหวังผลหลัก 2 ประการ คือ ไม่ทำลาย ทั้งยังรักษาและฟื้นฟูสภาพระบบนิเวศให้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็หาทางให้ผู้คนรอบ ๆ ป่าและในป่า ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเป็นกลุ่มคนผู้เสียเปรียบในสังคม ได้รับประโยชน์จากที่ดินในป่าและทรัพยากรจากป่ามากขึ้น

ในที่สุดก็พบว่าแบบแผนของการใช้ที่ดินและป่า ที่ผู้คนในชนบทของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายได้กระทำกันอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานนับศตวรรษนั่นเอง คือคำตอบ นักวิชาการจึงตั้งชื่อแบบแผนการใช้ทรัพยากรที่มีป่าเป็นศูนย์กลางของการผลิต และการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยมีพวกเขาเป็นเจ้าของ เป็นผู้จัดการ และได้รับประโยชน์ว่า ป่าชุมชน (Community Forestry)

ความหมายของ พ.ร.บ. ป่าชุมชน

ป่าชุมชนคือ ผืนป่าที่มีขนาดเล็กหรือใหญ่เท่าใดก็ได้แล้วแต่จะจัดหาได้ แต่ถ้าเป็นขนาดใหญ่จะต้องไม่ใหญ่เกินกว่าที่ชุมชนนั้น ๆ จะฟื้นฟูดูแลได้ ป่าชุมชนเป็นผืนป่าล้วน ๆ ไม่รวมพื้นที่อยู่อาศัย เช่น หมู่บ้านและที่ทำกิน สภาพอาจเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ หรือป่าเสื่อมโทรมที่รกร้างว่างเปล่าก็ได้

ลักษณะการจัดการป่าชุมชน

ป่าชุมชน คือ ผืนป่าที่ชุมชนช่วยกันจัดการฟื้นฟูดูแลรักษาทั้งจากปัญหาไฟป่า การบุกรุกแผ้วถางทำลายการปกป้องการหาของป่าจนเกินกำลังที่ป่าจะรับได้ โดยมีลักษณะคล้ายกันคือ ชุมชนหรือหมู่บ้านที่ดูแลป่าชุมชนใดจะมีกฎระเบียบในการดูแลและใช้ประโยชน์ เป็นต้นว่า การร่วมกันทำแนวกันไฟ การจัดเวรยามเดินลาดตระเวนกตึกในการเก็บเห็ด เก็บหน่อ ฯลฯ ป่าชุมชนจะแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองบริเวณคือ บริเวณพื้นที่อนุรักษ์ และบริเวณพื้นที่ใช้สอย ส่วนสถานะทางกฎหมายของพื้นที่ที่จัดตั้งเป็นป่าชุมชน อาจเป็นป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่สาธารณประโยชน์ และอาจจะอยู่ในพื้นที่ของเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (กรณีประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับป่าสงวนแห่งชาติที่ใช้เป็นป่าชุมชนอยู่ก่อน)

เหตุผลสำคัญที่ควรสนับสนุนให้มีป่าชุมชนทั่วประเทศ

เหตุผลสำคัญของการจัดให้มีป่าชุมชนก็คือการอาศัยพลังของชุมชนท้องถิ่น ที่อยู่ใกล้ป่านั้น ๆ ฟื้นฟู ดูแลพื้นที่ป่า ให้เป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการรักษาระบบนิเวศ ฟื้นฟูแหล่งน้ำ และความชุ่มชื้นตลอดจนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ โดยชุมชนนั้น ๆ จะได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตามที่กล่าวมาแล้วตลอดไปซึ่งประโยชน์ที่ได้รับนี้ก็จะเชื่อมโยงไปถึงประชาชนที่อยู่ไกลผืนป่าออกไป รวมถึงประชาชนที่อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกันเป็นความยุติธรรมในสังคม พร้อมทั้งยังเป็นการเอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการและรักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช 2540

การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน

หากจะให้ป่าชุมชนนั้นคงอยู่อย่างยั่งยืน ต้องไม่ใช่การใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน แต่เป็นการใช้เพื่อลดรายจ่าย เช่นการเก็บผลผลิตจากป่าเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน การตัดไม้เพื่อใช้ในกรณีจำเป็นในครัวเรือน เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนตามกติกากฎที่ชุมชนกำหนดไว้ ป่าชุมชนจึงต้องฟื้นฟู และพัฒนาให้เป็นป่าธรรมชาติมิใช่กลายเป็นป่าเศรษฐกิจหรือหาวิธีใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างรายได้อื่น ๆ ไม่สิ้นสุดที่ต้องระบุนไว้ให้ชัดเจนก็เพราะว่าป่าชุมชนของประเทศไทยในปัจจุบันมี 2 ลักษณะคือ ป่าชุมชนที่รักษาระบบนิเวศเป็นป่าธรรมชาติ ซึ่งป่าชุมชนทั่วประเทศที่ชุมชนท้องถิ่น

เป็นผู้จัดให้มีขึ้น มีลักษณะเป็นป่าธรรมชาติที่สอดคล้องหลักการและเหตุผลในร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน แบบที่ 2 ป่าชุมชนที่ให้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เป็นสวนป่า ป่าปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเช่น ยูคาลิปตัสเป็นป่าชุมชนที่กรมป่าไม้สนับสนุนเห็นว่าการจัดสร้างสวนป่าไม่สมควรนำเข้ามาผูกกับ พ.ร.บ.ป่าชุมชน เพราะมี พ.ร.บ.สวนป่าอยู่แล้ว ชุมชนใดจะสร้างสวนป่าก็สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของ พ.ร.บ.สวนป่าได้

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา วิรัช วิรัชนิภาวรรณ อธิบายว่า มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี "ผู้นำกลุ่ม" และ "ผู้ตาม" คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี "การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม" หรือ "การจัดระเบียบภายในกลุ่ม" ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า "นักบริหาร" หรือ "ผู้บริหาร" ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า "ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา" การพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง(directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า(planned change)†

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต ได้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (Qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ๆ

เร็วยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา

พัทธยา สายชู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สภาพะการพัฒนาเป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ "ควายเหล็ก" ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา "คุณภาพ" เพื่อให้ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

2.1 การพัฒนาชุมชน

แนวคิดเรื่อง "วัฒนธรรมชุมชน" และ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" โดยกระแสภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชี้ให้เห็นศักยภาพของสถาบันชุมชนต่าง ๆ อาทิ พระ ผู้นำอาวุโส เครือข่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชน บุคลากรและสถาบันเหล่านี้มีบทบาทในการทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนที่มีวัด พระ ความเชื่อทางศาสนา นับเป็นสิ่งที่มีความเป็นหลักประกันของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณ และการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นคนในชุมชน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีเป้าหมายสู่ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุขเรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาหา เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการผลิตให้พอเพียงกับตัวเอง ส่วนที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการจึงขาย (กระทรวงมหาดไทย 2541) กระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับสนองพระบรมราชโองการได้เสนอ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง มีกลยุทธ์ 5 ประการคือ ยึดครอบครัว

และชุมชนเป็นหลัก ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ยึดการส่งเสริม การตลาดชุมชนและยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ *คิดเอง ทำเอง* (อภิชัย 2541, โภมาตร และ คณะ 2547 ก: 9-10) ดังนั้น การพัฒนาชนบทจึงหมายถึง ความตั้งใจที่จะกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองกับชุมชนภายนอก เพราะทราบเท่าที่ชาวชนบทไม่สามารถต่อรองกับชุมชนภายนอกได้อย่าง เท่าเทียมกัน ชนบทจะเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดเวลา (อภิชัย 2541: 139-140) ความหมายการพัฒนา ชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนา และชุมชน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุด คือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ไว้อย่างหลากหลาย พอสรุป ได้บางส่วนคือ

T.R Batten: ขบวนการที่คนในชุมชนเล็ก ๆ ได้ร่วมกันปรึกษาหารือถึงความต้องการร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของคนในชุมชน

Dunham. การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็น ปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในขั้นแรกต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือ ด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ

องค์การสหประชาชาติ : เป็นขบวนการรวมกำลังของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น และผสมผสานชุมชน นั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถ ดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจน การแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้น ของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น

1. ทางด้านร่างกาย: บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ
2. ทางด้านจิตใจ: คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. ด้านสังคม: บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (educational process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self – reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self – help) ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ นั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม บ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสหงบประมาณ 5-10% ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของหรือวัสดุแรงงาน หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชนงบประมาณเกือบทั้งหมด รวมทั้งการคิดและวางแผนมาจากข้างบน (top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนบ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลวางแผนการปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่านี่คือกระบวนการที่มาจากข้างล่าง (bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์ (public hearing) แล้วซึ่งหมายถึงว่าได้รับการรับรองจากชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหา และรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับในแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการ และกระบวนการที่เหมาะสมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่นการเลือกตั้ง ในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกอย่างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายความว่า หลังการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5-10% มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่การเข้าไปเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วก็มือรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้คือ

1) **หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ** คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส

2) **หลักความคุ้มค่า** คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

3) **เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม** การมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2546:34)

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นริเริ่มการพัฒนา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน **ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย**

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปสุดท้าย

ระดับของการมีส่วนร่วม

การวัดระดับของการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ แนวคิดของอาร์น สไตน์ ให้ความสำคัญต่ออำนาจในการตัดสินใจ และเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน แบ่งขั้นการมีส่วนร่วมจาก

ขั้นต่ำ ระดับ 1-2 คือ การมีส่วนร่วมเทียม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่มีเพียงคนกลุ่มน้อยเข้ามาบีบบทบาทหลักในการตัดสินใจ

ขั้นกลาง ระดับ 3-5 คือ การมีส่วนร่วมบางส่วน ความคิดเห็นของประชาชนยังไม่มีหลักประกันว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสูง ระดับ 6-8 คือ การเพิ่มระดับการตัดสินใจในการเจรจา การใช้อำนาจผ่านตัวแทนควบคุมโดยประชาชนผ่านตัวแทน หรือเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจโดยตรง

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. **ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ** ทั้งในระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้

2. **ปัจจัยด้านประชาชน** ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถ และภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3. **ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา** ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้นสร้างจิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนาสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย ทหาร นายทุน และข้าราชการ ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร
2. อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความแตกต่างในสังคมด้านรายได้ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ
3. อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน/เผ่า

2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง (Self - Reliance Community Development)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนบพนั้นเอง ดังทงศักดิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง (ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคนอื่น ๆ .2534: 18) การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริงการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใดยอมตั้งอยู่บนพื้นฐานการสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่นทางด้านวิชาการ และวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการ กิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ "ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว" (จิตจำนงค์ กิติกริต, 2525 : 54) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ซึ่งอาคม กล่าววาทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีก

แนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลายๆประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศ และประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการพึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่สามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (อาคม ใจแก้ว, 2534 : 75) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่นักพัฒนาและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ชุมชนชนบทควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2.1.3 การพัฒนายั่งยืน(sustainable development)หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development ในรายงาน Our Common Future 1987 หรือ Brundtland Report) การพัฒนายั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนายั่งยืนเป็นมากกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข “การพัฒนายั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ ธรรมมาภิบาล” (good govemance) ถือว่าเป็นสองคำที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่าแยกจากกันมิได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนายั่งยืนการพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตรายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนายั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชาติต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศ

สำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ถ่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะคือ

1. การสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทาง และทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวง จากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (equity) คนมีโอกาเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่น ต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้น พื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราย (security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรค และภัย อันตราย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของ สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เมื่อนำ แนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่าง ยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของ เมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดเตรียมที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานต่างๆ
- 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นประหยัดพลังงานและใช้พลังงานคืนรูป (Renewable Energy)
- 3) จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ
- 4) ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก
- 5) ลดการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่
- 6) การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- 1) กระบวนทัศน์ของแนวคิดในการพัฒนาแนวใหม่
- 2) การประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่
- 3) ระบบเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ

- 4) ระบบการเมือง การปกครอง และการบริหาร
- 5) การวางผังเมือง และการออกแบบทางสถาปัตยกรรม
- 6) บทบาทของพลเมือง
- 7) วิสัยทัศน์ของผู้นำ

การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) มีหลักการโดยสังเขป ดังนี้

1. มิติทางการก่อสร้าง (Construction Perspective)

- ทนทาน (Lifespan)
- ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptability)

2. มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Perspective)

- ค่าใช้จ่ายพอเหมาะ (Affordability) ทั้งสำหรับที่พักอาศัยโดยตรง (Direct Costs) และสำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม (Indirect Costs) อาทิ ค่าเดินทาง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ

- มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ
- มีสภาพแวดล้อมที่ดีในเชิงจิตศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัย

(a place to live) ให้เป็นบ้าน (home) และสร้างโครงข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม (Eco-efficiency Perspective)

- ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Rational and Efficient use) ประกอบด้วย พลังงาน (Energy) วัสดุ (Construction) และพื้นที่ Space

- ลดละความสูญสลายและการบริโภค
- การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- การรักษาและส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
- การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี
- สภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย
- โอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- การมีส่วนร่วมในการดูแล บริหาร จัดการชุมชนอย่างกว้างขวาง
- พึ่งพาตนเองได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์
- บูรณาการรักษาสภาพแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า “พอเพียง” หมายถึง “พอมีพอกิน” “...พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี...” “...ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล...” เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถคุ้มชูตัวเอง (Relative Lit - Sufficiency) อยู่ได้โดยมีต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 รวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาแบบบูรณาการ” ทั้งด้าน เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยให้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา

ในช่วง 20 กว่าปีมานี้ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศ อันเป็นผลจากการปะทะกันระหว่างแนวคิดสองกระแส ได้แก่ **กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)** ด้านของความเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก และที่สำคัญคือ ผู้คนได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ศักดิ์ศรี และรู้สึกโดดเดี่ยวเพราะถูกตัดขาดจากกันทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งขึ้นเรียกว่า **กระแสชุมชนท้องถิ่น (Localization)** ที่ให้ความสำคัญแก่คนและชุมชนในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีค่าและมีศักดิ์ศรี เป็นแนวคิดที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงกันแบบองค์รวมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนในทุกส่วนที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม

ได้เรียกร้องให้ผู้คนหันกลับมาทบทวนแนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งแนวคิดใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นกระแสรองมาก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นกระแสหลักของ การพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฎเกณฑ์ และกติกาก การพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทาง ใหม่จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2540 หากวิเคราะห์ ปრაกฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากล และลักษณะเฉพาะ ของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนาของไทย ตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ใ้ ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจาก ทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบ ใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชน และสังคมไทย

1) **นามธรรมและรูปธรรม** ภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมสามารถแยกออกได้อีกหลายประเภท ทั้งทางด้านเกษตรกร หัตถกรรม สุขภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีจุดร่วมกันอยู่อย่าง หนึ่งคือ **คุณค่า** ที่อยู่เบื้องหลังภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรม โดยเฉพาะโลกทัศน์และชีวะ ทัศน์ของผู้คนและชุมชน เช่น คุณภาพของธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันในชุมชน การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

โดยทั่วไป รูปแบบ ซึ่งเป็นเทคนิคหรือวิธีการจัดการจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่ เปลี่ยนแปลงช้าหรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงคือ คุณค่าของภูมิปัญญานั้น ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่รูปแบบหรือวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่ เปลี่ยนแปลงไปขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะรักษาหรือคงคุณค่าเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) **คุณค่าและมูลค่า** การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำเอาแนวคิดเรื่องคุณค่า และมูลค่าเข้ามาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของเราในระยะที่เพิ่งผ่านมานี้จะมีความขัดแย้ง กันค่อนข้างรุนแรง ระหว่างแนวคิดสองแนวนี้ ภายหลังจากได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแบบอย่างชาติ ทางตะวันตกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุมาก ขึ้น พร้อมกับนิยมมูลค่าหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งต่างในเชิงปริมาณก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย แต่อย่างไร

ก็ตาม ยังมีผู้คนในสังคมอีกจำนวนหนึ่งที่ยึดถือหรือนิยมคุณค่า ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อจิตวิญญาณ และรากเหง้าของตนเอง การนำคุณค่าและมรดกมาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จะเป็นการแก้จุดอ่อนอย่างหนึ่งในสังคมไทย ให้หันกลับมาสร้างความสมดุลให้กับแนวคิดทั้งสอง เพื่อสร้างดุลยภาพแก่ชีวิต ชุมชน และธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวคิดเรื่องคุณค่าและมรดกนี้ น่าจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น หัตถกรรม สมุนไพร การนวด และศิลปะต่างๆ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าและพร้อมที่แปรเป็นมูลค่าถ้ามีการจัดการที่เหมาะสม

การนำแนวคิดเรื่องคุณค่าและมรดกมาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนและสังคม น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ผู้คนร่ำหาจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชน

2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนเห็นได้ชัดเจนใน พ.ศ. 2527 เมื่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงศักยภาพและพลังความสามารถขององค์กรภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชนบทของภาครัฐบาล ได้บรรจุนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคเอกชนไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และจัดตั้งหน่วยงานประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นในศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำหรับปัจจุบัน รัฐยังเพิ่มการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนมากขึ้น เห็นได้จากการเชิญภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญๆ ของรัฐบาลหลายด้าน และได้อุดหนุนงบประมาณให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเพื่อความคล่องตัวในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล "ประชาสังคม" มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ อาทิ "สังคมประชาธรรม" (ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม) "สังคมราษฎร์" (เสนห์ จามริก) "วิถีประชา"(ชัยอนันต์ สมุทวณิช ใช้คำนี้โดยมีนัยยะของคำว่า Civic movement) "อารยสังคม" (อเนก เหล่าธรรมทัศน์) และ"สังคมเข้มแข็ง" (ธีรยุทธ บุญมี) เป็นต้น ทั้งนี้ นักคิดสำคัญ ๆ ของสังคมไทยได้อธิบายขยายความคำว่า "ประชาสังคม" หรือ Civil Society นี้ในบริบทเงื่อนไขและการให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน ดังนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมด เป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐ หรือนอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) โดยนัยยะนี้

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนามา ในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area-Function-Participation – AFP กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของ ทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ (ย่อย ๆ) ซึ่งในที่นี้ อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" ว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนทั่วไป ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลาย ที่ประชาชนจัดขึ้น" โดยนัยยะของความหลากหลาย ขององค์กรนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเสมือน "สังคม" ของ "ประชา" หรือ Society ของ Civil นั่นเอง อย่างไรก็ตามไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ยังเสนอต่ออีกด้วยว่า "ประชาสังคม" นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไรเป็นสำคัญสำหรับปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาภาคประชาสังคมให้เข้มแข็งผ่านการพัฒนาผู้นำกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบการประชาคม ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง

แม้ว่านโยบายของรัฐที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชน มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาชนบทแก้ไขปัญหาในสังคมและการให้บริการสังคม แต่ก็ไม่มีหลักประกันว่าการมีส่วนร่วมขององค์กรทั้งสองจะมีมากขึ้นหากผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการของสังคมในสังคม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากนโยบายของรัฐเป็นเพียงกรอบของสังคมใหญ่เท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้โยบายของรัฐบังเกิดผลอย่างแท้จริงด้วยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรมีแนวทางในการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ระดมสื่อทุกด้านปรับทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมให้เคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของกันและกัน ให้มีความเชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของบุคคล ไม่วัดคุณค่าของคนที่ฐานะความเป็นอยู่หรือ ระดับการศึกษา หน้าที่การงาน การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนร่วมสังคม จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่นสมานฉันท์ แม้ว่าจะมีความขัดแย้งในความคิดหรือแนวทางการทำงานบ้าง ก็ไม่เป็นปัญหาต่อการร่วมกันทำงาน

2. ในการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชน ต้องสร้างระบบให้ภาครัฐดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจริงจังและมีความจริงใจ โดยให้เป็นการมีบทบาทในฐานะหน่วยงานหรือบุคคลที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน หรือเรียกว่าในฐานะ "หุ้นส่วน" ไม่ใช่ให้เข้ามามีบทบาทเพียงร่วมทำในสิ่งที่รัฐตัดสินใจไว้แล้ว

3. ส่งเสริมให้เกิดการผึกกำลังของสังคมในลักษณะประชาคมในทุกภูมิภาค เพื่อให้คนในสังคมตื่นตัวที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมของตนมากขึ้น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคมระยะยาว

4. ให้สร้างระบบหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีบทบาทของท้องถิ่นและองค์กร ภาคเอกชน ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้องค์กรฯ ได้รับและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้แหล่งทรัพยากร และบริการของรัฐอย่างยุติธรรมและเพียงพอที่จะตัดสินใจในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในหน้าที่หรือการทำงานร่วมกับภาคี เช่น การมีศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงอย่างทั่วถึง และมีกลไกบังคับให้ภาครัฐรวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นจริงให้สาธารณะได้ทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากร ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดสรร สิทธิประโยชน์ของประชาชน จากการบริหารของรัฐและท้องถิ่น

5. ต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และประชาชนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมโดยพลังความร่วมมือของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น ตัดสินใจกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผนดำเนินงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้มีการร่วมสรุปทบทวนเป็นระยะๆ กระตุ้นให้ตระหนักในความเจริญงอกงามของประสพการณ์ที่พอกพูนขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ใช้ความล้มเหลวและความสำเร็จเป็นบทเรียนในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืนต่อไป

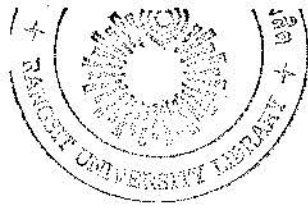
6. ส่งเสริมให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมแบบองค์รวมที่มุ่งให้สังคม มีการเจริญเติบโตในทุกด้านไม่เน้นการแก้ปัญหาหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงปัญหาอื่น ที่จะตามมา การส่งเสริมลักษณะนี้จะบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามีความคิดความชำนาญ หน้าที่ความรับผิดชอบและความรู้ที่หลากหลาย

7. พัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ จนถึงระดับที่มีการจัดระเบียบทางสังคม จนกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ได้รับการยอมรับ และมีข้อตกลงร่วมกันที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดบทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาในสังคมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เมื่อเปลี่ยนบุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรนั้นความร่วมมือหรือข้อตกลงร่วมกันต้องถูกยกเลิก

2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ในช่วง 4 ปีแรก (พ.ศ. 2544-2547) ของการถ่ายโอนภารกิจตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นช่วงของการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการบริหารส่วนการ และราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์ การสร้างความพร้อมในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจ บุคลากรงบประมาณ และทรัพย์สิน รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของภารกิจที่ถ่ายโอนจะมีทั้งการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐ และจะมีบุคลากรจำนวนหนึ่งถ่ายโอนไปปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากการถ่ายโอนในช่วง 4 ปี แรกสิ้นสุดลงจนถึงระยะเวลาการถ่ายโอนในปีที่ 10 (พ.ศ.2548-2553) ตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านมีการปรับบทบาทของราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการถ่ายโอนภารกิจ มีการปรับกลไกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนภูมิภาคอย่างกลมกลืน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น และจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใสในช่วงเวลาหลังจากปีที่ 10 (พ.ศ.2554 เป็นต้นไป) ประชาชนในท้องถิ่นจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การกำกับดูแลและการตรวจสอบ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการและการคลังท้องถิ่นที่พึ่งตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร ราชการบริหารส่วนภูมิภาคจะเปลี่ยนบทบาทจากฐานะผู้จัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน และการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. ผู้ดำเนินการพัฒนา เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ มีทรัพยากร

และมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีขีดความสามารถที่จะแสดงบทบาทของผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ ความรับผิดชอบซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยงานดำเนินการพัฒนาเอง ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือด้านการพัฒนาทางกายภาพมากกว่าทางสังคมหรือการเมือง โครงการกิจกรรมขององค์กรจึงอยู่ในรูป การก่อสร้างถนน ทางระบายน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่เป็นโครงการประเภท การฝึกอบรมหรือการพัฒนาอาชีพ แต่ไม่มากนัก

2. **ผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น** ในกรณีที่มีหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนานั้นอยู่แล้ว หากแต่ต้องการความร่วมมือในบางเรื่องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยรวดเร็ว และถูกต้อง รวมทั้งกรณีที่มีการพัฒนาดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฯ ก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หมายถึงการให้ความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ต้องเป็นหน่วยงานร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ให้ข้อมูลที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องการทราบเพื่อประกอบการวางแผนหรือดำเนินการ ชี้แนะและให้ข้อคิดเห็นข้อแนะนำ จัดให้พบกับกลุ่มเป้าหมาย ประสานงานหรือติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรับผิดชอบ มักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรที่ให้ความร่วมมือในลักษณะ "หุ้นส่วนการพัฒนา" โดยยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เท่าเทียม รวมทั้งมีการเชิญเข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบ ไม่ใช่ขอความร่วมมือในลักษณะเป็นการสั่งการ

3. **ผู้ส่งเสริมการพัฒนา** ในกรณีที่ภูมิภาคมีประเด็นที่ควรพัฒนา แต่ยังไม่เห็นหน่วยงานใดแสดงความรับผิดชอบที่จะดำเนินการ โดยที่ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวก็เกินขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของการส่งเสริมให้มีการดำเนินการ หมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือสังคมโดยส่วนรวม เกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการกับประเด็นการพัฒนานั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยการกระตุ้นให้ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่สนใจของสาธารณะ ในลักษณะผลักดันให้กลายเป็นกระแสของสังคมหรือชี้ให้เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นประเด็นของสังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้บริหารที่มีอำนาจสั่งการต้องหันมาให้ความสนใจ หรือคนในสังคมต้องร่วมกันดำเนินการ

4. **ผู้สนับสนุนการพัฒนา** เป็นบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอยู่ แต่องค์กรฯ เห็นว่าแนวทางการทำงานของหน่วยงานดังกล่าว

เป็นประโยชน์ จึงเข้าร่วมโดยการสนับสนุนแนวทางการพัฒนานั้น ด้วยการช่วยเผยแพร่กระจายข่าวให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เขตรับผิดชอบทราบและให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือสนับสนุนบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น การสนับสนุนงบประมาณขององค์การเอกชนให้หน่วยงานของรัฐจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานของรัฐจัดฝึกอบรม เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 บริบท (context) หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ของชุมชนได้แก่

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/ที่มนุษย์สร้างขึ้น เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ฯลฯ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการใช้/การระดมทรัพยากร
3. ลักษณะประชากร จำนวนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลง
4. ลักษณะทางเศรษฐกิจ อาชีพ การผลิต (ปัจจัยและทรัพยากร) การบริหารจัดการ การตลาด ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอก
5. ลักษณะทางสังคม กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ ระบบครอบครัวและเครือญาติ เครือข่าย สถาบันในชุมชน (เชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคม)
6. ระบบการศึกษา ใน/นอก ทางการ/ไม่เป็นทางการ การติดต่อสื่อสาร ช่องทางและการรับข่าวสารและการสื่อสาร
7. ระบบอนามัยและสาธารณสุข ในทางการ/ไม่เป็นทางการ พื้นเมืองและทางเลือก
8. ระบบความเชื่อและประเพณี วัฒนธรรม
9. บริบทเฉพาะที่ครอบคลุมประเด็นเป้าหมาย คือ การจัดการ “ทุน” ของชุมชน

2.4.2 วิสัยทัศน์ (vision) คือภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมายให้บรรลุวิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่างประณีตสวยงามมีพลังแรงบันดาลใจให้ผู้คนอยากให้เป็นจริงวิสัยทัศน์ที่ดี และมีพลังเกิดจากความรู้ความเข้าใจในอดีตและปัจจุบัน เป็นหลักฐานสามารถสร้างและฉายภาพอนาคตที่โดนใจผู้คน

ตอบสนองความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของสังคมความปรารถนาและความใฝ่ฝันความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่า

2.4.3 ศักยภาพ (potential) หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏ ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่าบรรดภาพ หรือภาวะที่เป็นจริง (actual-actuality) หรือเรียกกันภาษาต่างๆว่าภาวะแฝง (potential) กับภาวะเป็นจริง (actuality) ซึ่งใช้ในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติลพูดถึงความสมบูรณ์ (perfection) ว่าเป็นภาวะความเป็นจริงที่บริสุทธิ์ act us purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2.4.4 สวัสดิการชุมชน (community security) หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกัน คิดค้นขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้ และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างฉลาดก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเอง และลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมการจัดการระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุนทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต การจัดการระบบสวัสดิการยังรวมความไปถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนต่างๆแล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าสิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการคือให้ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานจัดการให้เป็นสวัสดิการไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน (identity of community) หมายถึง สำนึกความแตกต่างของชุมชน ที่มีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งการมองชุมชนในด้านเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการบางคนอธิบายว่าเป็นการสร้างขอบเขตของชุมชน เพื่อการแสดงออกถึงอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจความหมายของคำว่าลักษณะมีมากมาย ขึ้นอยู่กับสำนักปรัชญา (Existentialism) ที่เกิดขึ้นระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมาเน้นการค้นหาตัวตนการเป็นตัวของตัวเองการเป็นอิสระจากสิ่งที่กำหนด

2.4.6 เครือข่าย (network) คำว่า เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงเข้าด้วยกันของกระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้นปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับ

การยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คำว่า เครือข่าย (network-networking) เป็นคำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กรใหม่การทำงานแบบใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายนอกและองค์กรเองระหว่างผู้บริหารและพนักงานกับองค์กรอื่นและบุคคลอื่นและกับลูกค้าเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมแบบสั่งการ แบบบนล่าง แบบลำดับชั้น (top down ,vertical ,hierarchical) เครือข่ายเน้นความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจทำให้คนเข้มแข็ง (empowerment) สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกัน (trust) คำว่า เครือข่ายทางสังคม (social network) โดยทั่วไปหมายถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรซึ่งสมัครใจสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยที่แต่ละคนแต่ละองค์กรยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันเครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมและประชาสังคมในรูปแบบหลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนจริง (virtual community) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

2.4.7 **ทุนชุมชน (social capital)** เป็นคำที่ยืมคำว่า "ทุน" มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

2.4.8 **ทุนทางสังคม (social capital)** เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลาย หมายถึงสถาบันความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดการอยู่รวมกันของผู้คนในสังคม (ธนาคารโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคม และสถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง และของชุมชน (นารายณ์) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพและทำให้ประสานการดำเนินงานต่างๆได้ (พุดนัม) หรืออาจจะกล่าวสั้น ๆ ว่า ทุนทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

2.4.9 **ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)** หมายถึง คุณค่าค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่นนามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีดีกรีทางการศึกษาก็ทำให้นั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่นั้นแล้ว การเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทุนทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อย

อยากแต่งงานกับฝรั่ง คนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุนเพื่อให้ นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำ หรือรับรองเช่นคนขับรถแท็กซี่มากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกันการเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การนวดแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่างๆเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

2.4.10 ทุนเฉพาะบุคคล (individual capital) คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลเช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าหาญคุณธรรมต่างๆ บารมี สถิติปัญญา การค้นคิดประดิษฐ์ ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดได้เป็นรูปธรรมอาจจะเรียกว่าทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือทุนความรู้ (Knowledge Capital) ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่างๆกลายเป็น "ยี่ห้อ" "แบรนด์" กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า **ทุนมนุษย์ (Human Capital)**

2.4.11 สัญญาประชาคม (Social Contract) หมายถึง ข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในลักษณะของสัญญาประชาคมโดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้น ๆ คำว่าสัญญาประชาคมมาจากปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่มีหลายคนทีพูดถึงคำนี้และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชน เช่น โรมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อค ชาวยุโรป และที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ฌอง ฌัก รูโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง สัญญาประชาคม เมื่อกลางศตวรรษที่ 18 ต่อมามีการนำคำว่าสัญญาประชาคมไปใช้อย่างสับสน โดยมักใช้แทน "คำสัญญา" ที่นักการเมืองผู้บริหารให้ไว้กับประชาชนบ้าง หรือเป็นพันธกิจที่นักการเมืองประกาศไว้ เป็นต้น

2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานงานของส่วนราชการของรัฐในการพัฒนาชนบท เป็นไปตามระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยรัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท (กชช.) เพื่อรองรับการดำเนินงานพัฒนาที่เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2535 จึงได้มีการเพิ่มเติมแนวทางการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคควบคู่กับแนวทางการพัฒนาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมา

พบว่า การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในช่วงที่ผ่านมา ยังมีปัญหาหลัก ๆ เกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท แรงงานชนบทยังคงหลั่งไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูงที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาด้านการแข่งขันควรจะโยกย้ายไปอยู่ในภูมิภาคที่มีแรงงานพอเพียง รัฐบาลได้มีนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการปรับปรุงระเบียบ กชช.ภ. เดิม เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เพื่อให้การพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ครอบคลุมถึงองค์กรท้องถิ่นที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่าง ๆ และให้นโยบายของรัฐบาลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพ กนภ. ได้มีความพยายามในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและประชาชนในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ โดยเน้นการพัฒนาคนและสังคมเพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

เพื่อให้การพัฒนาชนบทเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รัฐบาลจึงได้ปรับระบบการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ภาครัฐในระดับพื้นที่ ให้มีศักยภาพและสมรรถภาพสูง สามารถประสานและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ให้สามารถริเริ่ม แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานที่มีกระบวนการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการบริหารราชการในระดับพื้นที่จึงมี ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546 ขึ้น และได้มีการปรับปรุงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งมีผลสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดทำงบประมาณของประเทศ ที่แต่เดิมเป็นการตั้งงบประมาณที่เกิดจากฐานของหน่วยงานระดับกรมเป็นหลักมาสู่การกระจายอำนาจไปยังจังหวัดและกลุ่มจังหวัด จึงได้กำหนดพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ซึ่งต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำระบบฐานข้อมูล มีการประสานงานระหว่างรัฐและท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ให้แก่ประชาชน เพิ่มศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพที่ไม่เหมือนกัน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประชาชนได้รับผลกระทบประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ในมิติต่าง ๆ

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง

กฎหมายการแบ่งย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning Ordinance) เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับความหนาแน่น อาทิ Floor Area Ratio, Building Coverage Ratio, Set back, Building Height, Plot Size และสำหรับการนำไปใช้จำเป็นต้องอาศัยแผนปฏิบัติการตามช่วงระยะเวลา และแผนปฏิบัติการที่กำหนดเป็นผังเมืองเฉพาะโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบคมนาคม และการประมาณการงบประมาณการประมาณการพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Used Requirement) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยประมาณการจาก ประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ขนาดของครัวเรือนในลักษณะจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือน อาชีพ รายได้ของครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย ความหนาแน่นของสิ่งก่อสร้างในที่อยู่อาศัยหนึ่งหน่วย ความหนาแน่นของจำนวนครัวเรือนในที่อยู่อาศัยรวมหนึ่งหน่วย

เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยมักเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมือง และมักก่อให้เกิดปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มากที่สุด

การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของเมืองอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การเพิ่มจำนวนของประชากร
- 2) แนวคิดของการสร้างที่อยู่อาศัยความหนาแน่นต่ำ ประเภทบ้านเดี่ยว อยู่ห่างกันเพื่อพยายามลดความหนาแน่นในเมือง
- 3) ระบบการสัญจรที่แผ่กระจายออกไปมากขึ้น

2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมืองจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายประการ คือ แนวคิดของการใช้พื้นที่ใช้สอยต่อหนึ่งครัวเรือน การจัดย่าน ชุมชน และชนิดของอาคาร ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต อาทิ สถานที่ทำงาน พักผ่อน ศึกษา แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับสถานภาพทางสังคม แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของที่ดิน และการเช่าอยู่ในระยะเวลาต่างๆ การจัดการที่อยู่อาศัยให้สัมพันธ์กับระบบชุมชน คือ ชุมชนละแวกบ้าน

(Neighborhood Concept) ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบมากกว่าการจัดที่อยู่อาศัยความหนาแน่นแบบต่างๆ ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) บริการสังคมบางประเภท อาทิ โรงเรียนอนุบาลและประถม
- 2) จำนวนประชากรต่อชุมชน
- 3) รัศมีความกว้างของชุมชนที่เหมาะสมกับการสัญจรด้วยเท้า
- 4) ระบบการสัญจรที่เป็นวงรอบ (Loop) ในชุมชนและการให้ความสำคัญกับพื้นที่

กิจกรรมของชุมชน

2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ พิจารณาลักษณะต่างๆต่อหนึ่งครัวเรือน แบ่งตามประเภท ดังนี้

- 1) บ้านเดี่ยวสำหรับครอบครัวยุติธรรม
- 2) บ้านแฝดสำหรับสองครอบครัว
- 3) เรือนแถว ทาวน์เฮาส์ต่อเนื่องกันไม่เกิน 9 ห้อง สำหรับหลายครอบครัว
- 4) อาคารชุดพักอาศัยขนาดไม่เกิน 4 ชั้น
- 5) อาคารชุดพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นอาคารใหญ่ หรืออาคารสูง

ข้อพิจารณาสำหรับอาคารประเภทต่างๆ เหล่านี้ คือ ขนาดของหน่วย (Unit) หากเป็นบ้านเดี่ยวหรือบ้านแฝดก็จะพิจารณาตามขนาดของขนาดพื้นที่ใช้สอยของตัวอาคาร (Plot Size) และพื้นที่ส่วนบริการ (Service Area) ส่วนเรือนแถวจะพิจารณาจากพื้นที่ใช้สอยระยะถอยร่นพื้นที่เปิดโล่งส่วนกลาง และพื้นที่ถนน ส่วนอาคารชุดพักอาศัยก็จะพิจารณาจากขนาดของ Unit ความหนาแน่นในลักษณะ Floor area Ratio and Building and Coverage Ratio โดยมีมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานกำหนดแตกต่างกันไป

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย

ลักษณะการใช้ที่ดิน	ความหนาแน่น (คน/ไร่)				ขนาดที่ดิน (ตร.ม.)		พื้นที่บริการ (%)	
	1	2	3	4	1	2	1	2
หนาแน่นมาก	100	134	60	42	80	40	20	32.5
หนาแน่นปานกลาง	50	54	48	24	160	100	20	32.5
หนาแน่นน้อย	35	30	18	12	240	175	25	32.5
ที่อยู่อาศัยในเขตชนบท	25	-	-	-	320	-	30	-

หมายเหตุ 1 = มาตรฐาน GTZ และ DTCP

2 = มาตรฐาน World Bank

3 = มาตรฐานสำนักผังเมือง

4 = มาตรฐานผังนครหลวง

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICI

ลักษณะของประเภท ที่อยู่อาศัย	FAR (Floor Area Ratio)	BCR (Building Coverage Ratio)
ที่อยู่อาศัยชั้นดี	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยชั้นดีทางสูง	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เมือง	2,0,3,0,4,0	0,6

หมายเหตุ : มาตรฐาน BRI & CTCP

มาตรฐานที่อยู่อาศัยชั้นดี แบ่งตามความต้องการพื้นที่อยู่อาศัยออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) ความต้องการทางด้านกายภาพ เป็นความต้องการหน่วยพักอาศัยที่ตอบสนองต่อ
กายภาพของมนุษย์ เช่น สภาพร้อน เย็น ขนาดสูง ต่ำ ที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมต่างๆ ความสว่าง
แสงธรรมชาติ ตลอดจนขนาดพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2) ความต้องการด้านจิตวิทยา เป็นความต้องการทางกายภาพ อาทิ ความต้องการความ
ปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวและความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ หรือเกิดความรู้สึกต้อนรับ จนถึง
ความรู้สึกประทับใจและการมีส่วนร่วมในพื้นที่อยู่อาศัย

3) ความต้องการด้านสังคม เป็นความต้องการการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือ
กลุ่มบุคคลที่พักอาศัยร่วมกันและพื้นที่สาธารณะที่สามารถทำกิจกรรมหรือสื่อสารถึงกันได้

พื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ ส่วนที่ต้องการการปิดมิดชิด อาทิ ส่วนนอน และส่วนทำความสะอาดร่างกาย ทำกิจกรรมส่วนตัว และส่วนนอกประสงค์ อาทิ ส่วนรับแขก พักผ่อน รับประทานอาหาร และประกอบอาหาร โดยมีรายละเอียดตามความต้องการพื้นที่ขั้นต่ำ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน

พื้นที่ (ตร.ม.)	1	2	3	4
ห้องนอนที่ 1	8.97	8.64	9.30	9.00
ห้องนอนที่ 2	-	7.20	7.90	9.00
ห้องนอนที่ 3	-	5.76	7.00	9.00
ห้องน้ำ ห้องส้วม	2.16	2.16	3.20	1.50
ห้องส้วม (แยกเดี่ยว)	-	1.44	1.80	0.90
ห้องน้ำ (แยกเดี่ยว)	-	1.08	2.20	-
รับแขก - พักผ่อน	-	14.40	11.20	-
ทานอาหาร	-	3.64	7.50	-
ครัว	4.08	4.32	5.40	-
พื้นที่รวมรับแขก - พักผ่อน - ทานอาหาร	13.81	18.00	18.00	-
พื้นที่รวมครัว - ทานอาหาร	-	12.96	7.50	-
พื้นที่ ชัก ล้าง ตาก	-	1.08	2.16	-
พื้นที่ขั้นต่ำสุดโดยรวมของครัวเรือนขนาด 5 คน	-	34.00	33.00	-

- หมายเหตุ :
1. มาตรฐานสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
  2. มาตรฐานการเคหะแห่งชาติ
  3. มาตรฐาน Office of Housing Development Washington, D.C.
  4. มาตรฐาน ข้อบัญญัติกรุงเทพ เรื่องการควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2522

มาตรฐานขั้นต่ำของระบบสาธารณูปโภคที่พึงมีของที่อยู่อาศัย คือ การมีน้ำสะอาดให้ใช้อย่างสม่ำเสมอ มีอุปกรณ์สุขาภิบาล และวิธีการจัดการสิ่งปฏิกูล อาทิ น้ำทิ้ง และขยะที่เหมาะสม มีระบบไฟฟ้า แสงสว่าง และระบบโทรศัพท์ ทั้งในที่พักอาศัย ระหว่างทางสัญจรและที่สาธารณะ นอกจากนี้การจัดการสร้างชุมชนที่อยู่อาศัยอย่างถาวรควรอยู่ใกล้เคียงหรือเดินทางเข้าถึงแหล่งประกอบอาชีพ และสถานบริการชุมชนต่างๆ อาทิ โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ฯลฯ ได้สะดวก

บทสรุป

เหตุผลสำคัญของการจัดให้มีป่าชุมชนก็คือการอาศัยพลังของชุมชนท้องถิ่น ที่อยู่ใกล้ป่านั้น ๆ พื้นที่ ดูแลพื้นที่ป่า ให้เป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการรักษาระบบนิเวศ พื้นที่ แหล่งน้ำ และความชุ่มชื้นตลอดจนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ โดยชุมชนนั้น ๆ จะได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตามที่กล่าวมาแล้วตลอดไปซึ่งประโยชน์ที่ได้รับนี้ก็จะเอื้อไปถึงประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงป่าออกไป รวมถึงประชาชนที่อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกันเป็นความยุติธรรมในสังคม พร้อมทั้งยังเป็นการเอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการและรักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช 2540 ส่วนป่าอนุรักษ์ อันได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตห้ามล่าสัตว์ป่า พื้นที่อันเป็นป่าต้นน้ำลำธารตลอดจนพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมอันควรแก่การอนุรักษ์ พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่ควรสงวนรักษาไว้เพื่อให้อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งพันธุกรรมของพรรณพืช เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ฯลฯ วิธีที่เหมาะสมที่สุดในกรณีดูแลรักษาพื้นที่ที่มีสภาพเปราะบางต่อการสูญเสียเหล่านี้ก็คือ จะต้องดูแลในลักษณะที่ให้ธรรมชาติของสัตว์ป่าและพรรณพืช ได้มีโอกาสวิวัฒนาการด้วยตนเอง แต่โดยที่ป่าอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ มีบางบริเวณที่มีธรรมชาติที่งดงามเหมาะแก่การนันทนาการ หรือใช้ประโยชน์ในการศึกษาระบบนิเวศ งานวิจัยสัตว์ป่า พรรณพืช ฯลฯ จึงมีการโซนพื้นที่แบ่งเป็นเขตต่าง ๆ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงสงวนรักษาไว้มิให้สัตว์ป่าและพรรณพืชได้รับการรบกวนด้วยกิจกรรมของมนุษย์

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน แนวคิด รูปแบบ วิธีการในแต่ละช่วงสัมพันธ์สอดคล้องและอยู่ภายใต้แนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดกับชนบท จึงไม่เป็นผลเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาชนบทเท่านั้น แต่ชนบทได้รับผลกระทบโดยตรงจากผลรวมของการพัฒนาประเทศ ทั้งจากนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นนโยบายการส่งออก การเงิน การลงทุน นโยบายด้านสังคมและอื่น ๆ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ "คน" และ "สิ่งแวดล้อม" ชนบทในหลาย ๆ มิติ ซึ่งทำให้ชนบทกับการเมืองมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ทั้ง ๆ ที่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทิศทางการพัฒนาชนบทไทยในอนาคตต้องหันมามุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน มีการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self-immunity) มีการกระจายอำนาจทั้งการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้กับประชาชน ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชนบททุกขั้นตอน มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ

ระบบ รวมทั้งมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยพัฒนาปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการประสานงาน คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานที่ยึด Agenda based และ Area based เพื่อให้ภารกิจสำเร็จภายใต้วัฒนธรรมการบริหารงานแนวใหม่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาคม โดยกำหนดกิจกรรม/โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีทั้งหมด 11 ฉบับตั้งแต่พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบันเกือบ 50 ปีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นแบบในการพัฒนาประเทศ ในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นกำหนดแผนพัฒนาฯจากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ส่วนมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เพิ่งเกิดปรากฏขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 แต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนายังเป็นรูปแบบบนลงล่าง (top-down) ผู้บริหารประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกตั้งแต่ปี 2504 โดยอยู่ในสมัยของ พล.ร.อ. อดุลย์ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม มาแล้ว 10 ฉบับด้วยกัน โดยในแผนฯ แต่ละฉบับ มีจุดเน้นพอสรุปได้ดังนี้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผน ฯ ฉบับแรกและฉบับเดียวที่มีระยะเวลาของแผน 6 ปี จุดเน้นของแผน ฯ นี้คือ การปูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) อันได้แก่ การเร่งรัดสร้างระบบชลประทาน พลังงาน ถนน ทางรถไฟและการคมนาคมอื่น ๆ รวมทั้งโครงการบริการต่าง ๆ (Services Project) เช่น โครงการวิจัยทดลองด้านเกษตร อุตสาหกรรม และโครงการพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เน้นการพัฒนาสังคม ยกกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายพลังการผลิตรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ กระจายการพัฒนา และเร่งรัด การพัฒนาสู่ชนบท

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ยังมีจุดเน้นด้านการกระจายความเจริญสู่ชนบท พยายามลดช่องว่างคนรวยกับคนจน ขยายการผลิตและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการวางแผนครอบครัว และการมีงานทำเป็นครั้งแรก

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการกระจายการพัฒนาในรูปแบบภาค และภูมิภาคเพื่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม มีโครงการผันเงิน อาสาพัฒนาชนบท การสร้างงานในชนบท (กสช) โดยมีการเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นแผนที่มีการกำหนดการดำเนินงานในเชิงรับ และเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการกำหนดพื้นที่ตามระดับความยากจน มีพื้นที่เป้าหมาย ชนบทยากจนทั่วประเทศ 286 อำเภอ และรักษาวินัยทางการเงินการคลัง แก้ปัญหาการขาดดุลการค้า

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) เป็นแผนที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น เน้นให้มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) มุ่งเน้นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในแผนนี้กำหนดให้ คนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เน้นการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นความเป็นไทย และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549) เป็นแผนที่มีปรัชญาการพัฒนาบริหารประเทศตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากร

สิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย เป้าหมายสำคัญของแผนฯ ฉบับนี้คือ การสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ การยกระดับคุณภาพชีวิตการบริหารจัดการระบบราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นที่ดี กระจายอำนาจให้เกิดการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเน้นการปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผล มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อคนจน เปิดโอกาสและสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้คนจนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถลดอัตราคนจนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) เป็นแผนที่การเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และได้จัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ซึ่งสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1) ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ : โอกาสของประเทศไทย ที่ได้วิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ด้านแนวความคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2) เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : ทางเลือกเศรษฐกิจไทย ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่

3) **ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา** ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4) **สถาปัตยกรรมทางสังคม : ทางเลือกใหม่ของคนไทย** ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจากสังคมใน 4 มิติ คือ สังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสามัคคี (Social Cohesion) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) พัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้มีบทบาทเจ้าของเรื่องเป็นกลไกหลักมีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการภาครัฐลดบทบาทความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างความศักยภาพของชุมชนและเอกชน

5) **สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล** ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่าสัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ ยึดหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสีทธิของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการพัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ ไว้ 5 ประเด็น คือ

(1) **ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm)** การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

(2) **สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)**

(3) **พัฒนากระบวนการสัญญาประชาคม** บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) โดยถัวหน้ากัน เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดย พัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

(4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการทุกภาคส่วนของสังคม

(5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้น ทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็นที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้าง ๆ ในการนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของแผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนากภาค

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 บัญญัติให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตอบสนองของความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนากภาคที่ยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากทุกจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคขึ้น เพื่อสนับสนุนจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

1) แนวคิดและหลักการ

1.1) ยึดแนวคิดการพัฒนาตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและ

ภายในประเทศ ควบคู่ไปกับแนวคิด "การพัฒนาแบบองค์รวม" ที่ยึด คน ผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคภาคี การพัฒนา และหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้สังคมमानलंनंและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

1.2) หลักการมุ่งสร้างความเชื่อมโยงกับแผนระดับชาติต่าง ๆ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างโอกาสทางการพัฒนา สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ โดย

(1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศและภาค รวมถึงชุมชน

(2) กำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคให้สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่

2) ทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นผลให้จำเป็นต้องเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ให้เหมาะสมการพัฒนาที่สมดุล ดังนั้นจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ ดังนี้

2.1) พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตร และการท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยเฉพาะ

2.1.1) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor) เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหารแนวสะพานเศรษฐกิจพื้นที่อรัญประเทศ-สระแก้ว-ปราจีนบุรี พื้นที่เศรษฐกิจระนอง-ชุมพร-บางสะพานแนวสะพานเศรษฐกิจพังงา-กระบี่-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช และแนวสะพานเศรษฐกิจสตูล-สงขลา

2.1.2) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเหนือ-ใต้ (North South Economic Corridor) ได้แก่ แนวเศรษฐกิจเชียงใหม่-เชียงราย-พิษณุโลก-นครสวรรค์-จังหวัดปริมณฑลแนวเศรษฐกิจหนองคาย-อุดรธานี-ขอนแก่น-นครราชสีมา-จังหวัดปริมณฑลพื้นที่แหลมฉบัง-ชลบุรี-ฉะเชิงเทรา-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร

2.2) พัฒนาบริการพื้นฐานของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่างประเทศ โดยเน้นพื้นที่ชุมชนตามแนวเขตเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉพาะชุมชนเศรษฐกิจชายแดน

2.3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบรถราง เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมบริเวณจุดตัด เช่น พิษณุโลก และขอนแก่น

2.4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศให้ยั่งยืน ได้แก่ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งอุตสาหกรรม และการจัดให้มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

(เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่)

วิสัยทัศน์

“ประตูของการค้าสู่โลก โดดเด่นวัฒนธรรมล้านนา น่ายุ่ทุกถิ่นที่”

เป้าประสงค์

(1) เป็นภูมิภาคที่แต่ละจังหวัดมีเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นสามารถเป็นฐานเกื้อกูลและเสริมศักยภาพซึ่งกันและกันได้

(2) เป็นฐานและประตูด้านการค้า โครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และเอเชียใต้ (BIMSTEC)

(3) โดดเด่นในสาขาบริการการท่องเที่ยว ผลิตอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลพิษ และเกษตรปลอดภัย

(4) เป็นศูนย์กลางบริการสุขภาพ อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ และการค้าต่างประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 : สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

(1) พัฒนาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และเอเชียใต้ (BIMSTEC)

(2) พัฒนาประตูเศรษฐกิจเพื่อเป็นช่องทางการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

(3) สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความรู้ใหม่มุ่งสู่ Knowledge

Based Economy

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 : เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

(1) สร้างงานนวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ สำหรับตลาดเฉพาะ (Niche Market) โดยการนำวัฒนธรรมล้านนามาสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า

(2) สร้างองค์ความรู้ต่อยอดด้านการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงทั้งภายในกลุ่มจังหวัด และกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

(3) สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์เกษตรด้วยการใช้ความรู้ และการบริหารจัดการสมัยใหม่ในห่วงโซ่การผลิตและการตลาด

ประเด็นยุทธศาสตร์ 3 : สนับสนุนพื้นฐานเศรษฐกิจเดิมและเศรษฐกิจใหม่ที่ยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- (1) สร้างความเข้มแข็งชุมชน โดยสร้างเศรษฐกิจพื้นบ้านสืบสานสู่สากล
- (2) ดำรงความเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- (3) สร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ชายแดน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่

จากสภาพทั่วไป ภาพรวมด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการวิเคราะห์ความได้เปรียบจากจุดแข็ง และโอกาส รวมถึงการประเมินจุดอ่อน หรือข้อจำกัด และอุปสรรค หรือภัยคุกคามของจังหวัดเชียงใหม่ นำไปสู่การพิจารณาศึกษาภาพการพัฒนาที่มีอยู่ของจังหวัด และพิจารณาถึงความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และทิศทางการพัฒนาประเทศ จังหวัดเชียงใหม่จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนา คือ นครแห่งชีวิต และความมั่งคั่ง "City of Life and Prosperity" การเป็นเมืองที่ให้ความสุขและชีวิตที่มีคุณค่า แก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ในฐานะเมืองที่น่าอยู่ และน่าท่องเที่ยวในระดับโลกพร้อมกับเป็นประตูการค้าการลงทุนสู่สากล จากวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัด นามาสู่การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา 5 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1** การสร้างความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2** การสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3** ดำรงความเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงานสะอาด
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4** การสร้างความมั่นคงปลอดภัย และความสงบสุขของประชาชน
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5** การสร้างประสิทธิภาพ ความโปร่งใส เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมในการให้บริการ

3.5 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน

3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน

ผลของการพัฒนาตามแนวทางที่วางไว้ตามแผนพัฒนาของชุมชนนั้นก็ไดศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมี ดังนี้

- 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ปัจจุบันสภาพชุมชนยังพบกับปัญหาด้านสภาพความเป็นอยู่ของเรื่องปากท้อง และปัจจัยที่เป็นผลของต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพอยู่ในเขตพื้นที่นี้
- 2) ปัญหาด้านสังคม คือ ในปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมยังเกิดขึ้นในเขตพื้นที่นี้
- 3) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ การคมนาคมรวมทั้งระบบสาธารณูปโภค - สาธารณูปการยังไม่สะดวกต่อการสัญจรและยังก่อให้เกิดอันตรายได้ในบางเขตพื้นที่
- 4) ปัญหาด้านแหล่งน้ำ คือ ปัจจุบันนี้ระบบน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภคยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน
- 5) ปัญหาด้านการสาธารณสุข คือ คนในท้องถิ่นยังขาดการส่งเสริมในด้านการเอาใจใส่ในสุขภาพ
- 6) ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การศึกษาของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เท่าเทียมกัน
- 7) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ปัจจุบันสภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการกระทำของคนในท้องถิ่นเองมากขึ้นเนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ

และจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก็ได้มีการวางแผนทางในการพัฒนาชุมชนขึ้นจากปัจจัยที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

- 1) แผนงานพัฒนาคนและสังคม เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น
- 2) แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งเพื่อให้พื้นที่ในเขตรับผิดชอบของตำบลได้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่สวยงามของบุคคลอื่นที่ใช้เส้นทางสัญจรไปมาด้วย
- 3) แผนงานเศรษฐกิจ เพื่อการส่งเสริมให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นโครงการที่เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีรายได้เสริมมากขึ้น โครงการที่เกี่ยวข้องกับแผนงานนี้คือ โครงการอุดหนุนงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มอาชีพต่างในเขตพื้นที่
- 4) แผนงานพัฒนาด้านแหล่งน้ำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีน้ำอุปโภค - บริโภคเพียงพอโครงการที่เป็นแนวทางการพัฒนาคือ การขยายเขตประปาให้ครบทุกครัวเรือน และการพัฒนาระบบน้ำประปาที่ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งการสร้างที่เก็บกักน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน
- 5) แผนงานการพัฒนาด้านการเมือง และการบริหาร เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการรับรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน อีกทั้งมีการติดตามและ

ประเมินผลร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นและให้บุคลากรที่เป็นกลไกในการบริหารงานของท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ

6) แผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สภาพท้องถิ่นได้มีระบบนิเวศน์ที่ดีขึ้นอีกทั้งเพื่อสภาพที่ถูกสุขลักษณะ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย จากปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้าได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ และสิ่งที่เป็นแนวโน้มในการพัฒนาต่อไปในอนาคตเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้พัฒนาไปในแนวทางเดียวกันกับทางจังหวัด อำเภอ นั้นก็ควรพัฒนาให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และมาจากความต้องการของคนในชุมชนแบบแท้จริง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรทางการบริหารที่มีทั้งบุคลากรงบประมาณ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วย

โครงการที่เป็นแนวทางแก้ไข

- การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม
- การจัดตั้งตลาดผลผลิตชุมชน
- การก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค
- สาธารณูปการเพื่อการคมนาคมสื่อสารที่สะดวก
- การจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับบุคลากรท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำท้องถิ่น
- การจัดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ
- การส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ

3.6 นโยบายการพัฒนาชุมชน

เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ในการนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค การก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษา คุณภาพชีวิต และสังคมที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบ พัฒนาระบบการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารของประชาชน การส่งเสริมอนามัยของประชาชน งานพัฒนาคุณภาพชีวิต งานส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใสตรวจสอบได้ การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนประชาคมในทุกด้าน การพัฒนาการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงงานพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5) ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรทุกด้าน งานคุ้มครอง ด้านมลพิษ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.7 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตามประเด็นการพัฒนาท้องถิ่น อาจสรุปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้จัดลำดับความต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นปัญหาแรก และเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด ดังนี้ การก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การก่อสร้าง/ปรับปรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค - สาธารณูปการ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ รวมถึงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภค-บริโภค และระบบน้ำประปา การก่อสร้างสะพาน ปรับปรุงและติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ด้านเศรษฐกิจ ภาพโดยรวมของท้องถิ่นจะมุ่งเน้นอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งรายได้เฉลี่ยจากภาคเกษตรจะไม่มากนัก ประชาชนมักประสบกับปัญหายากจน ปัญหาการอพยพแรงงาน ดังนั้นควรที่จะมีแนวทางแก้ไขได้แก่ การส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมการกระจายรายได้ การจัดตั้งตลาดกลางในการจัดจำหน่ายสินค้า การฝึกอาชีพให้กับประชาชน

ด้านสังคม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีทั้งผลกระทบที่เป็นผลดีและในทางลบเพราะฉะนั้นควรมีการปรับ และเสริมสร้างให้สังคมชนบทมีความเข้มแข็งขึ้น โดยการสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ โดยมีแนวทางพัฒนาได้ ดังนี้ พัฒนาการศึกษาระดับพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน (สาธารณสุข) ส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานป้องกันและงานพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน งานด้านส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ด้านพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการพัฒนาประเทศได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้อย่างฟุ่มเฟือยจึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

และระบบนิเวศวิทยา รวมถึงผลของมลภาวะอันเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นสมควรที่จะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานแห่งความสมดุลของระบบนิเวศน์แบบยั่งยืน โดยมีแนวทางพัฒนาดังนี้ งานบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานสร้างจิตสำนึกและตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านพัฒนาการเมือง-การบริหาร ประเทศไทยมีระบบการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนการกระจายอำนาจ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยมีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป

4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่ เป็นราชธานีของอาณาจักรล้านนาไทยมาตั้งแต่พระยามังรายได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อพ.ศ.1839 ซึ่งมีอายุครบ 716 ปี ในปี พ.ศ.2555 เชียงใหม่มีฐานะเป็นนครหลวงอิสระ ปกครองโดยกษัตริย์ราชวงศ์มังราย (ระหว่าง พ.ศ.1839-2100) ในปี พ.ศ.2101 เชียงใหม่ได้เสียเอกราชให้แก่กษัตริย์พม่า และได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่านานร่วมสองร้อยปี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงขับไล่พม่าออกไปจากเชียงใหม่และเมืองเชียงแสนสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สถาปนาพระยาภาณุวงศ์เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพมหานคร และมีเชื้อสายของพระยาภาณุวงศ์ ซึ่งเรียกว่า ตระกูลเจ้าเจ็ดตนปกครองเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูนและลำปาง สืบต่อมาจนกระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ปฏิรูปการปกครอง หัวเมืองประเทศราช ได้ยกเลิกการมีเมืองประเทศราชในภาคเหนือ จัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลพายัพ และเมื่อปี พ.ศ.2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับปรุงการปกครองเป็นแบบจังหวัด เชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบัน

4.1.1 ขนาดพื้นที่

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย เส้นรุ้งที่ 16 องศาเหนือและเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,027 ฟุต (310เมตร) ห่างจากกรุงเทพมหานคร 696 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 20,107.057 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,566,910 ไร่ ใหญ่เป็นอันดับ 1 ของภาคเหนือ และใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศ จำแนกเป็น พื้นที่ป่าไม้ 69.92 % (8,787,656 ไร่) พื้นที่ทำการเกษตร 12.82 % (1,835,425 ไร่) พื้นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 17.26 % (2,167,971 ไร่)

ทิศเหนือ ภูเขานของสทภาพพมา โดยมีดอยผีปันน้ำของดอยคำและดอยอ่างขางอันเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาแดนลาวเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศใต้ อำเภอสามเงา อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง(จังหวัดตาก) มีร่องน้ำแม่ตื่นและดอยผีปันน้ำดอยเรียม ดอยหลวงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันออก อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า (จังหวัดเชียงราย) อำเภอเมืองปาน อำเภอเมืองลำปาง(จังหวัดลำปาง) อำเภอบ้านธิ อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอลี้(จังหวัดลำพูน) ส่วนที่ติด

จังหวัดเชียงรายและลำปางมีร่องน้ำลึกของแม่น้ำกก ลำบั้งน้ำตอยซาง ตอยหลุมข้าว ตอยแม่จวนน้อย ตอยวังผา และตอยแม่โตเป็นเส้นกั้นอาณาเขตส่วนที่ติดจังหวัดลำพูนมีตอยขุนห้วยหละ ตอยข้างสูง และร่องน้ำแม่ปิงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันตก อำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) มีตอยผีปันน้ำ ตอยกิวแดง ตอยแปรเมือง ตอยแม่ยะ ตอยอังกะตูด ตอยแม่สุรินทร์ ตอยขุนยวม ตอยหลวงและร่องแมริต แม่ฮอย และตอยผีปันน้ำ ตอยขุนแม่ตื่นเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

4.1.2 อาณาเขตการปกครอง

จังหวัดเชียงใหม่มีชายแดนติดต่อกับประเทศพม่าเพียงประเทศเดียว และมีพื้นที่ติดต่อใน 5 อำเภอ ได้แก่

- 1) อำเภอแม่ฮอย: เมืองที่ติดต่อก็คือ เมืองยอน รัฐฉาน
- 2) อำเภอฝาง: เมืองที่ติดต่อก็คือ บ้านโป่งป่าแหลม เมืองต่วน รัฐฉาน
- 3) อำเภอเชียงดาว: เมืองที่ติดต่อก็คือ บ้านน้ำยุมเมืองต่วน รัฐตองยี
- 4) อำเภอเวียงแหง: เมืองที่ติดต่อก็คือ บ้านบางใหม่สูง เมืองต่วน รัฐตองยี
- 5) อำเภอไชยปราการ: เมืองที่ติดต่อก็คือ บ้านโป่งป่าแหลม เมืองต่วน รัฐฉาน

รวมระยะทางทั้งสิ้น 227 กิโลเมตร พื้นที่เขตแดนส่วนใหญ่เป็นป่าเขา ทำให้ไม่สามารถปักหลักเขตแดนได้อย่างชัดเจน จึงเกิดปัญหาเส้นเขตแดนระหว่างประเทศบ่อยครั้ง

4.1.3 ทิศตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศ

โดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาสูงที่สุดในประเทศไทย คือ "ดอยอินทนนท์" สูงประมาณ 2,575 เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทอง นอกจากนี้ยังมีดอยอื่น ๆ ที่มี ความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง เช่น ดอยฟ้าห่มปก สูง 2,285 เมตร ดอยหลวงเชียงดาว สูง 2,170 เมตร ดอยสุเทพ สูง 1,601 เมตร สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือพื้นที่ภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 80% ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกพื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้อันได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง และลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร

4.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 25.4 องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20.1 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,200 มิลลิเมตรสภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้

อิทธิพลมรสุม 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งภูมิภาคภาค
ออกได้เป็น 3 ฤดู ได้แก่

- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์
- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

4.1.5 การปกครองและการเมือง

- แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 25 อำเภอ 204 ตำบล และ 2,066 หมู่บ้าน
- มีหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ดังนี้

- 1) หน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง จำนวน 166 หน่วยงาน
- 2) หน่วยงานบริหารราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 34 หน่วยงาน
- 3) หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน 211 แห่ง

หมายเหตุ ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2554

4.1.6 ประชากร

จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,682,382 คน แยกเป็นชาย 821,031 คน หญิง
861,351 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 84 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2555)
ประชากรชนกลุ่มน้อยในจังหวัด มีจำนวน 64,505 คน กระจายตามอำเภอต่าง ๆ ใน 16 อำเภอ โดย
แยกเป็น

- 1) บุคคลบนพื้นที่สูง จำนวน 7,828 คน
- 2) อติตทหารจีนคณะชาติ จำนวน 739 คน
- 3) จีนฮ่ออพยพ จำนวน 302 คน
- 4) จีนฮ่ออิสระ จำนวน 2,356 คน
- 5) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า จำนวน 451 คน
- 6) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า (มีถิ่นที่อยู่ถาวร) จำนวน 1,852 คน
- 7) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า (อยู่กับนายจ้าง) จำนวน 3,393 คน
- 8) ไทยลื้อ จำนวน 271 คน
- 9) ชุมชนบนพื้นที่สูงที่เป็นชาวเขา จำนวน 4,346 คน
- 10) ชุมชนบนพื้นที่สูงที่ไม่ใช่ชาวเขา จำนวน 35,528 คน
- 11) บุตรของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 7,439 คน

อำเภอที่มีประชากรชนกลุ่มน้อยมากที่สุด ได้แก่ อำเภอฝาง รองลงมาได้แก่ อำเภอ
เชียงดาว อำเภอแม่สาย และอำเภอเวียงแหง

4.1.7 สภาพเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ปี 2552 ณ.ราคาประจำปี มีมูลค่า 127,660 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 3,416 ล้านบาท ภาคเกษตร 18,539 ล้านบาท (14.5%) นอกภาคเกษตร 109,121 ล้านบาท (85.5%)

รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคบริการ สาขาการผลิตที่สำคัญ อันดับ 1 สาขาบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ ร้อยละ 16.1 มูลค่า 20,603 ล้านบาท อันดับ 2 สาขาการศึกษา ร้อยละ 12.5 มูลค่า 15,916 ล้านบาท อันดับ 3 สาขาเกษตรกรรม ร้อยละ 12.2 มูลค่า 15,638 ล้านบาท อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เฉลี่ยร้อยละ 2.3 ชะลอลงจากร้อยละ 3.3 ในปีก่อน รายได้ประชากรต่อหัว เฉลี่ย 79,971 บาท/คน/ปี อยู่ที่อันดับที่ 3 ของภาคเหนือรองจากจังหวัดลำพูน และจังหวัดกำแพงเพชร รายได้ประชากรในเขตชนบท เฉลี่ย 59,092.45 บาท/คน/ปี (จปฐ. ปี 2554) อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุด (จนที่สุด) คือ อำเภออมก๋อย 29,198.01 บาท/คน/ปี อำเภอที่รายได้สูงสุด คือ อำเภอฝาง 110,592.77 บาท/คน/ปี

4.1.8 การท่องเที่ยว

ปี 2551 - จำนวนนักท่องเที่ยว 5,313,352 คน ชาวไทย 3,842,549 คน (72.31%) ต่างประเทศ 1,470,802 คน (27.69%) รายได้ 38,135.33 ล้านบาท ชาวไทย 22,928.84 ล้านบาท (47.97%) ต่างประเทศ 15,206.49 ล้านบาท (52.03%) ลดลงจากปี 2550 จำนวน 758.92 ล้านบาท หรือ 1.95% (ปี 2550 มีรายได้ 38,894.25 ล้านบาท) ระยะเวลาพักเฉลี่ย 2.65 วัน

ปี 2552 - จำนวนนักท่องเที่ยว 4,343,090 คน ชาวไทย 3,101,790 คน (71.42%) ต่างประเทศ 1,241,300 คน (28.58%) รายได้ 32,605.79 ล้านบาท ชาวไทย 19,112.02 ล้านบาท (58.61%) ต่างประเทศ 13,493.77 ล้านบาท (41.39%) ลดลงจากปี 2551 จำนวน 5,529.54 ล้านบาท หรือ 14.50% ระยะเวลาพักเฉลี่ย 3.503 วัน จำนวนโรงแรมที่พัก 418 แห่ง ห้องพัก 20,816 ห้อง

ปี 2553 - จำนวนนักท่องเที่ยว 5,040,917 คน ชาวไทย 3,345,629 คน (66.37%) ต่างประเทศ 1,695,288 คน (33.63%) เพิ่มขึ้นจากปี 2552 จำนวน 697,827 คน หรือ 16.07% รายได้ 39,507.03 ล้านบาท ชาวไทย 20,975.55 ล้านบาท (53.09%) ต่างประเทศ 18,531.48 ล้านบาท (46.91%) เพิ่มขึ้นจากปี 2552 จำนวน 6,901.24 ล้านบาท หรือ 21.17% ระยะเวลาพักเฉลี่ย 3.39 วัน ห้องพัก 29,750 ห้อง

4.1.9 การเกษตร

พื้นที่การเกษตรของจังหวัด มีประมาณ 1,835,425 ไร่ (ร้อยละ 12.82 ของพื้นที่จังหวัด) แยกเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 515,385 ไร่ ปลูกพืชไร่ 192,063 ไร่ ปลูกพืชสวน 536,697 ไร่ อื่น ๆ 367,105 ไร่ พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน จำนวน 642,979 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 35 ของพื้นที่การเกษตร และพื้นที่เกษตรนอกเขตชลประทาน 1,192,446 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 65 ของพื้นที่การเกษตรทั้งจังหวัด จำนวนครัวเรือนเกษตรกร 164,512 ครัวเรือน ผลผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญ ปี 2553/54 ของจังหวัด เชียงใหม่ ได้แก่ ข้าว ลำไย ลิ้นจี่ กระเทียม หอมแดง หอมหัวใหญ่ ส้มเขียวหวาน

4.1.10 การอุตสาหกรรม

จำนวนโรงงาน 1,395 แห่ง เงินทุน 32,180 ล้านบาท จ้างแรงงาน 43,306 คน อุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมขนส่ง อุตสาหกรรมอโลหะ และอุตสาหกรรมเครื่องดัด

อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ปี 2554 จำนวน 34 โครงการ เงินลงทุน 848.7 ล้านบาท จ้างแรงงาน 1,889 คน การลงทุนจากต่างประเทศผ่าน BOI ภาคเหนือ ประเทศที่มีการลงทุนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศจีน ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ ประเทศเยอรมนี ประเทศเดนมาร์ก

4.1.11 การพาณิชย์กรรม

ในปี 2554 มีบริษัทจำกัด 6,383 ราย ห้างหุ้นส่วนจำกัด 5,284 ราย และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 49 ราย ธุรกิจที่จดทะเบียนมากที่สุด ได้แก่ ธุรกิจค้าปลีก และจำหน่ายสินค้า จำนวน 625 ราย รองลงมาได้แก่ การให้เช่า ขาย การซื้อ การดำเนินการด้านอสังหาริมทรัพย์ จำนวน 223 ราย และธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง จำนวน 184 ราย

4.1.12 แรงงาน

กำลังแรงงาน (ปี 2553) 985,349 คน (ประมาณ 58.5% ของประชากร) มีงานทำ 972,719 คนว่างงาน 12,309 คน ผู้รอฤดูกาล 321 คน อัตราการว่างงานเฉลี่ย 1.2% อัตราค่าจ้างแรงงาน 180 บาท/วัน จำนวนแรงงานต่างด้าว 67,663 คน ชาวพม่า 67,453 คนลาว 122 คน กัมพูชา 88 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างงานในกิจการก่อสร้าง 24,625 คน รองลงมา ได้แก่ งานเกษตร และปศุสัตว์ 22,655 คน การให้บริการต่าง ๆ 5,598 คน ผู้รับใช้ในบ้าน 4,807 คน และอื่น ๆ 9,978 คน

4.1.13 สภาพทางสังคม

ภาษาราชการที่ใช้ในจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และมีภาษาท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่า “ภาษาคำเมือง” ซึ่งแต่ละท้องถิ่นของภาคเหนือมีลักษณะของภาษาที่คล้าย ๆ กันจะแตกต่างกันเฉพาะสำเนียงและศัพท์บางคำ

ประชากรจังหวัดเชียงใหม่มีผู้นับถือ ศาสนาพุทธ 91.80 % ศาสนาอิสลาม 1.17% ศาสนาคริสต์ 5.60% ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ 0.02% ศาสนาอื่น ๆ 1.41%

4.1.14 การคมนาคม

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองหลักของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางการพาณิชย์อุตสาหกรรม และการคมนาคม จึงมีเส้นทางคมนาคมหลักทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางอากาศ มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และเส้นทางมาตรฐานหลายสาย ทำให้การเดินทางติดต่อภายในจังหวัด การเดินทางสู่จังหวัดใกล้เคียงและกรุงเทพมหานครเป็นไปได้ด้วยความสะดวก

1) ทางรถยนต์

การเดินทางจากกรุงเทพฯ มายังจังหวัดเชียงใหม่ใช้ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (ถนนสายเอเชีย) ผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ อ่างทอง นครสวรรค์ แล้วใช้ทางหลวงหมายเลข 1 ผ่านจังหวัดลำปางแยกซ้าย ผ่านจังหวัดลำพูน จนถึงจังหวัดเชียงใหม่

การเดินทางในตัวจังหวัด การคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ของจังหวัดเชียงใหม่ระหว่างชนบท หมู่บ้านตำบล อำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ มีความสะดวก เพราะมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมติดต่อกันการเดินทางโดยรถยนต์ระหว่างจังหวัดการอำเภอ ระยะทางที่ไกลที่สุดคือ อำเภออมก๋อย ระยะทาง 179 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง 4 ชั่วโมง ระยะทางที่ใกล้ที่สุด คือ 15 อำเภอแมริม 8 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง 20 นาที โดยระยะทางจากตัวจังหวัด ไปยังอำเภอแมริม 8 กิโลเมตร สำหรับการเดินทางในตัวจังหวัด จะใช้การจราจรโดยรถส่วนบุคคลหรือรถจักรยานยนต์ รวมทั้งจักรยาน สำหรับระบบมวลชนจะมีรถสีส้มแดง ตุ๊กตุ๊ก รถเมล์และประมาณพ.ศ.2550 เริ่มมีแท็กซี่มิเตอร์ให้บริการในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรถมีสีเหลือง-น้ำเงิน เป็นแท็กซี่สหกรณ์ ส่วนสีแดง-เหลืองเป็นแท็กซี่ส่วนบุคคลมีสถานีขนส่งภายในตัวจังหวัด เชื่อมต่ออำเภอต่าง ๆ คือ สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่(สถานีขนส่งช้างเผือก) และสถานีขนส่งระหว่างจังหวัดคือ สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 2 และ 3 (สถานีขนส่งอาเขต)

2) ทางรถไฟ

การคมนาคมทางรถไฟ ปัจจุบันมีรถไฟสายกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ โดยผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ ลำพูน นครสวรรค์ พิษณุโลก อุตรดิตถ์ แพร่ ลำปาง และลำพูน เปิดการเดินทางเร็ว รถด่วน รถด่วนพิเศษ และรถดีเซลรางปรับอากาศ กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ รวมวันละ 14 ขบวน (ไป 7 กลับ 7) และนครสวรรค์-เชียงใหม่ วันละ 2 ขบวน (ไป-กลับ) มีสถานีรถไฟหลักและเป็นสถานีปลายทางในจังหวัดเชียงใหม่ คือ สถานีรถไฟเชียงใหม่

3) ทางอากาศ

การคมนาคมทางอากาศ จังหวัดเชียงใหม่มีท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ ที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับต้น รองจากสนามบินดอนเมืองและสนามบินสุวรรณภูมิ มีเส้นทางบินไป- กลับวันละหลายเที่ยวบิน ทั้งสายการบินภายในประเทศ และสายการบินระหว่างประเทศโดยสายการบินระหว่างประเทศ มีสายการบินจากเชียงใหม่ไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียมีเที่ยวบินโดยตรงจากเชียงใหม่ไปยังหลายประเทศ เช่น ประเทศจีน ลาว พม่า ได้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ญี่ปุ่น เป็นต้น

4.1.15 การสาธารณสุขภาค

การไฟฟ้าของจังหวัดอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขตเหนือ รับซื้อกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หมู่บ้านที่ไม่สามารถขยายเขตระบบจำหน่ายได้ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร ลุ่มน้ำ เขตป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งหลายแห่งมีการติดตั้งเครื่องผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ การประปาในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน 6 แห่ง มีกำลังการผลิตรวมทั้งสิ้น 54.83 ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณการใช้น้ำ 25.33 ล้านลูกบาศก์เมตร จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ 305,434 เลขหมาย เป็นเลขหมายที่มีผู้เช่า 186,294 เลขหมาย มีชุมสายโทรศัพท์ 247 แห่ง

4.1.16 ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดเชียงใหม่มีป่าไม้หลายประเภท ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าเต็งรังผสมป่าสนเขา และป่าแดง เป็นต้น พื้นที่ป่าไม้ประกอบด้วย ป่าธรรมชาติ สวนป่า และป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ โดยมีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ 11,694,133 ไร่ (พื้นที่ป่าตามกฎหมาย) คิดเป็นร้อยละ 69.93 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แบ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 25 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 13 แห่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้เกิดขึ้นเป็นประจำสาเหตุสำคัญเช่น การลักลอบตัดไม้ การบุกรุกเพื่อทำการเกษตร และไฟป่า

4.2 ลักษณะทั่วไปของอำเภอแมริม

อำเภอแมริม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี) เป็นอำเภอหนึ่งในเขตปริมณฑลของนครเชียงใหม่ที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความพร้อมทุก ๆ ด้าน จนเป็นอำเภอขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอที่ตั้งของศูนย์ราชการที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ มีการขยายตัวของชุมชนเมืองที่รองรับความเจริญเติบโตของนครเชียงใหม่ ปัจจุบันมีการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทั้งโรงแรมและรีสอร์ทที่ถือว่ามีมากที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งอำเภอแมริมเป็นอำเภอที่รองรับความเจริญของนคร

เชียงใหม่เพื่อขยายไป ยังศูนย์กลางความเจริญทางตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นทางผ่านเพื่อไปยังอำเภอปาย ทำให้อำเภอแมริมมีสภาพเศรษฐกิจดี มีการคมนาคมที่คับคั่ง รองจากอำเภอหางดง และเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงเชียงใหม่มากที่สุด อำเภอแมริม เดิมมีฐานะเป็นแขวง ตั้งอยู่ที่บ้านสะดงนอก หมู่ที่ 3 ตำบลสะดง เนื่องจากเป็นท้องที่ห่างไกลมีหมู่บ้านน้อยและอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัด การคมนาคมไม่สะดวกจึงย้ายมาอยู่ที่บ้านข่งเปา หมู่ที่ 1 ตำบลริมใต้ ตามที่อยู่ปัจจุบัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2457 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอใช้ชื่อว่า "อำเภอแมริม" เหตุที่ชื่อนี้เนื่องจากที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ อยู่บริเวณที่ลุ่ม แม่น้ำริม ซึ่งไหลผ่านจากอำเภอแม่แตง ลงสู่มแม่น้ำปิงที่บ้านสบริม อำเภอแมริม

4.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

อำเภอแมริม มีพื้นที่ทางทิศใต้ติดต่อกับเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่ว่าการอำเภออยู่ห่างจากที่ตั้งของจังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 เป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร และห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เป็นระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร

แผนที่ 4.1 แสดงอาณาเขตที่ติดต่อกับอำเภอแมริม

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอแม่แตง
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอหางดง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอสันทราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอสะเมิง

ขนาดพื้นที่

อำเภอแมริม มีขนาดพื้นที่ 455 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 284,375 ไร่ แยกเป็นเนื้อที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ 318 ตารางกิโลเมตร (199,325 ไร่) พื้นที่เกษตร 47,573 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค 100,200 ไร่

4.2.2 ลักษณะทางภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ 4 ตำบล (ตำบลแม่แรม, โป่งแยง, สะลวง, ห้วยทราย) จากพื้นที่ทั้งหมด 9 ตำบล มีสภาพเป็นป่าต้นน้ำลำธาร อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ อีก 7 ตำบล เป็นพื้นที่ราบมีลักษณะลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ด้านทิศตะวันตกล้อมรอบไปด้วยภูเขา ในขณะที่ด้านตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำปิงไหลผ่าน โดยมีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญอยู่ 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำริมน้ำแม่สา

4.3 ลักษณะทั่วไปของแม่กะเปียง

4.3.1 ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่กะเปียง เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ประกอบด้วยสองชนเผ่าคือ ชนเผ่าปากะญอ (กะเหรี่ยง) และชนเผ่าม้ง ซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันประมาณกว่าหกสิบปีแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้นำการก่อตั้งชุมชนคือ นาย แหนะแป สะปุ่น โดยอาศัยลำน้ำมาก่อตั้งเป็นชุมชนเล็ก ๆ เดิมเป็นชุมชนชนเผ่ากะเหรี่ยงตั้งชื่อชุมชนว่า "แม่กะเปียง" ต่อมา มีชนเผ่าม้งมาตั้งชุมชนเลยจากชนเผ่ากะเหรี่ยงขึ้นไปประมาณ 2 กิโลเมตร ตั้งชื่อชุมชนว่า "ห้วยเตาธุ" ซึ่งภายหลังได้รวมทั้งสองชุมชนเป็นบ้านแม่กะเปียง หมู่ที่ 8 ของตำบลสะลวง สภาพการดำรงชีพและความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไปของคนในหมู่บ้าน มีการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ การเกษตรที่ยึดหลักการอนุรักษ์และอยู่ร่วมกับป่าไม้ ด้านวัฒนธรรมประเพณียังคงอนุรักษ์ไว้ เช่น การแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น ชาวปากะญอ หรือที่คนไทยเรียกว่า กะเหรี่ยงสะกอ ยางขาว ยางกะเลอ ยางป่า หรือ ยางเปียง เป็นกลุ่มกะเหรี่ยงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย กะเหรี่ยงสะกอ จะเรียกตัวเอง และชอบให้ผู้อื่นเรียกว่า "ปากะญอ" ซึ่งมีความหมายว่า "คน" หรือ "ฉันคือคน" (สุริยา รัตนกุล และสมทรง บุรุษพัฒน์, 2538:11) ปากะญอ ตั้งถิ่นฐานที่ระดับความสูงระหว่าง 1000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ถือเป็นเขตที่มีความสูงลาดชัน เป็นเขตป่าดงดิบ โดยมีการผลิตการเกษตรแบบไร่นาหมุนเวียนและตั้งรกรากในลักษณะถาวร การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่ในพื้นที่ลุ่มก้นกระทะ ล้อมรอบด้วยเนินเขา ใกล้กับแหล่งน้ำและป่าเบญจพรรณ มีไม้ไผ่เป็นหลักสลับกับป่าเต็งรังที่มีไม้พลวง ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จาก เนื้อไม้ในการใช้สอยต่าง ๆ ได้

4.3.2 ที่ตั้งและลักษณะประชากร

พื้นที่หมู่บ้านแม่กะเปียง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีหมู่บ้านบริวารหรือหย่อมบ้าน 7 หย่อมบ้าน เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีเนื้อที่ประมาณ 3,187 ไร่ แบ่งเป็นที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย 112 ไร่ ที่ดินทางการเกษตร 438 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา พื้นที่ประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะใช้ในการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา และการปลูกถั่ว พืชผัก เช่น กะหล่ำ และไม้สวน พื้นที่ทำนา 70 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 50 ไร่ พื้นที่ทำสวน 300 ไร่ พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 18 ไร่ ป่าชุมชน 1 แห่ง โดยที่เป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวน มีลำธารแม่กะเปียงและน้ำตกไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ ชุมชนมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 88 ครัวเรือน ประชากร 473 คน ชาย 249 คน หญิง 224 คน รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 5,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2551) 20,000 บาท/คน/ปี ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี) ปี 2551 จำนวน 10 ครัวเรือน ชาวบ้านเกือบทั้งหมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำไร่หมุนเวียน ทำนา และทำสวน เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และขายให้แก่พ่อค้าคนกลางนำไปจำหน่ายในตัวจังหวัด การเลือกปลูกพืชเป็นไปในลักษณะผสมผสาน ไม่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว และไม่ใช้สารเคมี นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงสัตว์ คือ ไก่ หมู วัว และควาย โดยเลี้ยงไก่ และหมู เพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การแต่งงาน ฯลฯ ส่วนวัวและควายนั้น ก่อนหน้าเคยเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงาน แต่ปัจจุบันเนื่องจากมีการนำรถไถเดินตามเข้ามาใช้ จึงเลี้ยงวัวและควายไว้เป็นทรัพย์สิน มีการออกไปรับจ้างในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรบ้างในช่วงที่ว่างจากงานประจำ แต่ไม่มากนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ร่วมกับการนับถือผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งคอยคุ้มครองดูแลทุกคนในบ้าน สัตว์เลี้ยง รวมทั้งผลผลิตในการเกษตรให้มีพอกินพอใช้ แต่เนื่องจากการถือผีเรือนนั้นมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องมากมาย จึงทำให้บางคนได้ตัดการถือผีเรือนออก นอกจากนี้ ยังนับถือผีเจ้าที่ต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว เช่น เจ้าที่เจ้าดิน เจ้าป่า ผีบ้าน ผีไร่ ผีน้ำ ฯลฯ ซึ่งยังมีบทบาทในวิถีชีวิตประจำวันอย่างมาก (สุริยา:2538)

4.3.3 ลักษณะภูมิประเทศ

ระดับความสูง หมู่บ้านแม่กะเปียง อยู่บริเวณระหว่างหุบเขา และเทือกเขาสูง สลับซับซ้อนสูงประมาณ 1,000 เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เมื่อมองในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำจะพื้นที่ 15.21 ตารางกิโลเมตร โดยจะมีระดับความสูงที่สุดทางด้านทิศตะวันตกและค่อย ๆ ลาดลงไปทางทิศตะวันออกของพื้นที่ลุ่มน้ำ ระดับความลาดชัน ของพื้นที่ตอนบนเขามีลักษณะสูงชันมากกว่าร้อยละ 35

ภาพประกอบที่ 4.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/sdstudio41/file-cabinet>

4.3.4 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยเฉลี่ยตลอดปี 15.6 องศาเซลเซียส โดยมีภูมิอากาศโดยเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 16.1 องศาเซลเซียส และมีภูมิอากาศโดยเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่ 10.6 องศาเซลเซียส จึงทำให้หมู่บ้านมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ช่วงหน้าหนาวจะหนาวจัด

4.3.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะดินประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาและเทือกเขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35% เป็นดินลึกและดิน ลักษณะดินและความอุดมสมบูรณ์แตกต่างกันตามแต่ชนิดของหินต้นกำเนิด มีเศษหินก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่ ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ต่าง ๆ มักมีการทำไร่เลื่อนลอยที่ขาดการอนุรักษ์ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูง มีความเสี่ยงต่อการกราะชะล้างพังทลายของดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ภูเขาหรือเทือกเขาซับซ้อนเป็นจำนวนมาก ขนาดพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือเทือกเขาจะมีขนาดใหญ่และขนาดจะเล็กลงทางตอนใต้ ซึ่งจะมีการผันแปรเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับลุ่มน้ำของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินของลุ่มน้ำแบ่งได้ดังนี้

1) นาข้าว เป็นพื้นที่ที่ปัจจุบันเป็นนาข้าว มีการทำนาเป็นประจำ ปีละหนึ่งครั้งในฤดูฝน ทำนาปีละ 2 ครั้งหรือปัจจุบันไม่ได้มีการทำนาแต่ยังคงสภาพเป็นนาข้าวอยู่ พื้นที่นี้จะอยู่ในหุบเขาที่เป็นที่ราบ มีลำน้ำไหลผ่าน แปลงนาข้าวมีขนาดเล็กเป็นขั้นบันได ส่วนมากเป็นการทำนาดำทั้งในฤดูฝนและในฤดูแล้งจะมีการปลูกพืชหมุนเวียนจำพวกถั่วโดยอาศัยน้ำจากลำธาร โดยการทำฝายกั้นลำธารแล้วผันน้ำเสริมการเพาะปลูก

2) **พืชผักสวนครัว** เป็นพื้นที่ตอนทีในปัจจุบันมีการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น หอม กระเทียม ผักกาด กระหล่ำปลี ถั่ว มะเขือเทศ เป็นต้น การใช้พื้นที่ดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการปลูกพืชแต่ละชนิด อาจจะใช้ระยะเวลาเพียง 3-4 เดือน ตั้งแต่การปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว

3) **ไม้ผลไม่ยืนต้น** เป็นการใช้ที่ดินสำหรับการปลูกสวนผลไม้ หรือไม้ยืนต้น พืชที่ปลูกเช่น ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง ขนุน เป็นต้น โดยปลูกเป็นแหล่งใหญ่ หรือเป็นส่วนผสม หรือผสมปนอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งจะพบมากตามริมลำธาร

4.3.6 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำผิวดิน พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยสายหลัก มีต้นกำเนิดมาจากภูเขาทางด้านทิศตะวันตก ลำห้วยมีทิศทางการไหลไปทางทิศตะวันออก ลำห้วยไหลผ่านกลุ่มบ้านเมืองกะ บ้านห้วยส้มสุก ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำแมริม และแม่น้ำแมปิงทางทิศตะวันออกตามลำดับ

4.3.7 ป่าไม้

พื้นที่หมู่บ้านแม่กะเปียง ทั้งหมดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซน C) พืชพรรณธรรมชาติส่วนใหญ่ ป่าดิบเขา ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่ผลัดใบที่ขึ้นปกคลุมบนภูเขาสูงที่ระดับความสูงเกินกว่า 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล อากาศมีความชื้นสูงและหนาวเย็นตลอดทั้งปี อุณหภูมิด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์ไม้ยืนต้น รวมทั้งพันธุ์สัตว์ทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ นอกจากนี้เป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง ในพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง ไม้ตะแบกใหญ่ ไม้ไผ่ เช่น ไผ่หก ไผ่ป่า ไผ่รวก ไผ่ข้าวหลาม ไม้เถา เช่น เครืออ่อน รางจืด และไม้อิงอาศัยเช่น กระแตไต่ไม้ นมตำเลีย กระเช้าสีดา สัตว์ป่า ได้แก่ กระทิง กวางป่า เก้ง หม่าไม้ ชะมด ลีเหิน ไก่ป่า นก ตะพาบน้ำ งู กระรอก ลิ่น ทำให้ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารเพื่อยังชีพ

4.3.8 วัฒนธรรมประเพณี

ด้วยความเชื่อและนับถือในเรื่องผี-วิญญาณ (ขวัญชีวิต:2003) ชาวกะเหรี่ยงมีประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงผีอยู่เสมอ ผีที่ชาวกะเหรี่ยงนับถือมีอยู่ 2 อย่าง คือ ผีดี กับผีร้าย ผีดีคือผีบ้าน ซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหมู่บ้านหรือผีเจ้าที่นั่นเอง และผีเวรอน คือผีบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณยังวนเวียน คุ่มครองลูกหลานอยู่ ชาวกะเหรี่ยงจะมีพิธี เช่น บวงสรวงบูชา ผีเวรอนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ปลอดภัยจากการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือรอดพ้นจากภัยทั้งปวง นอกจากการเลี้ยงผีบ้านผีเวรอนแล้ว ชาวกะเหรี่ยงยังมีพิธีเลี้ยงผีไร่ ผีนา ผีป่า ผีดอย อีกด้วย ทั้งนี้โดยอาศัยหมอผีผู้มีความรู้ในเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถา เน้นผู้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเหล่านี้ ซึ่งอาจจะมีทั้งผีดีและผีร้าย ที่อยู่ตามป่าเขาลำธารทั่วไป คอยลงโทษผู้ที่ผ่านไปให้ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้น ความเชื่อถือในเรื่องผีและวิญญาณของชาวกะเหรี่ยง จึงมีผลดีต่อสังคมชาวกะเหรี่ยงอย่างมาก

และทำให้เกิดคุณธรรมขึ้น เพราะไม่มีใครกล้าทำความผิดแม้แต่ต่อหน้าและลับหลัง เช่น การลักขโมย หรือการผิดลูกผิดเมียผู้อื่น แม้คนไม่เห็นแต่ผีเห็นเสมอ เป็นต้นนอกจากการนับถือผีแล้ว ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่กะเปียง ยังนับถือศาสนาคริสต์อีกด้วย ซึ่งก่อให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมในเผ่าขึ้นขึ้น เช่น ประเพณีปีใหม่ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเกี่ยวสาว และแต่งงาน หรือแม้กระทั่งประเพณีงานศพ ประเพณีปีใหม่ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของ ชาวกะเหรี่ยง โดยถือกำเนิดเอาเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี แต่การจัดงานอาจจะไม่ตรงกันทุกปีก็ได้ แล้วแต่หัวหน้าหมู่บ้านหรือฮีโช จะแจ้งให้ทราบ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นระยะเวลาก่อนจะถึงฤดูกาลการเกษตร คือ หลังจากงานปีใหม่แล้วกะเหรี่ยงจะเริ่มทำงานในไร่ ในนา หันที่

1) พิธีปีใหม่

ทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านจะหมักเหล้าเตรียมเอาไว้ เมื่อถึงวันกำหนดงาน หมอผีจะประกอบพิธีให้ โดยเริ่มจากบ้านของฮีโช หรือ หัวหน้าหมู่บ้านก่อนเป็นหลังแรก แล้วกระทำต่อไปจนครบทุกหลังคาเรือน ซึ่งกินเวลาถึง ๓ วัน กว่าที่จะเสร็จ โดยพิธีกรรมก็คือ มีการนำเหล้า และไก่มาบวงสรวงต่อผีและวิญญาณ จากนั้นก็จะดื่มเหล้ากันตามประเพณีและทำพิธีผูกข้อมือด้วยสายสินจัญเสกมนต์คาถาอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกบ้าน

2) การผูกข้อมือ

กะเหรี่ยงมักนิยมทำกันในงานพิธีมงคลต่าง ๆ เรียกว่า กี้จี้ หรือการมัดมือ เสร็จแล้วก็เลี้ยงฉลองกันอย่างสนุกสนานรื่นเริง งานประเพณีปีใหม่นี้ไก่และหมูจะถูกฆ่านำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ผี และนำมาเลี้ยงกันอย่างทั่วถึงในหมู่บ้านแต่ละแห่ง

3) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

พิธีนี้จะจัดขึ้นเมื่อชาวกะเหรี่ยงสร้างบ้านเรือนใหม่ ซึ่งถือเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญมาก เพราะชาวกะเหรี่ยงถือว่าถ้าหากสร้างบ้านเสร็จแล้วไม่ได้ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ผู้เข้าอยู่อาศัยก็จะเป็นทุกข์ ดังนั้น พิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวกะเหรี่ยงจึงถูกจัดขึ้นโดยการจัดเลี้ยงสุรา อาหารฆ่าหมู ไก่ เลี้ยงกัน สำหรับแม่บ้านก็จะจัดทำขนมหรือข้าวปุก (ข้าวเหนียวตำคูลุงา) และข้าวต้มมัดเลี้ยงกันอย่างสนุกสนานครึกครื้น มีการร้องเพลงอวยพรให้เจ้าของบ้านด้วย

4) ประเพณีกินข้าวใหม่

มีชาวเขาหลายเผ่าที่จัดให้มีพิธีนี้ขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้ได้ผลผลิตอย่างที่หวัง เช่นเดียวกับชาวมูเซอที่จัดงานประเพณีกินข้าวใหม่ ชาวกะเหรี่ยงจะจัดงานพิธีกินข้าวใหม่ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวในไร่แล้ว เสร็จแล้ว ในพิธีเลี้ยงก็จัดคล้าย ๆ กับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ คือ มีการเลี้ยงฉลองในระหว่างเพื่อนบ้านคล้ายหมู่บ้านเดียวกัน (ขวัญชิวัน: 1997)

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ที่ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่กะเปียงมีการนับถือศาสนาคริสต์ ถือผี การเลี้ยงผีที่สำคัญ ๆ มี ผีเรือน ผีบรรพบุรุษและผีน้ำ พิธีมัดมือปีใหม่ จัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

5) ผลผลิตภัณฑของชุมชน

ชาวบ้านแม่กะเปียงมีผลิตภัณฑ์ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมในครัวเรือน ผ้าทอกะเหรี่ยง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อทำเป็นผลิตภัณฑ์ ผ้าทอรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของเผ่ากะเหรี่ยงโดยใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ รวมถึงการจักสานไม้ไผ่ ทำเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิดตามภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ตะกร้า หมวก และทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ (โต๊ะ เก้าอี้) ต่าง ๆ ที่มีความสวยงาม นอกจากนี้แล้วยังมีการแปรรูปอาหาร เช่น กลุ่มสมุนไพร ผลไม้ตากแห้ง

6) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Home Stay)

การท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กะเปียง คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการจัดการกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มีบริการสถานที่พักและอาหาร เป็นการบริหารจัดการในรูปแบบของสมาชิกในหมู่บ้าน มีบริการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โปรแกรมเพื่อชมวิถีชีวิตชุมชน ศึกษาประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเข้าพักแรมที่บ้านของสมาชิก คนละ 150 บาทต่อคน ต่อ 1 คืนและอาหารจำนวน 3 มื้อ โปรแกรมศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติบนยอดเขา ประกอบด้วยการเดินป่า การพักแรม การเรียนรู้พรรณพืชต่าง ๆ

7) โครงสร้างพื้นฐาน

ถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นทางปูนคอนกรีตสลักับทางลูกรัง บางกลุ่มบ้านย่อยที่แยกตัวห่างออกไปบนเขา เป็นทางลูกรัง งบประมาณถนนภายในหมู่บ้านมาจาก องค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง และกรมทางหลวงชนบท มีการเทศคอนกรีตโดยเฉพาะช่วงที่มีความลาดชัน เพื่อให้การเดินทางในฤดูฝนสะดวกยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามหากเดินทางในฤดูฝนต้องใช้รถที่มีสภาพเหมาะสม เช่น รถขับเคลื่อนสี่ล้อ เนื่องจากไม่มีรถประจำทางเข้าถึงหมู่บ้าน ส่วนมากใช้การเดินทางเท้าตามเส้นทางลาด และใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ ปัจจุบันพบว่าบ้านแม่กะเปียงมีรถกระบะ 3 คันเท่านั้น สำหรับการเดินทางจากตัวจังหวัด สามารถเดินทางโดยรถส่วนบุคคลหรือรถจักรยานยนต์ สำหรับระบบมวลชนจะมีรถสองแถว โดยรถมีสีแดง-เหลือง จากสถานีขนส่งภายในตัวจังหวัดเชื่อมต่อกับอำเภอแม่ริม คือ สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 (สถานีขนส่งช้างเผือก) และสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่อาเขต การเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ต้องเดินทางโดยใช้เส้นทาง จ.เชียงใหม่ - อ.แม่ริม ระยะทาง 16.2 กิโลเมตร จากนั้นต่อรถสองแถวไปอีก 17.2 ใช้เส้นทางแม่ริม-พระพุทธบาทสี่รอย ให้ลง

ตรงทางแยกเลี้ยวซ้ายตรงบริเวณทางแยกเข้าหมู่บ้านเมืองก๊ะ แล้วจึงเดินทางต่อไปประมาณ 3 กิโลเมตรจะถึงหมู่บ้านแม่ก๊ะเปียง ภายในชุมชนมี ไฟฟ้าใช้ แต่พบว่าไฟฟ้าดับบ่อยครั้ง น้ำใช้ภายในหมู่บ้านเป็นน้ำประปาภูเขาซึ่งชาวบ้านร่วมกันดำเนินการเองและพบว่าเป็นน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์เหมาะแก่การบริโภค รวมถึงมีเพียงพอในทุกฤดู แหล่งน้ำสาธารณะ 6 แห่ง ชื่อแหล่งน้ำ ห้วยแม่ก๊ะ ประปาภูเขา 4 แห่ง ผู้ใช้ 83 ครั้วเรือน ป่อสาธารณะ 2 แห่ง โรงเรียนระดับศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง โบสถ์ 1 แห่ง จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 80 ครั้วเรือน รัยยะ 95 โทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง วิทยุสื่อสาร (ว.) 4 เครื่อง หอกระจายข่าว 1 แห่ง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ศาลาประชาคม 1 แห่ง

8) การปกครอง

ระบบการปกครองของชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่ก๊ะเปียงแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือการปกครองกันเองในชุมชน และการปกครองจากส่วนกลาง แต่เดิมในชุมชนมีเพียงการปกครองกันเองในชุมชนโดยมีหมอผีเป็นผู้นำ และเป็นผู้ดูแลชาวบ้านทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ การกิน การเพาะปลูก การสร้างบ้านเรือน การแต่งงาน การเจ็บป่วย เป็นต้น วิธีการปกครองของผู้นำความเชื่อนี้พบว่า ได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากผู้นำคนก่อน ๆ โดยเฉพาะการสืบทอดเกี่ยวกับความเชื่อ แบบแผน การดำเนินชีวิต และกฎ กติกาในการควบคุมสมาชิกในชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะเชื่อฟังและทำตามคำบอกของหมอผี ดังนั้นผู้นำความเชื่อจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ในด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดการปกครองจากส่วนกลางลงไปสู่ชุมชน เป็นการส่งเสริมให้มีผู้นำจากการแต่งตั้งและการเลือกตั้ง โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน รวมถึงสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มาสู่หมู่บ้าน เช่น การนำวิทยุ โทรทัศน์ ปืน นาฬิกา เครื่องเสียง รถยนต์ เข้ามาสู่ชุมชน ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตเกิดขึ้น และมีการยอมรับการพัฒนาจากภาครัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การปกครองอย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้นำทางราชการจะมีบทบาททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ แต่พบว่าคนในชุมชนยังคงให้ความเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ผู้นำทางความเชื่อเป็นผู้ควบคุม เนื่องจากผู้นำความเชื่อเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากที่สุด เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงผู้นำความเชื่อยังมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชน เช่น การรักษาอาการเจ็บป่วย การยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นต้น จึงทำให้อิทธิพลของการปกครองจากส่วนกลางจึงมีบทบาททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้ไม่มากนัก

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแม่กะเปียง

ชุมชนแม่กะเปียงเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมมานาน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนแม่กะเปียงได้นำเอาปรัชญาความเชื่อชาวกะเหรี่ยง ที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศและเคารพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นบรรทัดฐานในการเลือกทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีแม่น้ำไหลผ่านทำให้พื้นที่ชุมชนบ้านแม่กะเปียงมีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานมักอิงอยู่กับภูเขา และน้ำ เพราะต้องอาศัยภูเขาและสายน้ำในการดำรงชีวิตทั้งการอุปโภค บริโภค จึงทำให้ชนบทรอบเนินมประเพณีของคนกะเหรี่ยงมักจะมีความสัมพันธ์กับภูเขาและน้ำ

ภาพประกอบที่ 5.1 ภาพถ่ายทางอากาศ ชุมชนแม่กะเปียง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีลำธารไหลผ่าน ทำให้มีชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ในราวปีพ.ศ.2508 การก่อตั้งชุมชนได้เริ่มขึ้นที่แห่งนี้จากชุมชนเล็ก ๆ ประมาณ 10 ครัวเรือน นับจากเริ่มเดินทางเข้ามาในพื้นที่ ปัจจุบันขยายใหญ่มากขึ้นจนถึงประมาณ 50 ครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่งเข้ามาทำการเกษตร นอกจากนั้นยังมีกะเหรี่ยงและอี้อปะปนอยู่บ้าง การตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณริมลำธาร โดยมีโบสถ์เป็นศูนย์กลางของชุมชน ประชากร ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในพื้นที่ขนาดเล็กเป็นหลัก ระบบการผลิตยังใช้แรงงานจากคนในครอบครัวและสัตว์

ไม่มีต้นทุน ไม่มีการแข่งขัน ล้วนต่าง เกื้อกูลกัน แต่ปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าไปไกลมาก มีการพึ่งพาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพการเกษตร มีระบบการค้า เข้ามากำกับและกระตุ้นการผลิต ดังนั้นคนในชุมชน จึง พุ่มเทการผลิตโดยการพึ่งพาทั้งเครื่องจักร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และ สารเคมีอื่น ๆ อย่างมาก ส่งผลให้เกิดต้นทุนเพิ่มขึ้น อีกทั้ง ยังผูกชีวิต ไว้กับราคาผลิตผลที่ขึ้นกับปัจจัยด้านการตลาดมากกว่าในอดีต

ภาพประกอบที่ 5.2 ผังบริเวณชุมชนบ้านแม่กะเปียง

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร

ชุมชนบ้านแม่กะเปียง ในวันนี้ยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่ชุมชน เช่นเดียวกับอดีต อาศัยเกษตรกรรมในการดำรงชีพ และสะท้อนการพึ่งพาตนเอง นอกจากคนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจุบันยังมี คนหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้งคนเมือง คนไทย ลัวะ เข้ามาอาศัยพื้นที่เพื่อการทำเกษตรกรรมด้วย ทั้งนี้คนในชุมชนที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยงมีรูปแบบทางประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว ยังผลให้รูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด ต่างกับที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายอื่น ภาพบ้านฝาไม้ไผ่ขัดแตะยกใต้ถุนสูงหลังคามุงหญ้าคา คือเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นชาวกะเหรี่ยงที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญและรูปแบบวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเริ่มใช้วัสดุอุตสาหกรรมเพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น แต่รูปแบบอาคารยังคงความดั้งเดิม ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (สกว.,2009) การดำเนินชีวิตใน "วิถีกะเหรี่ยง" ท่ามกลาง

กระแสโลกนั้น ยังคงต้องประสบกับปัญหาจากภายนอก เนื่องจาก"สังคมกะเหรี่ยง"อพยพ คือสังคมที่เกิดขึ้นมาเพราะมีโบสถ์เป็นศูนย์กลาง ในการที่จะจัดตั้งสังคมนี้ขึ้นมาซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านอพยพหนีปัญหาเศรษฐกิจในรัฐฉานและในช่วงหลังสุดคือ ผลกระทบจากความขัดแย้งทางเชื้อชาติ

ภาพประกอบที่ 5.3 ผังชุมชนแม่กะเบียง

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

เมื่อมีปัจจัยหลายอย่าง ได้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว"กะเหรี่ยง" การรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง จึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้น กล่าวคือ "กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง" ยังมีการรักษาอัตลักษณ์ของตัวเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรก ๆ ที่มีความเป็น"กะเหรี่ยง"ค่อนข้างสูง แม้ว่าจะเข้าใจภาษาไทย แต่นิยมพูดภาษาถิ่นและภาษาเหนือ อัตลักษณ์ที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คือ พิธีกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภาษา อาหารการกิน การแต่งกาย และ สถาปัตยกรรม

ภาพประกอบที่ 5.4 โบสถ์คริสต์และที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน

5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.5 การแต่งกายแบบกะเหรี่ยงที่โดดเด่นของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

ความโดดเด่นของชุมชนบ้านแม่กะเปียง ความสวยงามของ ทัศนียภาพที่รายรอบ และความยิ่งใหญ่ของขุนเขา นาขั้นบันไดอันกำเนิดมาจากแรงกายและแรงใจ ของชาวบ้าน ประกอบกับภาพวิถีชีวิตผู้คน ทำให้ชุมชนบ้านแม่กะเปียง แห่งนี้กลายเป็นมนต์เสน่ห์ที่เรียกนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างประเทศมาเยี่ยมเยือน หากข้ามเขาสะลงง อำเภอแม่ริมก็จะพบกับหมู่บ้านของชาวชุมชนบ้านแม่กะเปียง ซึ่งอพยพมาจากรัฐฉาน ประเทศพม่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 หมู่บ้านกะเหรี่ยง แห่งนี้มีโบสถ์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่บนยอดเขา มีลักษณะฐานเป็น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณใกล้กับโบสถ์มี ร้านจำหน่าย สินค้าจากชุมชนหลายร้าน จำพวกผลิตผลจากการเกษตร

ภาพประกอบที่ 5.6 ทัศนียภาพที่รายรอบ และความยิ่งใหญ่ของขุนเขา

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

ภาพประกอบที่ 5.7 นาขั้นบันได

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ

เนื่องจากชุมชนบ้านแม่กะเปียงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นเขาสูงริมน้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นเนินดินรายล้อมไปด้วยลำธารและมีป่าที่สมบูรณ์ มีสัตว์ป่า นานาชนิด ตลอดจนจุดเด่นทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ หน้าผา เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอแมริม ประมาณ 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าไม้และภูเขาสูงชัน เป็นพื้นที่ในแนวเทือกเขา ซึ่งเป็นเทือกเขาหินปูน สลับซับซ้อน มีต้นน้ำสำคัญ หลายสาย เช่น แม่น้ำแมริม แม่น้ำแม่แดง สภาพป่า เป็นป่าชื้น ป่าเบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้สัก ไม้ยาง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะคร้อ ไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ

ภาพประกอบที่ 5.8 ภาพลักษณะธรรมชาติของชุมชน

ที่มา: <http://maps.google.com/maps>

ภาพประกอบที่ 5.9 สภาพทางกายภาพของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/gallery>

ภาพประกอบที่ 5.10 บ้านเรือนพักอาศัย

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/gallery>

5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม

สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของหมู่บ้านกะเหรี่ยงแห่งนี้คือ วัฒนธรรม แบบกะเหรี่ยงที่ยังคงอยู่อย่างชัดเจน ไม่ได้สูญหายไปกับ กาลเวลา คนที่นี่ยังคงพูดภาษากะเหรี่ยง แต่งกายแบบชาวกะเหรี่ยง มีโปสเตอร์รูปในหลวงและธงชาติไทย อยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากการแต่งกายแล้ว การสร้างบ้านเรือนด้วยวัสดุท้องถิ่นอย่างไม้ไผ่หลังคาด้วยหญ้าคาและใบตองตึง อย่างขำนิ ขำนาญราวกับบ้านกะเหรี่ยง เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นของทุกคนที่เป็นกะเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 5.11 เสื้อผ้าชาวกะเหรี่ยง

ที่มา: <http://www.bcom-cmid.com/3501a/54134224/page/karen2.php>

วัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเหรี่ยง มีลักษณะแทบจะไม่ต่างจากชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมที่โยกย้ายมา กล่าวคือเป็นชุมชนกะเหรี่ยงแบบผสมผสาน ที่เป็นการผสมผสานอย่างลงตัว เป็นการคัดสรรแบบอย่างที่ดีมายึดถือปฏิบัติ ตัวอย่างประเพณีที่ยังคงรักษาไว้ในชุมชน ได้แก่ งานแต่งงาน วันคริสต์มาส วันขอบคุณพระเจ้า วันอีสเตอร์ ประเพณีการตีข้าว การหว่านไถนาขั้นบันได ชื่นบ้านใหม่ ประเพณีงานศพ เป็นต้น มีการพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันสิ่งของและเวลาบ้านใดมีงานบุญ งานแต่ง หรืองานศพก็จะไปร่วมงานช่วยเหลือกัน มีประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบสอดต่อกันมาเฉพาะชุมชน ทั้งการแต่งตัว และการละเล่นต่างๆ มีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย พิธีกรรมทางศาสนา การแสดงของ ชมรม วัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น การรำแบบกะเหรี่ยง และในงานประชาชนจะพร้อมใจกันแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงและจัดเตรียมสำหรับอาหารเลี้ยงกันในหมู่บ้าน

5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เรือนเครื่องผูก คือ ลักษณะของเรือนกะเหรี่ยง รูปแบบหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชน เป็นเรือนหลังคาจากที่ขึ้นโครงด้วยไม้ไผ่ สอดรัดด้วยเส้นหวายเพื่อผูกมัดให้ส่วนต่าง ๆ ขึ้นเป็นรูปทรงที่อยู่อาศัยอย่างง่าย ๆ แสดงถึงความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดธรรมชาติ และนำธรรมชาติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างลงตัว สิ่งปลูกสร้างที่มีฝาเป็นแบบขัดแตะ พื้นเรือนทำจากฟาก ใช้หวายและดอกผูกมัด ส่วนประกอบของเรือนชนิดนี้ ล้วนแสดงถึงหน้าที่และความ สำคัญ เรือนไม้เหล่านี้ ค่อย ๆ จางหายไปจากบ้านกะเหรี่ยงที่ละเล็กละน้อย แม้ยังสามารถพบเห็นเรือนเหล่านี้ได้แต่ก็นับวันจะมีให้เห็นน้อยลง เพราะการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชนทำให้วัสดุพื้นถิ่นที่เป็นวัสดุก่อสร้างเรือน เครื่องผูกหายไป

เช่น ต้นไม้ ต้นจาก ต้นกก หวาย ไม้พุ่มชนิดไม้เนื้อแข็ง ขนาดเล็กๆ เป็นวัสดุพื้นฐานส่วนใหญ่ที่ใช้ สร้าง เรือนเครื่องผูก

ภาพประกอบที่ 5.12 เรือนชาวกะเหรี่ยง

ที่มา: <http://www.bcom-cmru.com/3501a/54134224/page/karen2.php>

ส่วนหลังคาใบหญ้าคาและแฝงไม้ไผ่ขัดแตะเป็นวัสดุก่อสร้าง ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนวัสดุก่อสร้าง ส่วนดังกล่าวเป็นวัสดุที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมและไม้แปรรูปเข้ามาแทนที่วัสดุเดิม คือ ใบหญ้าคาหรือใบตองตึงที่ผู้พึงไปแต่โครงอาคารยังเป็นโครงสร้างเดิมอยู่แต่ปรับเปลี่ยนมาเป็นหลังคากระเบื้อง เรือนชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบันที่สร้างขึ้นใหม่จะไม่มีการใช้ใบหญ้าคาหรือใบตองตึงแล้ว ถึงกระนั้น รูปแบบสถาปัตยกรรม ยังคงลักษณะเรือนแบบประเพณีนิยมที่มีลักษณะต่อเนื่องอันแสดงถึงเอกลักษณ์ที่พ้องอาศัยของชนเชื้อสายใบหญ้าคาหรือใบตองตึงอย่างชัดเจน และเป็นรูปแบบเรือนพักอาศัยแต่เดิมในอดีต

ภาพประกอบที่ 5.13 บ้านหลังคามุงจาก

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc1235300910/assignment-01>

ส่วนลักษณะบ้านแบบใหม่ เป็นแบบไม้ผสมคอนกรีตบางส่วนเช่น ฐานราก เสา เพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น ส่วนเรือนเครื่องผูก และการเข้าเต็ยที่เห็นในปัจจุบันจะเริ่มหมดสภาพการใช้งาน บ้านส่วนใหญ่ได้ใช้ตะปูมาทดแทนการผูกและเข้าเต็ย ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกแก่การก่อสร้าง ปัจจุบันได้เริ่มมีอาคารก่ออิฐฉาบปูนแต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ชุมชนในด้านรูปทรงและการใช้งาน ชาวกะเหรี่ยง อาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ พื้นที่บริเวณรอบตัวเรือน ที่โล่งเรียบจึงเป็นพื้นที่อเนกประสงค์เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมในการอยู่อาศัย กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การฆ่าฟัน การทำงานไม้ การซ่อมแซม ซ้ำวของเครื่องใช้ทางการเกษตร การปลูกพืชผักสวนครัว การตากอาหาร ตลอดจนการจัดงานเลี้ยงรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ หรือการรวมกลุ่มเล่นกันของเด็ก ๆ เป็นต้น ในชุมชนที่มีกลุ่มบ้านเรือนรวมตัวกันอยู่หนาแน่นปานกลาง ล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ระหว่างเรือนจะมีแนวของรั้วไม้ไผ่สาน และไม้พุ่มขนาดเตี้ยถึงปานกลางสลับกับต้นไม้สูงให้ร่มเงาปลูกไว้เป็นบริเวณโดยรอบเพื่อบ่งบอกอาณาเขตของบริเวณเรือนมากกว่าการป้องกันการบุกรุกอย่างจริงจัง

ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชน

ที่มา: <http://www.bcom-cmru.com/3501a/54134224/page/karen2.php>

5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ ชี้ให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิม ได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไปอีกในระยะยาว และอาจจะมีการขยายตัวของกาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีแรงดึงดูดภายในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากการที่สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ยังสามารถอำนวยประโยชน์ได้อยู่ ประกอบกับมี

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ เช่น ระบบถนน ไฟฟ้า น้ำสะอาด เพิ่มขึ้น ด้านความสัมพันธ์กับลำธาร พบว่า ปัจจุบันประชาชนมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากลำธารทั้งการเพาะปลูก ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ อยู่ในระดับที่ไม่น่ากังวล แม้ว่า จะมีการใช้ที่ดินในเขตป่าต้นน้ำลำธารไปเป็นไร่นา เป็นจำนวนมาก หรือ แม้แต่จะมีการทำการเพาะปลูกพืชไร่โดยไม่ใช้วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้เพราะ ชนิดของพืชที่เพาะปลูกกันเป็นส่วนใหญ่มีการปลูกไม่ย่นต้นผสมกับพืชไร่ ซึ่งเป็นการปลูกที่ไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดิน แต่บางพื้นที่มีการทำนา การเพาะปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวที่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินมากเช่นกัน และอาจเป็นปัญหาต่อการพังทลายหน้าดินในอนาคตได้นอกจากนี้ ในเขตพื้นที่ยังมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ทำการปลูกไม้ทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/khawhlamcaengarchrsu>

5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม – เศรษฐกิจ

ชาวกะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วย เกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ ส่วนคนหนุ่มสาวส่วนมากนิยมไปหางานทำในตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และ ผู้อาวุโสผู้นำจิตวิญญาณ เป็นแกนหลักในการปกครองและการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน สภาพทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไป มีการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก การเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว มีการทำสวนผลไม้ เช่น ลำไย และลิ้นจี่ และยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริมและกินเอง ประชากรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินของตนเองได้จากการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจในระดับที่พอเลี้ยงตัวเองได้ ในอดีตมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันสภาพการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จึงมีการติดต่อกับโลก

ภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อผลผลิตจากการเกษตร ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนที่พึ่งตัวเอง มาเป็นชุมชนที่พึ่งพาเศรษฐกิจจากโลกภายนอก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนอยู่ริมน้ำ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนตลอดแนวลำน้ำ รองลงมาเป็นที่ป่าไม้ และที่อยู่อาศัย

เยาวชนคนหนุ่มสาวยังคงมี ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต อย่างเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ลักษณะประชากรโดยทั่วไป มีการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มีความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม ส่วนใหญ่คาดหวังจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาเรื่องที่ทำกิน และ เอกสารสิทธิในการครอบครองพื้นที่ทำกิน สำหรับปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การว่างงานบางฤดูกาล การขยายที่ทำกิน ขาดการบริการทางด้านสาธารณสุข-โภชนาการ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม พบว่าผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นเดียวกันว่า สภาพการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากที่เคยมีการทำการเกษตรกรรม มาเป็นรับจ้าง วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนจากสังคมกะเหรี่ยงมาเป็นสังคมคนเมือง ไม่มีการแย่งกันทำมาหากิน สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปดี ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ ค่าครองชีพเริ่มสูง สินค้ามีราคาแพง มีการอพยพโยกย้ายของคนในท้องถิ่นอื่นเข้ามาในชุมชน มีคนแปลกหน้ามากขึ้น สังคมกลายเป็นสังคมคนล้านนา การทำค้าขายในชุมชนมีมากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น การสื่อสารคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่น สภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม จากการทำแบบสำรวจโดยชาวบ้านในชุมชน จำนวน 30 ชุด สรุปข้อมูลได้ดังนี้

ความคิดเห็นเรื่อง "การจดจำได้ของชุมชน"

1) ความโดดเด่นของชุมชน

- (1) โบสถ์คริสต์
- (2) ป่าไม้ ภูเขา ลำธาร
- (3) นาขั้นบันได
- (4) น้ำตก ถ้ำ และ หน้าผา
- (5) เรือนพักอาศัยแบบกะเหรี่ยง

2) ไม่อยากให้มีในชุมชน

- (1) ยาเสพติด และ สิ่งผิดกฎหมาย
- (2) ความไม่เท่าเทียมกัน
- (3) การทะเลาะวิวาท

3) อยากให้มีในชุมชน

- (1) สถานีอนามัย
- (2) คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง
- (3) สถานที่ทำกินเพิ่มขึ้น
- (4) สนามเด็กเล่น
- (5) ห้องสมุด

แม้ว่าคนในชุมชนได้รับสิทธิในการเป็นคนไทยเนื่องจากเป็นชนกลุ่มน้อยอพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน ทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้อยู่ในแผ่นดินไทยและภูมิใจในความเป็นชนชาติกะเหรี่ยง วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่โดดเด่นของกะเหรี่ยง ดึงดูดให้ผู้คนมาท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาว กะเหรี่ยง ดั้งเดิมที่หลงเหลือไม่มากนักในประเทศ ดังนั้นชุมชนบ้านกะเหรี่ยง จึงเป็นศูนย์เรียนรู้ของผู้คนที่สนใจที่ต้องการศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมชาวกะเหรี่ยง

5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน

เนื่องจากในบริเวณบ้านกะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำ สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ส่วนการใช้ที่ดิน รายละเอียดของการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ดังนี้

- 1) บริเวณที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัยของชุมชน ส่วนใหญ่รวมกลุ่มบ้านเรือนในรูปโครงข่ายถนนคู่ขนานสองเส้นไปตามแนวลำธารและสันเขา หนาแน่นในชุมชน แล้วค่อย ๆ กระจายเบาบางไปตามระยะห่างจากถนนจนถึงริมน้ำ
- 2) บริเวณเกษตรกรรม อยู่บริเวณรอบชุมชน ลักษณะพื้นที่เป็นแบบนาขั้นบันไดและการปลูกสวนผลไม้ จะเป็นลันจี่ และลำไย ในบริเวณแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

3) พื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นพื้นที่ร่วมกับกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ สงกรานต์ ลานเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร และ สุสานของชุมชน จะแยกพื้นที่ออกจากพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา

4) บริเวณพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นที่ว่างของชุมชน เป็นพื้นที่ภูเขาโดยรอบชุมชน สลับกับพื้นที่ทางการเกษตร แทรกตัวของไม้ยืนต้น และสวนผลไม้ โดยเน้นการใช้น้ำจากลำธาร

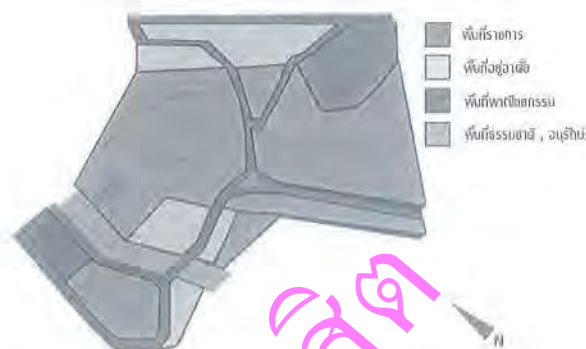
ภาพประกอบที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.8.1 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบที่ว่างของชุมชน

พื้นที่ว่างของชุมชน ปรากฏให้เห็นได้บริเวณที่ว่างระหว่างบ้านเรือน ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการใช้งานประเภทกิจกรรมทางการเกษตร การพักผ่อน กิจกรรมทางสังคม และประเพณีต่าง ๆ พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในตำแหน่งที่ว่างของชุมชน กระจายตัวกัน

ตามจุดตัดของแนวถนน และบริเวณชายน้ำ รอบ ๆ ชุมชน รวมถึงพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และสุสานของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน

ที่มา: <http://www.facebook.com/#!/pages/Prakun-KK-Studio-41/161520720550959?sk=wall>

5.8.2 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่ป่าของชุมชน

พื้นที่ป่าในเขตชุมชนประกอบไปด้วย พื้นที่ป่าธรรมชาติ พื้นที่ป่าริมเส้นทางสัญจร พื้นที่สีเขียวเพื่อการเกษตรชุมชน พื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และสุสานของชุมชน ปัจจุบันพื้นที่ป่าธรรมชาติ ในเขตชุมชนที่เคยมีอยู่ได้เริ่มจะลดลงไป เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าธรรมชาติ บางส่วนของชุมชนกลายเป็นพื้นที่พักอาศัยและไร่นา นอกจากนี้พื้นที่ป่าธรรมชาติที่มีอยู่เดิม บางส่วนถูกรุกเข้าไปทำการเกษตรทำให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ดีความเชื่อของคนกะเหรี่ยง ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ป่าธรรมชาติ เพื่อการอยู่ร่วมอย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำ การพัฒนาพื้นที่ป่าธรรมชาติในชุมชนยังถือเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านกะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของชุมชนนอากู๋ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานวางแผนและจัดการ เพื่อเสริมสร้างพื้นที่ป่าธรรมชาติ ดำรงอยู่ โดยการลดการรุกป่าเพื่อใช้พื้นที่ป่าธรรมชาติ ในการทำการเกษตร ที่ป่าธรรมชาติ ประเภทต่าง ๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณให้เพียงพอที่จะเสริมสภาพและภูมิทัศน์ของชุมชน ตลอดจนเน้นการเสริมสร้างระบบนิเวศชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดียิ่งขึ้น

5.8.3 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบการสัญจรภายในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

ชาวบ้านนิยมการเดินเท้าเพื่อเข้าถึงอาคารบ้านเรือนและร้านค้าในชุมชนมากกว่าการนำยานพาหนะเข้าไปในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ส่วนยานพาหนะภายในชุมชนจะเป็นการเน้นเฉพาะรถจักรยานยนต์ ที่ต้องการเข้าไปยังร้านค้าหรืออาคารการเดินเท้า จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่คนในชุมชนนิยมคือการเดินเท้าเข้าไปหาของป่าทั้งนี้การคมนาคมภายในหมู่บ้านได้มีถนน 4 ประเภท แยกตามประเภทการใช้งาน และชนิดของถนน ได้แก่

- 1) ถนนลาดยางแอสฟัลต์จากภายนอกชุมชนจากทางแยกแมริมไปถึงเมืองกะ
- 2) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กส่วนถนนหลักจากเมืองกะเข้าสู่ชุมชน
- 3) ถนนลูกรังเป็นถนนซอยภายในชุมชน
- 4) ทางเดินป่าเป็นลักษณะรอยเดินธรรมชาติ

5.8.4 องค์ประกอบของชุมชน : กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน

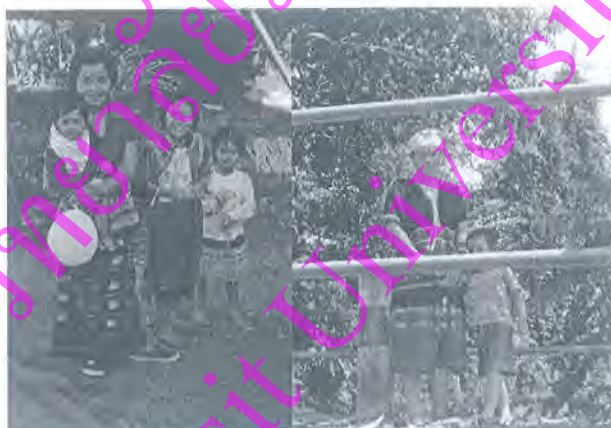
ภาพประกอบที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชนเป็นของกรมป่าไม้ ซึ่งทางหลวงได้อนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามาทำการเกษตรและปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยได้ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับสิทธิในการเป็นคนไทย และทางการไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่คนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเงินกับสถาบันการเงินได้ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าได้มีนักลงทุนจำนวนหนึ่งได้เข้ามาทำนซื้อสิทธิในการครอบครองพื้นที่รอบ ๆ เมืองกะโว้เกือบทั้งหมด แต่ในพื้นที่แม่กะเปียงยังคงรักษากรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่ทั้งหมดด้วยความเข้มแข็งของคนในชุมชน ถ้ากระแสการเปลี่ยนแปลงของค่านิยม ความเจริญเข้าไปสู่ชุมชนยิ่งขึ้นอาจส่งผลกระทบกับสิทธิ์ที่ดินชุมชนในอนาคตได้

5.8.5 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxixumxklummixekklum/present-4-1>

พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

พื้นที่ทางกายภาพในเชิงสังคม (Social space) อันประกอบด้วย วิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคมของผู้คนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญจากการศึกษาและสำรวจการใช้พื้นที่ในชุมชนพบว่า โบสถ์ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน รวมถึงพื้นที่ลานกิจกรรม จึงถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญ ซึ่งมีความหมายในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สังเกตง่าย สามารถใช้เป็นที่พักพิงของผู้มาเยือนและใช้เพื่อการรวมตัวประกอบกิจกรรม ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนนอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีศาลาขนาดเล็ก ตรงทางสามแยก สำหรับเป็นที่จับกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารของสมาชิก

ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี
ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของพื้นที่เปิดโล่งภายในชุมชน พบว่าบริเวณริมน้ำตกใกล้สะพาน เป็นพื้นที่ที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุด กิจกรรมทางสังคมประจำวัน การพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ทางสัญจรมีลักษณะเป็นโครงข่ายแยกจากทางเดินหลักและลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติ และการเป็นสิ่งคมเกษตรกรรม การวางตัวของกลุ่มบ้านเรือนเป็นระบบทำให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งหรือลานบ้านที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ตั้งแต่การเล่นของเด็ก ๆ งานเลี้ยงรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ
ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ภูมิทัศน์บ้านกะเหรี่ยง เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบภูมิทัศน์ทั้งทางวัฒนธรรมอย่างบ้านกะเหรี่ยง นาขั้นบันได น้ำตก ป่าเขา และธรรมชาติของภูมิประเทศ ส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ สามารถรับรู้ความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นกะเหรี่ยง อย่างชัดเจน โดยชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดกันต่อมาในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการทำไร่นา และ มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งลักษณะการใช้พื้นที่ของชุมชนและลักษณะขององค์ประกอบภูมิทัศน์พื้นถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและระบบคุณค่าในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.11 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ชาวกะเหรี่ยง นับถือศาสนาคริสต์คล้ายกับคนกะเหรี่ยงคริสต์ในประเทศเมียนมาร์ แต่มีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน มีความนอบน้อมต่อองค์ศาสนา และองค์เทวดา บิดามารดา ครูบาอาจารย์ โดยถือว่าปัญญาเป็นสิ่งสำคัญสุดในการจัดระเบียบและวางแบบแผนหลักปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงโบราณได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและมีความเชื่อว่าจะนำพาชีวิตให้ประสบกับความสุขหลักปฏิบัติเหล่านี้ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด ชาวกะเหรี่ยง ยังเชื่อในคติโบราณ โดยจะมีภาพวาดทางศาสนา และ ไม้กางเขน เก็บไว้ในบูชาภายในบ้าน เพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าผู้ทรงความบริสุทธิ์ อันเป็นวิถีชีวิต ครอบครัวกะเหรี่ยงไม่นิยมสมรสเชื้อสายอื่น ถ้าเป็นคนเชื้อสายอื่น มาแต่งงาน

กับคน"กะเหรี่ยง " ก็จะต้องพูด"ภาษากะเหรี่ยง " หรือคนไทยมาแต่งงานกับคน"กะเหรี่ยง " ลูกก็ต้องพูด"ภาษากะเหรี่ยง " แต่ในขณะเดียวกันเด็กรุ่นหลังนั้นจะมีสองอัตลักษณ์ อยู่ในตัวครึ่งหนึ่งเป็นไทย ครึ่งหนึ่งเป็น"กะเหรี่ยง "

5.11.1 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบผสมผสาน

ชุมชนชาวกะเหรี่ยง มีการปรับตัวในเรื่องประเพณี เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ วัฒนธรรมยังคง รักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทาง วัฒนธรรมยังคงอยู่ได้โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็วด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคตินิยม ความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและศาสนาคริสต์ ยังมีร่องรอยของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการ ผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้ มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการ เลือกลสถานที่ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อ ธรรมชาติ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือนจะกางป่าเป็น บริเวณจำกัดแต่พอเพียง โดยตัดต้นไม้เท่าที่จำเป็น รักษาต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เอาไว้ สร้างเรือนในที่สูงที่ เป็นโคกหรือเนิน และหลีกเลี่ยงการสร้างเรือนคร่อมทางน้ำ แต่จากการสำรวจพบว่า ในปัจจุบันความ เชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลง เนื่องจาก สภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น ตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัว เรือนหรือที่เรียกกันว่า 'ลานบ้าน'

ภาพประกอบที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์

บ้านชาวกะเหรี่ยง จะเป็นลักษณะเป็นบ้านเรือนเครื่องผูก ไม้ฝาขัดแตะยกใต้ถุนสูง แยกห้องน้ำออกจากตัวบ้าน หากเรือนที่อยู่ใกล้กันมักจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแบบเครือญาติ จะไม่มีการบอกอาณาเขตระหว่างบ้าน มีความสะดวกในการไปมาหาสู่กัน มีการเว้นพื้นที่เปิดเป็นลานโล่งระหว่างเรือนเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนบึงกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในกรณีที่กลุ่มบ้านเรือนมีการรวมตัวกันเรือนแต่ละหลังที่ตั้งอยู่ค่อนข้างใกล้ชิดกันจะแบ่งอาณาเขตระหว่างกันด้วยทางเดินเท้าที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตลอดทั้งหมู่บ้าน

ภาพประกอบที่ 5.26 บริเวณด้านข้างใช้ฝาไม้ไผ่ขัดแตะ

ที่มา: <http://www.audiclubthailand.com/board/index.php?topic=20694.0>

เรือนพักอาศัย หากแบ่งตามรูปแบบของรูปทรงหลังคาได้ 3 รูปแบบ คือ รูปจั่ว ทรงปั้นหย่า และจั่วแบบรูปทรงสมัยใหม่ ซึ่งมีความลาดชันน้อยกว่าจั่วพื้นถิ่น เรือนพื้นถิ่น จะยกใต้ถุนสูง มีการใช้งานโดยรอบตัวบ้าน ส่วนอาคารรูปแบบสมัยใหม่มักสร้างขึ้นใหม่ภายหลังเมื่อเจ้าของเริ่มมีเศรษฐกิจดีขึ้นหลายอาคารเป็นแบบผสมกัน ซึ่งมักเป็นการต่อเติมจากเรือนเดิม หรือเปลี่ยนวัสดุก่อสร้างจากไม้ไผ่ตามธรรมชาติมาเป็นไม้แผ่นขนาดใหญ่ ปัจจุบันเจ้าของบ้านปลูกโดยการประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิมของชาวกะเหรี่ยง ส่วนมากเป็นแบบชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคาจั่วที่มีความลาดชันน้อย ใช้เสาไม้หรือพื้นไม้ ฝาผนังนิยม ฝาไม้ไผ่ขัดแตะ หรือไม้ซุงเกล็ดตามนอน หน้าต่างเป็นหน้าต่างบานกระทุ้ง ทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ หรือลูกฟักไม้ อาจจำแนกย่อยออกไปได้อีก 3 ลักษณะตามรูปแบบของอาคาร คือ

- 1) เรือนพื้นถิ่น
- 2) เรือนสมัยใหม่
- 3) เรือนพื้นถิ่นต่อเติม

5.12.1 ลักษณะของอาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง

อาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง อาคารที่เป็นอาคารนอกเหนือจากอาคารตั้งได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอาคารในลักษณะอื่นที่ปลูกสร้างอยู่ในชุมชน มีลักษณะที่ใช้ประโยชน์เฉพาะทางแตกต่างกันออกไปอีกลักษณะหนึ่งได้แก่ ศาลาอเนกประสงค์ และโบสถ์

ภาพประกอบที่ 5.27 รูปแบบเรือนเครื่องผูก

ที่มา: <http://www.audiclubthailand.com/board/index.php?topic=20694.0>

5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

เป็นพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และลานกิจกรรมชุมชน รวมถึงพื้นที่ป่าที่ยังคงสภาพเดิมจากอดีต และยังคงใช้ประโยชน์ดั้งเดิม ได้แก่ โบสถ์ และพื้นที่โล่งริมน้ำตกของชุมชนในปัจจุบันนี้ได้กำหนดให้เป็นลานกิจกรรมของคนในชุมชนในเทศกาลต่าง ๆ และกิจกรรมทางศาสนา

ภาพประกอบที่ 5.28 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคต

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

ภาพประกอบที่ 5.29 พื้นที่ที่มีกิจกรรมริมน้ำชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.30 พื้นที่โค้งริมน้ำตกของชุมชน

5.14 ปัญหาของชุมชน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนจำเป็นอย่างเร่งด่วน เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมต่าง ๆ มีการพัฒนาและขยายตัว เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี เมื่อขาดการวางแผนที่ดีอาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ ปัญหาชุมชนหนาแน่น ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และจะนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพกายและใจในอนาคต

5.14.1 ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา

จากการพัฒนาชุมชน ในช่วงที่ผ่านมาพบว่าชาวบ้าน เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตในระบบทุนนิยม เช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนอื่น ๆ ของประเทศ เนื่องจากรายรับจ่ายถูกกำหนดไว้ด้วยกลไกของทุนนิยม การที่ทำให้ชาวบ้านใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทวนกระแส หรือพึ่งตนเองได้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้โครงการพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก

5.14.2 มลพิษทางน้ำ

ปัจจุบันลำคลองในชุมชนเป็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญ น้ำเสียส่วนมากเป็นน้ำเสียจากชุมชน ได้แก่ น้ำเสียจาก บ้านเรือน น้ำเสียจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร จะไหลลงสู่ลำน้ำสาธารณะ ซึ่งการทิ้งน้ำเสียจากชุมชนโดยไม่มีการบำบัดอย่างเหมาะสม และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรค ส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของชุมชน รวมทั้งทำให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่ลำน้ำได้ดิน

5.14.3 ขยะ

ขยะชุมชนและของเสียอันตราย ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ชุมชนประสบปัญหาปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละวัน ปัญหาด้านการเก็บขนและการขนส่งขยะที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนขาดระบบการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล และสถานที่กำจัดขยะมีไม่เพียงพอกับปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี

5.14.4 มลพิษทางอากาศ เสียงดังและความสั่นสะเทือน

มลพิษทางอากาศในเขตชุมชนเกิดขึ้นจาก การเผาพืชไร่หลังการเก็บเกี่ยว ในที่โล่งในเขตชุมชน อย่างไรก็ตามโดยทั่วไประดับของมลพิษทางอากาศของชุมชน ยังไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้

5.14.5 การรुकกล้าที่ป่าไม้

ปัญหาการรुकกล้าที่ป่าไม้ ของชุมชนในปัจจุบัน เป็นปัญหาเกิดจากสภาพภูมิประเทศ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ที่ป่าไม้ ปัญหาเหล่านี้ มีสาเหตุอีกประการหนึ่งคือระบบการบริหารจัดการของกรมป่าไม้ไม่มีประสิทธิภาพ และป่าไม้ขาดการดูแลรักษา

5.14.6 การจราจรและขนส่ง

ปัญหาการขนส่งภายในชุมชนมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดระบบโครงข่ายที่เหมาะสม การขาดระบบที่มีประสิทธิภาพ สภาพถนนที่เป็นดินมีน้ำท่วมขัง ถนนคอนกรีตขาดการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการเดินทางชีวิตของคนในชุมชน

5.14.7 ยาเสพติด

เนื่องจากคนในชุมชนให้ความสำคัญแก่การศึกษาน้อย ทำให้เด็กไม่ได้เรียนหนังสือทำให้เกิดความไม่เข้าใจในพิษภัยของยาเสพติด ทำให้เกิดปัญหายาเสพติด สิ่งมีนเมา รวมถึงจากสภาพโดยรอบเอื้ออำนวยทำให้เกิดเป็นแหล่งมั่วสุมของเยาวชนทั้งมีการติดสิ่งเสพติด ต้มเหล้าเถื่อน

5.14.8 ปัญหาหนี้สิน

เห็นได้จากการที่หลายครัวเรือนเป็นหนี้ ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนอาชีพไปมาระหว่างการทำเกษตรกับการรับจ้างในเมือง เพื่อนำเงินไปใช้หนี้และใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาแพง

ในขณะที่การทำเกษตรนั้นไม่สามารถมีรายรับสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จำเป็นต้องหางานทำภายนอกชุมชน

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทที่ 6

การพัฒนาชุมชนแม่กะเปียง

การพัฒนาชุมชนชนบทไปสู่ความทันสมัยในหลาย ๆ ชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่นเดียวกับชุมชนแม่กะเปียงที่เกิดภาวะทางเศรษฐกิจเนื่องจากรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นการวิจัยนี้ต้องการให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนบ้านกะเหรี่ยงให้เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงกำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง เพื่อเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนและการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนกะเหรี่ยง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่า "การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: หน้า 10)

6.1 สาระสำคัญของแผนพัฒนาชุมชน

ประชาชนในชุมชนแม่กะเปียงมีฐานะยากจน แต่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาพ การพัฒนาการเกษตรไปสู่ความเพียงพอ เกษตรพื้นบ้านเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเกษตร รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอแม่ริม ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ อากาศและดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ประชาชนศรัทธาศาสนาและมีส่วนรวมทางกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยเน้นความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นเป็นหลัก

6.2 แผนพัฒนาชุมชนแม่กะเปียง

ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาไว้ 8 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

(1) จัดระบบความเชื่อมโยง การคมนาคม ไฟฟ้า ระบบประปา ให้สามารถเข้าถึงแหล่งที่พักอาศัยได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ อย่างมีมาตรฐาน

(2) จัดหา พัฒนา ปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งน้ำ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภค

2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเกษตร

(1) ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนด้านระบบบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจพอเพียง "ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้" ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เพื่อสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

(2) การส่งเสริมและเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ

(3) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

3) ด้านการพัฒนาสังคม

(1) ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนน่าอยู่

(2) สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

(3) สร้างกระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนน่าอยู่

(4) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4) ด้านการพัฒนาทางการศึกษา

(1) ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

(2) สนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษา

(3) สนับสนุนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

5) ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

(1) ส่งเสริม ฟันฟูกีฬา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณี

6) ด้านการพัฒนาสาธารณสุข

(1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริการสาธารณสุข

(2) ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายกันทุกครัวเรือน

7) ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหาร

(1) การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

(2) การบริหารงานด้านหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

8) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

(1) สร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน

(2) ปรับปรุงระบบกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสม

(3) การจัดตั้งเครือข่ายชุมชนรักษาสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาชุมชน จึงมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนัก และเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมรดกของชาติ และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

ภาพประกอบที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนแม่กะเปียง

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ชุมชนบ้านแม่กะเปียงเป็นชุมชนกะเหรี่ยงของจังหวัดเชียงใหม่ ต้องการที่จะอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาส่งเสริมด้านการขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิต รวมถึงการทำเกษตรกรรมที่มีอยู่แล้ว และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในทางบวกที่มีต่อชุมชน โดยคำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิต ได้สร้างบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนา ควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

6.2.1 การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น

การวางแผนเพื่อพัฒนา ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุนจากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนา มากกว่านำมาใช้ในการของบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ภาพประกอบที่ 6.2 เอกลักษณะที่มีคุณค่าของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

6.2.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

เพื่อบรรลุผลที่ได้จากการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา แนวทางการจัดการ ควรให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาแก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือ ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบที่ 6.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

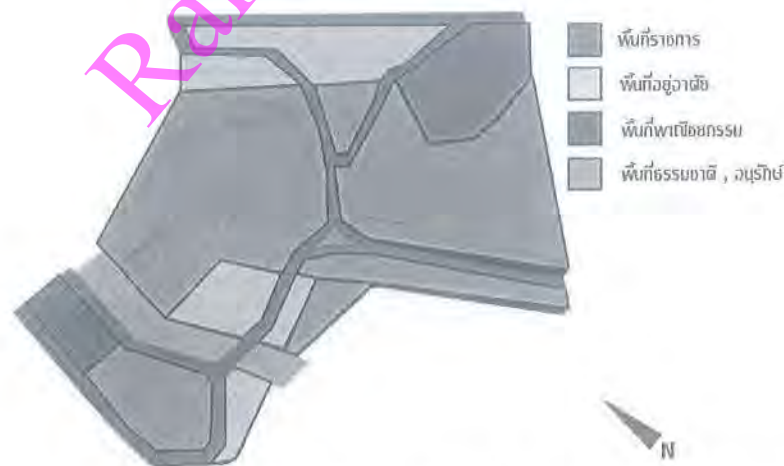
ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

6.2.3 การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น เป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของชุมชน จะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งในสวนเทศบัญญัติ และข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของการอนุรักษ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

6.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการวางผัง (Guidelines for Planning)

ใช้หลักการเมืองยั่งยืน (Jacobs 1965, Jenks, Burton and Williams 1996, 2000) โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงาน โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด

ภาพประกอบที่ 6.4 ผังแนวความคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

1) สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and Identity) เสนอให้เก็บรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่และลำธาร รักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิมและขนาดถนนไว้เท่าเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

2) ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted Transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยานและทางเดินเท้า นอกจากจะใช้ในพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถเพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินริมน้ำเส้นใหม่โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวเขตบ้านเป็นพื้นที่กันชนสีเขียว

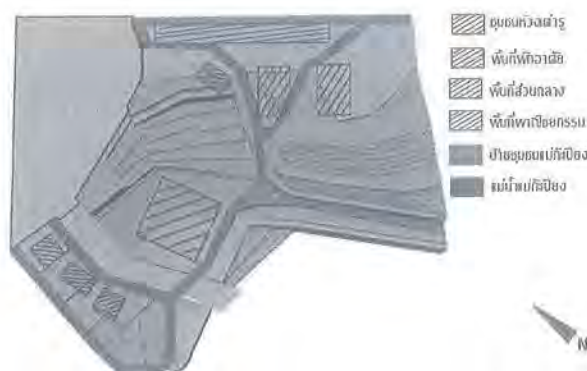
3) การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งาน อย่างผสมผสาน (Mixed Use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับต่าง ๆ กัน จึงเสนอแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

- เขตพักอาศัย (Residential Zone) เป็นบ้านพักอาศัยแบบชั้นเดียวยกได้สูงและเรือนแพชั้นเดียว เสนอให้พัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชน พร้อมลานจอดรถ เพื่อบริการชุมชน และนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

- เขตพื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนริมน้ำ ซึ่งล้อมพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน เสนอให้คงพื้นที่สีเขียวและพัฒนาบางส่วนของพื้นที่ไปเป็นอาคารอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ชุมชน

- เขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ถอยร่นจากริมน้ำ เพื่อเป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับแนวทางเดินริมน้ำ

- เขตพื้นที่บริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นส่วนบำบัดน้ำเสียขยะ สถานไฟฟ้าและการบริการอื่น ๆ

ภาพประกอบที่ 6.5 ผังบริเวณชุมชน

4) การประหยัดพลังงาน (Energy Efficient) การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ในพื้นที่อาจช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของชาติในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่จะกำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่ กั้นรถยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอกและเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดมลภาวะ เพื่อตอบรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควรคำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ใช้ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย เพื่อลดการใช้พลังงานในตัวอาคาร

5) การรักษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (Ecological Concern) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ริมน้ำ และลำคลองระบายน้ำแบบเปิด การปรับแต่งพื้นที่โดยการถม จะเป็นการทำลายระบบนิเวศ และสิ้นเปลืองงบประมาณ เสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่ ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่ ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูกและใช้บริโภค ผสานผสานไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

6) ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้าและจักรยาน เพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียวสอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม

7) ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าขนาดเล็ก เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

- เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน
- เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว
- เพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และส่วนสาธารณะ สวอนนั่งเล่น
- ทำตลาดผลผลิตทางการเกษตร เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดให้กับชุมชน
- สร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการ
- พัฒนา สตรีทเฟอรินิจเจอร์ บริเวณริมสองฝั่งลำธาร

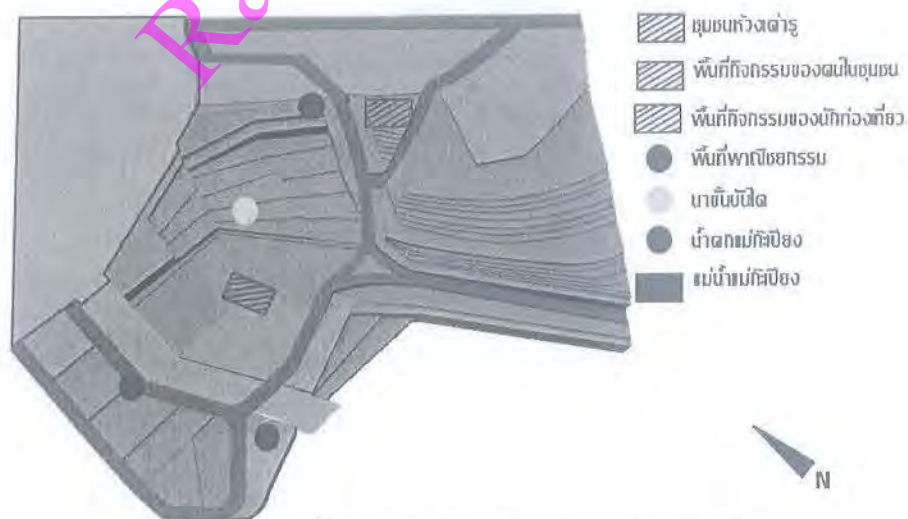

ภาพประกอบที่ 6.7 การจัดรูปที่ดิน

จากวิสัยทัศน์ของการพัฒนาที่ต้องการให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยืนโดยการพัฒนาศาสนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยการเน้นไปที่สินค้าของชุมชนที่ประชากรในชุมชนผลิตขึ้นโดยการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพื้นที่ขายผลิตภัณฑ์โดยจะให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้โครงการและศูนย์เรียนรู้หัตถกรรมและเกษตรกรรม ของหมู่บ้านและสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้าน

ภาพประกอบที่ 6.8 ผังระบบคมนาคมสู่ชุมชน

ภาพประกอบที่ 6.9 ผังบริเวณตำแหน่งกิจกรรมชุมชน

ภาพประกอบที่ 6.10 รูปแบบบ้านที่ออกแบบให้สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชุมชน

ภาพประกอบที่ 6.11 พื้นที่ส่วนบริการ

ภาพประกอบที่ 6.12 ลานกิจกรรมชุมชน การแสดง และแหล่งพักผ่อน

6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนแม่กะเปียง

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ที่มีศักยภาพชุมชนสนองต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าต่างชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา สามารถจดจำความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้แก่

- ย่านร้านค้าเดิมที่ปรับปรุงให้มีการใช้งานได้สะดวก เป็นระเบียบ สะอาด

- ย่านลานกิจกรรมระดับชุมชน ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย
- ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน ใช้ร่วมกับลานกิจกรรมได้อย่างเต็มศักยภาพ

6.4.1 ความมุ่งหมาย

เพื่อจัดระเบียบการใช้ที่ดินของกิจกรรมหลักของชุมชน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชน ริมน้ำและการจราจร สัญจรของรถและคนเดินเท้าให้ตอบรับกับคุณภาพการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

6.4.2 วัตถุประสงค์

- เพื่อแก้ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่และพื้นที่ย่านเกษตรกรรมเดิมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม
- เพื่อลดปัญหาความไม่เหมาะสมในการใช้พื้นที่ และเพิ่มสวนสาธารณะที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์และจินตภาพแก่ผู้ใช้พื้นที่และเพิ่มทางสัญจรให้กับนักท่องเที่ยวผ่านพื้นที่
- เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชน และหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ได้เข้าใจถึงการจัดทำผังเฉพาะ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาในพื้นที่อื่นของเมือง

6.4.3 เป้าหมาย

- ทำการปรับปรุงผังชุมชน และเส้นทางหลักที่เชื่อมการเข้าถึงชุมชนให้มีความสะดวก สะอาด น่าใช้งาน
- ทำการปรับปรุงลานกิจกรรมริมน้ำ และพื้นที่สวนสาธารณะให้เกิดกิจกรรมที่สร้างภูมิทัศน์และจินตภาพของเมืองที่สวยงาม และมีการใช้งานที่แยกออกจากเส้นทางจราจร
- เพิ่มประสิทธิภาพการสัญจรของยานพาหนะที่ผ่านพื้นที่โครงการให้เป็นไปตามศักยภาพของถนนสายหลักของเมือง

6.4.4 แนวทางการจัดการทรัพยากร

กรมป่าไม้ (<http://www.forest.go.th/>;2011) กล่าวถึงแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกกระทบจากการใช้ประโยชน์ของประชาชนมี 3 ประเภท ที่สำคัญ คือ ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ถึงวิธีการใช้ประโยชน์ ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทของประชาชน ประกอบกับนโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานในพื้นที่ พหุจะสรุปถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรในบริเวณได้ ดังนี้

1) ทรัพยากรดินและน้ำ ปัจจุบันทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรดินมากที่สุด ได้แก่ การขยายการตั้งถิ่นฐาน การตัดถนน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่จะควบคุมการขยายตัวของ การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อยู่ลุ่มน้ำ ในแง่ของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก จากสมรรถนะดิน ระดับความลาดชัน ระดับความสูง นับว่ามีความเหมาะสมต่อการ ใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืชสวน และไม้ยืนต้นซึ่งจากสภาพการณ์การเพาะปลูก ประชากรส่วนใหญ่

ก็ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสมอยู่แล้ว แต่เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งอาจเป็นผลเสียในระยะยาวได้เพราะในขณะนี้ประชากรบางส่วน เริ่มมีการเปลี่ยนพืชจากข้าวไปเป็นพืชสวนชนิดอื่นๆ เช่น มะม่วง กัลย มะนาว มะขามหวาน ส้ม หรือแม้แต่เปลี่ยนจากข้าวพันธุ์พื้นเมือง เป็นข้าวพันธุ์ดี ดังนั้น จึงควรจะได้มีการส่งเสริมการเพาะปลูกให้เหมาะสมแก่สภาพดิน และควรจะได้มีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเทคนิคและวิธีการส่งเสริมการเพาะปลูกให้เหมาะสมแก่สภาพดิน และควรจะได้มีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเทคนิคและวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในการเพาะปลูก เช่น การใช้วัสดุคลุมดินในการปลูกพืชสวน หรือไม้ยืนต้น รวมถึงการทำรางระบายน้ำในพื้นที่เพาะปลูก ส่วนทรัพยากรแหล่งน้ำ ในแง่ของคุณภาพและปริมาณในภาวะปัจจุบันยังไม่เป็นปัญหามากนัก อย่างไรก็ตามแนวโน้มในอนาคตที่ประชากรจะเพิ่มขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเพาะปลูกเป็นพืชสวน อัตราการใช้สารเคมีอาจจะมีสูงขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อคุณภาพน้ำได้เพราะการระบายน้ำจากพื้นที่เพาะปลูกเกือบทั้งหมดจะระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติทั้งสิ้น ประกอบกับการขาดความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในระยะยาวอาจเป็นผลให้มีการสูญเสียดินและการพังทลายของดิน อันเป็นสาเหตุของการตกตะกอนในแหล่งน้ำ เพิ่มมากขึ้น และเป็นผลให้แหล่งน้ำธรรมชาติมีการตื้นเขิน ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเผยแพร่ หรือรณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหาที่จะเกิดขึ้น และส่งเสริมให้มีความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์แหล่งน้ำ

2) ทรัพยากรป่าไม้ ในปัจจุบันทรัพยากรประเภทนี้ได้ถูกทำลายไปมาก แม้ว่าจะได้มีการปลูกทดแทนบ้างแล้วก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากประชาชนยังมีความต้องการใช้ไม้เพื่อทำประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ไม้สำหรับเป็นเชื้อเพลิง ดังนั้น ในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาในเรื่องนี้ให้ได้ก่อน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าจึงลดลงหรือหมดไป วิธีการแก้ไขปัญหานี้ อาจทำโดยใช้ระบบวนเกษตร เข้ามาช่วย หรืออาจทำโดยการผ่อนผันให้มีการปลูกป่าพืชสำหรับชุมชนขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน นอกจากนี้ สิ่งสำคัญเร่งด่วนที่ต้องทำคือการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ เพราะในสภาพการณ์ปัจจุบัน ประชาชนในท้องถิ่นได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้แล้ว หากแต่ยังขาดวิธีการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ป่า รัฐจึงควรถือโอกาสนี้ในการส่งเสริมความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ป่าไม้และเร่งดำเนินงานเพื่อสร้างสำนึกในความสำคัญของป่าไม้ ขณะเดียวกันก็ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ด้วย เช่น อาจจัดพื้นที่ป่าไม้ให้ชุมชนรับผิดชอบดูแลการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วในส่วนของ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีผลโดยตรงต่อการทำลายและการเสริมสร้างเนื้อที่ป่าไม้ เช่น การปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้น หรือพืชสวน รัฐควรจะต้องเข้าไปดำเนินงานในส่วนของ การให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับชนิดของพืช วิธีการบำรุงรักษา ที่เหมาะสมที่จะทำให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้

3) ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรประเภทนี้ เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทุกประเภท ทั้งในแง่ของการทำลายและการเสริมสร้าง ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ประชากรในท้องถิ่นเป็นผู้มีระดับความรู้ค่อนข้างต่ำ และขาดโอกาสในการได้รับความรู้ใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ สื่อความรู้ที่เข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มเพื่อนบ้านหรือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีระดับความรู้ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก การยกฐานะความรู้จึงเป็นอย่างเชื่องช้า นอกจากนี้ก็คือ วิถีชีวิต ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ระดับทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนจะอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตาม พบว่า การที่ประชาชนในท้องถิ่นมีแกนกลางในการปกครอง (ทั้งทางกฎหมาย และการยอมรับจากสังคม) เป็นสิ่งเดียวกัน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผลให้การรวมกลุ่มกันเพื่อทำประโยชน์เป็นไปได้ไม่ยากนัก กลุ่มที่มีอยู่ในปัจจุบันแม้ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็เริ่มเห็นว่า มีกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้นบ้างแล้ว เช่น กลุ่มปลูกป่า โดยเหตุที่ทรัพยากรประเภทนี้ มีส่วนที่กระทบต่อปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทโดยตรง จึงควรเร่งดำเนินการพัฒนาทรัพยากรประเภทนี้ก่อนเป็นอันดับแรก โดยการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ในแง่ของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการพัฒนา ทั้งนี้โดยต้องเน้นให้เห็นถึงผลกระทบจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเกิดต่อประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชากรเกิดความสำนึกและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากร และจะเป็นผลให้การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วในแง่ของการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ควรต้องพิจารณาถึงปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นด้วย เพราะการดำเนินการใด ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ ย่อมจะได้รับความร่วมมือในจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยการดำเนินงานต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นนี้อาจทำโดยผ่านแกนกลางที่สำคัญในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม สำหรับพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ หรือมีมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจนอยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการดำเนินงานตามกฎหมายอย่างเข้มงวดเด็ดขาด จึงจะสามารถสงวนและรักษาสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้ ผลจากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า จำเป็นจะต้องมีการประสานการทำงานร่วมกันทั้งฝ่ายพัฒนาที่ดินและป่าไม้และควรจะได้มีการประสานงานกันตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาจนถึงหน่วยปฏิบัติการดำเนินงานจึงจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ นอกจากนี้แล้วในแง่ของการกำหนดนโยบาย ควรมีนโยบายที่แน่นอนชัดเจน และควรจะมีการประสานแผนการทำงานและแผนงานประมาณ ให้สอดคล้องกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัย

แม้ว่าในช่วงศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในอัตราสูง สืบเนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากรที่เกิดจากการอพยพจากต่างถิ่นและการพัฒนาโครงการทางด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเพิ่มปริมาณโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแม่กะเปียงในอนาคตด้วยเช่นกัน จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องอนุรักษ์ชุมชนนี้ไว้ ก่อนที่เราจะสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ไป การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน ต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ชุมชนช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดวิถีชีวิตอันผูกพันกันทางวัฒนธรรม และที่สำคัญคือวัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมาก และยังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ดังนี้

1) ด้านการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่เรียบง่าย สันโดษ มีกนน้อย อาศัยเฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2) ด้านเศรษฐกิจ

รายรับส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดขึ้นจากการเกษตร และการรับจ้าง ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และเน้นเศรษฐกิจพอเพียง

3) ด้านการอยู่อาศัย

การอาศัยในบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานที่ ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

การดำรงอยู่ชุมชนแม่กะเปียง ที่สะท้อนสังคมชาวกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เนื่องมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนเกิดจากการอพยพจากถิ่นเดิมในพม่า รวมถึงการย้ายการตั้งถิ่นฐานจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ด้วยภูมิปัญญาของคนกะเหรี่ยงในการปรับตัวและปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น วิถีที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ 'การผสมผสาน' อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลถึงลักษณะของผังชุมชนกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ แทรกไปกับกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างร่มเงา และเว้นพื้นที่เปิดโล่ง

โดยรอบบริเวณสิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็น ตลอดจนเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อคติความเชื่อ ในส่วนของภูมิทัศน์ที่อยู่ถัดออกมาจากชุมชนจะเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาขั้นบันได สวนผลไม้ โดยผืนนามักจะอยู่ไม่ไกลจากกลุ่มบ้านเรือน และบางครั้งจะถูกสลับด้วยพื้นที่สวนผสม เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์ภายในชุมชนพบว่า ขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังมีลักษณะการใช้พื้นที่เปิดโล่งมีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่มีรั้วแสดงอาณาเขตของพื้นที่ ไม่ปิดกั้นการเข้าถึง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ถ้อยถ้อยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมและผูกพันแน่นแฟ้นตามลักษณะของชุมชนเครือญาติ ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์รวมของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตเห็นและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่โบสถ์และบริเวณริมสะพาน ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของชนชาติกะเหรี่ยงที่สะท้อนออกมา ในรูปของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นถิ่นที่อย่างชัดเจนในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสิ่งที่ดีงามของสังคมให้คงอยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้านต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทำให้เกิดเป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและนิเวศ โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณและแผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมชนบทธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม ดังนี้

ประโยชน์ด้านกายภาพ

1) การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ โดยนำพื้นที่ว่างของชุมชนมาสร้างประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

2) อนุรักษ์รักษาและเผยแพร่รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นไว้ได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดโดยการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

3) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้โดยจัดพื้นที่ป่าไม้ให้ชุมชนรับผิดชอบดูแลการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา

ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

1) สร้างกิจกรรมที่มีคุณค่าและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการแสดง การละเล่น การประกอบอาชีพ ฯลฯ

2) สร้างอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย

ประโยชน์ด้านสังคม

1) ชุมชนเกิดความรักและความห่วงใยกัน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การอบรม และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี ดึงดูดให้ชาวชุมชนหันกลับมาทำงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยกันรักษาสิ่งที่ตั้งงามของชุมชนไว้ ส่งผลดีต่อสถาบันครอบครัว และความผูกพันสามัคคีของชุมชน

2) สามารถอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ที่ตั้งงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งรูปแบบวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้กับชุมชนรุ่นหลังได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบรรพบุรุษ

3) เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว สามารถสร้างประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับด้านการศึกษา จัดเป็นรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจอีกรูปแบบหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันยังทำให้ได้รับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี

7.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันเยาวชนกะเหรี่ยงได้เริ่มสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้วผืนตัวเองไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น กำลังเป็นที่น่าวิตก โดยเฉพาะในการดำเนินกิจการบางอย่างจากภาครัฐเอง รวมถึงการนำแนวคิดเรื่องท่องเที่ยว ถ้าไม่มีระบบการจัดการแบบองค์รวม อาจมีส่วนในการทำลายอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นับเป็นการบั่นทอนคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม ถึงกระนั้นคนในชุมชนเองยังรักษา ค่านิยมและความเชื่อไว้ได้ แต่กระแสการพัฒนาการบริโภคนิยมจากรัฐ และการเปลี่ยนแปลงข้างเคียงอาจส่งผลต่อแม่กะเปียงในอนาคตได้เช่นกัน เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ โอกาสที่วัฒนธรรมกะเหรี่ยงเดิมจะหมดสภาพ และถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมอื่น แม้ว่าการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าในอนาคตก็ตาม แต่การพัฒนาควรมีการวางแผนและป้องกัน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีเดิมของชุมชนด้วย มิฉะนั้นจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจกลายเป็นการทำลายแหล่งวัฒนธรรมของชาติ

วิจัยนี้ได้นำเสนอในลักษณะการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ความเข้าใจในบริบททางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้สามารถเสนอแนวทางเลือกที่คงอัตลักษณ์ ซึ่งมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และยืดหยุ่นสำหรับการตัดสินใจ โครงการพัฒนาพื้นที่ ในขั้นต่อไปควรมีจัดทำแผนและขั้นตอนในการพัฒนาให้เกิดการคุ้มทุนและคงคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้นการวางแผนดำเนินการ จะทำให้เกิดความมั่นใจของผู้อยู่อาศัยเดิมเพื่อให้เกิดชุมชนยั่งยืนตามจุดมุ่งหมาย การดำเนินในลักษณะนี้เป็นมิติใหม่ที่ภาครัฐได้เริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่ดีและต่อเนื่อง ปัญหาที่ผ่านมาของผังแม่บทเกิดจากการกำหนดนโยบายโดยไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นกลยุทธ์ช่วยผลักดันให้การวางผังแม่บทชุมชนประสบความสำเร็จและมีการนำมาใช้ทางเลือกในการวางผัง การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บรรณานุกรม

- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2551.
- กระทรวงมหาดไทย กองวิจัยสำนักผังเมือง. 2529. รายงานวิจัย จังหวัดเชียงใหม่.
- กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. มาตรฐานการจัดที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สถิติจังหวัดเชียงใหม่. 2551. สรุปผลการสำรวจ โครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชาชน จังหวัดเชียงใหม่. ไตรมาส 4 ตุลาคม- ธันวาคม 2550. จังหวัดตาก.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541). *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. 2551. แผนยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน. พ.ศ.2551-2554 . บริษัททำไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.
- กองสวัสดิการสังคมแมริม รายงานสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2549 จังหวัดเชียงใหม่
- ภัทร กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- ขวัญชีวัน บัวแดง, "Resistance Strategies of a Karen Leader in Northern Thailand", สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 1997
- ขวัญชีวัน บัวแดง, Buddhism, Christianity and the Ancestors. "Religion and Pragmatism in a Skaw Karen Community of North Thailand" Buddhism, Christianity and the Ancestors. Publish with the support of the Toyota Foundation, Sprint, Chiang Mai, Thailand. 2003
- แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงาน จังหวัดเชียงใหม่แบบบูรณาการ
- คู่มือ การบริหารงานและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มที่ 2 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดย ทีมโครงการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค 2545
- สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2552
- จิตจำนงค์ กิติกริตติ. 2525. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร :

ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 1.

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคนอื่นๆ. 2534. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรมการพัฒนาชุมชน.

บริษัททำ

ไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.

เสรี พงศ์พิศ ร้อยคำที่ควรรู้ กรุงเทพฯ 2547

เสรี พงศ์พิศ ฐานคิด กรุงเทพฯ 2548

เสรี พงศ์พิศ วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน กรุงเทพฯ 2548

สัญญา สัญญาวิวัฒน์,(2526), การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 5.

พัทธา สายหนู, "การพัฒนาสังคม" ใน อมร รัชกาลสัตย์ และ ชัดติยา ภรรณสูต (บรรณาธิการ), หน้า 586.

ทิตยา สุวรรณชฎ, "สังคมวิทยา" ใน วิทยาศาสตร์สังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 187-189.

วิทยากร เขียงกุล, (2527), การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ฉับแกระ, หน้า 17-18.

บุญเพง บ้านบางพูน. (2527). *ศรัทธาพลังชุมชน ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท.*

กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

พัฒนา กิติอาษา. (2544). *ท้องถิ่นนิยม.* กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทาง

มานุษยวิทยา. ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2538). *การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย*

พ.ศ.2520-2537.

ศุภชัย เจริญวงศ์. (2544). *ถอดรหัสการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.

ศูนย์มอญศึกษา ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (บรรณาธิการ). (2531). *พึ่งตนเองในชนบท อีกบทหนึ่งของการ*

ทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุจริตลักษณ์ ดีมดุง, สรินยาคำเมือง (2538) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กระเหรี่ยงสะกอ สถาบันวิจัย

ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล

สุจริตลักษณ์ ดีมดุง, สรินยาคำเมือง (2540) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กระเหรี่ยงไป สถาบันวิจัยภาษา

และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล

สุริยา รัตนกุล และสมทรง บุรุษพัฒน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงสะกอ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
บริษัทสหธรรมิกจำกัด 2538

เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ. (2530). รายงานการวิจัย *สถาบันหมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง*.

อภิชัย พันธเสน. (2541). *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของ
การพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

อมร รักษาสิทธิ์ และ ชัดติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), *ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ
(กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515)*, หน้า 2-8.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. *สรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2550 จังหวัดเชียงใหม่
เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมสมรรถนะให้แก่องค์กร ปกครองส่วน
ท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 2550: 47-58*

เอกสารอ้างอิง:

สถิติข้อมูลสำคัญจังหวัดจันทบุรีประจำปี 2554 กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร
สำนักงานจังหวัดจันทบุรี 2554

แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี 4 ปี (พ.ศ. 2553 - 2556) (ฉบับปรับปรุง), สำนักบริหารยุทธศาสตร์
กลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออก 2553

ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. "ข้อมูล
การปกครอง." (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<http://www.dopa.go.th/padmic/jungwad76/jungwad76.htm> (ม.ป.ป.), เมษายน 2553.

ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็น
กรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม
2554 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

"เหตุสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศสและจดหมายเหตุฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี (พ.ศ. 2436-
2447)." พระนคร: กรมศิลปากร, 2483.

ภาษาอังกฤษ

Brain I. Foster. *Ethnic Identity of the Mons in Thailand*. The Mon Collected Articles from the Journal of the Siam society. Bangkok: The Siam Society 1986 page 68

Bowie, K.A. (1992). Unraveling the Myth of the Subsistence Economy: Textile Production in Nineteenth-Century Northern Thailand. *The Journal of Asian Studies*. 51: 4.

Feitden Vernard M. and Jokitehto, Management Guideline for World Cultural Heritage Site. Rome: ICCROM. 1993

Kitahara, A. (1996). *The Thai Rural Community Reconsidered: Historical Community Formation and Contemporary Development Movements*. Bangkok: The Political Economy Centre Faculty of Economics Chulalongkorn University.

Jacobs, J. 1965. *The Death and Life of Great American Cities*, Pelican Book, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 1996. *The Compact City: A Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 2000. *Achieving Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.

Kasama, B. 2004. *Bangkok Streetlife: Transformation of place in three communities*. In Faculty of Architecture, Building and Planning The University of Melbourne, Melbourne.

Shankland Cox Partnership. *Third world urban housing : Aspirations, Resources, Programmes, Projects*. London : Building Research Establishment, 1977

Wakely, Patrick I. *Urban Housing Strategies : Education and Realization /*

Wakely, Patrick I. Schmetzer, Hartmut, joint author. Mumtaz, Babar

K., joint author. Nairobi: Pitman, 1976.

<http://www.forest.go.th> : Forestry Strategies, 2011

WWW.MonStudies.com : The Mon collected Articles from the Journal of Monstudies. 2009

ประวัติส่วนตัวและผลงาน
ผศ.ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

---

1. ประวัติส่วนตัว

วัน เดือน ปีเกิด 10 พฤษภาคม 2508

อายุ 47 ปี

การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากวุฒิสูงสุดตามลำดับ)

คุณวุฒิ	ปีพ.ศ.ที่จบ	ชื่อสถานที่ศึกษา
ปริญญาเอก (Urban Design)	2536	Vienna University of Technology, Austria.
Dipl.Ing (Arch.)	2533	Vienna University of Technology, Austria.
ปริญญาตรี (สถ.บ.)	2531	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ประวัติการทำงาน

ปัจจุบัน คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ตำแหน่งอื่นๆ 2.1 ประธานกลุ่มวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

2.2 ประธานกรรมการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

2.3 ประธานกรรมการร่างหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมืองและชนบท

2.4 หัวหน้าหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมืองและชนบท

2.5 คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างอาคารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

2.6 คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างอาคารIT มหาวิทยาลัยรังสิต

(กรรมการคณะกรรมการตามที่ได้รับแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยรังสิต)

2.7 ประธานสภาคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย

3. ภาระงานย้อนหลัง -

3.1 งานออกแบบ

3.1.1 อาคารอภิมหาศาล อาคารอาทิตย์อุไรรัตน์ มหาวิทยาลัยรังสิต 2545-2546

3.1.2 วิทยาลัยสถาปัตยกรรมและการออกแบบ 2540-2542

3.1.3 โรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยรังสิต 2543-2547

3.1.4	อาคารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต	2548-2549
3.2	งานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	
3.2.1	ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง "โครงการก่อสร้างเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 "	2538-2541
3.2.2	ผู้อำนวยการ "โครงการปรับปรุงศูนย์แข่งขันกีฬาเฟลปิก เกมส์ ครั้งที่ 13"	2540-2542
3.2.3	ที่ปรึกษาออกแบบวางผังระบบสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต	2541-2541
3.2.4	ที่ปรึกษาออกแบบวางผังระบบสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์	2541-2542
3.2.5	ที่ปรึกษากระทรวงอุตสาหกรรม "โครงการก่อสร้างสถาบันรัฐวิสาหกิจ ขนาดกลาง และขนาดย่อม "	2543-2544
3.2.6	ทีมที่ปรึกษาออกแบบวางผังและเขียนโครงการ Muree Tourist Center, Himalaya, Pakistan	2548
3.2.7	หัวหน้าทีมออกแบบเอเชียนเกมส์ 2006 ประเทศ Qatar	2547 – 2549
3.2.8	ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาฐานเศรษฐกิจ	2543 – 2544
3.2.9	ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสหกรณ์	2544 – 2545
3.2.10	หัวหน้าทีมวิจัย	
	3.2.10.1 ผังแม่บทเทศบาลเมืองปทุมธานี	2544
	3.2.10.2 ผังแม่บทที่พักร่วมชาวบ้านศาลาแดงเหนือ	2546
	3.2.10.3 โครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน	2547
3.2.11	รองหัวหน้าทีมวิจัย โครงการวาง และจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	2547-2549
3.3	งานบริการทางวิชาการ	
3.3.1	ได้รับเชิญเป็นวิทยากร เรื่อง "จิตวิทยาในงานสถาปัตยกรรม" ให้นักศึกษาคณะศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
3.3.2	ได้รับเชิญเป็นวิทยากร เรื่อง "การเขียนโครงการเพื่อออกแบบปรับปรุงศูนย์แข่งขันกีฬาคน พิการ" ให้คณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาเฟลปิกเกมส์ (FBOC) "สัมมนาคนพิการแห่ง ประเทศไทย" คณะกรรมการพาราโอลิมปิกสากล (IPC)	
3.3.3	ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยาย เรื่อง "การออกแบบและวางผังศูนย์การแข่งขันกีฬา เอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13" ให้นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต	

- 3.3.4 ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยาย เรื่อง “ การออกแบบหมู่บ้านนักกีฬาเอเชียนเกมส์” ให้ นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3.4 งานบริหาร

3.4.1	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	มหาวิทยาลัยรังสิต	2546 – ปัจจุบัน
3.4.2	กรรมการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	มหาวิทยาลัยรังสิต	2541 – ปัจจุบัน
3.4.3	กรรมการหลักสูตรสาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง	มหาวิทยาลัยรังสิต	2541 – ปัจจุบัน
3.4.4	ประธานกรรมการกลุ่มวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยรังสิต	2541 – ปัจจุบัน
3.4.5	ที่ปรึกษาฝ่ายอาคารสถานที่	มหาวิทยาลัยรังสิต	2541 – ปัจจุบัน
3.4.6	ที่ปรึกษาการศึกษาต่างประเทศมหาวิทยาลัยรังสิต	มหาวิทยาลัยรังสิต	2541 – ปัจจุบัน

3.5 งานวิจัย

3.5.1	ผังแม่บทเทศบาลเมืองปทุมธานี		2544
3.5.2	โครงการพัฒนาพื้นที่ศาลาแดงเหนือ อ.สามโคก จังหวัดปทุมธานี		2546
3.5.3	โครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน		2547
3.5.4	โครงการพัฒนาผังแม่บทหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี		2552
3.5.5	โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความยั่งยืน:กรณีศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต		2554